

tv-15naš TOVARIS

Št. 9
7. marca 1985
Leto XXIII

glasilo zveze združenj borcev nov in zveze rezervnih vojaških starešin slovenije

Ženske

... Pa nikar mi ne prihajajte z nageljnomo in steklenico vina – s to ikebano osmomarčevskega praznovanja dneva žena! Tako ali pa zelo podobno lahko slišimo govoriti številne slovenske ženske. Moški pa jim še najraje radi kadijo po starem: vsaj šopek rožic za mamico, babico, sodelavko...

Pa bo spet mimo en praznični dan in spet bo na ženskih ramenih tičala teža nenehnega tiktakajočega nihanja – med domom in delom v službi, med prvinskim materinstvom in sadovi emancipacije. Tistim, ki se uspešno prebijajo s svojim strokovnim znanjem in sposobnostmi vodenja, bodo moški še vedno radi pritikal vzdevek »ambiciozne emancipiranke«, tistim pa, ki jim to ne uspeva, bodo dokazovali, da je nemogoče, da bi bila ženska uspešna hkrati kot mati, žena in delavka. Kje je tu resnica? O tem se sprašujejo v študijah po vsem svetu, o tem pišejo debele knjige. Življenje pa teče in marsikje stvari potekajo delovni ženski v prid.

Prvi zgodovinski čas, ki je postavil pri nas žensko enakopravno ob bok moškemu, je zanesljivo čas narodnoosvobodilnega boja. Tam so se meje zbrisale ne le med otroštvom, zrelostjo in starostjo, ampak tudi med moškim in ženskim spolom. Pa vendar se lahko, se lahko, ne da bi hoteli kakorkoli tehtati delež enih in drugih, vprašamo, kaj je še tisto neizmerljivo, kar so preživljala dekleta, matere, žene? To ni bila le nevarnost, to niso bile samo trde zime in vsenaokrog prežeči sovražnik. To so bila vsa, v največjo gostoto strnjena upanja, vse nikdar izražene žalosti pa nenehno bedenje nad zarodom, ta sa-

moohranitveni gon, ta samo ženski dana materinska čud, ki bi jo nekateri danes radi, kdove zakaj, kar nekam zamolčali.

In kadar se spominjamo teh vojnih dni, ne smemo mimo kmečkih žena. Teh junaških žensk, ki še danes, tako kot takrat, z ruto na glavi in sklenjenimi rokami čakajo domače s skuhanim kosilom na pragu, da se bodo vrnili s polja, iz tovarne ali iz gozda. Spominjam se jih, mnogih, ki smo jih kdaj obiskali po partizanskih domačijah. In veste kaj jim je skupno? Pri vsem garanju, pri vsem, kar so preživele v vojnih dneh, jih preveva neustavljivi optimizem. Nič niso jokave nad svojo garaško usodo. Navadno se še nad zdravjem ne pritožujejo pretirano. Več samoobvladovanja je v njih kot v mestnih, pa tudi nek izostren občutek za realnost. Minil je čas nevednosti – tudi zanje. Dobro vedo, kaj se dogaja »v dolini«. Marsikatero zdravo pripombo izrečejo na račun napak, ki se dogajajo v gospodarstvu in drugod. In tem ženskam navadno nihče ne čestita ob osmem marcu. Čestitajmo jim torej mi. Zaželimo jim, da bodo svojim vnukom znale povedati, kako je bilo takrat, ko so bili »naši v hosti«. Da bodo znale svojim hčeram, »ta mladim« in novim rodovom vcepiti ljubezen do zemlje in jim dovolj pošteno pokazati, kako hudi časi so bili in kaj je danes boljše, kot je bilo.

Ni jim treba nositi nageljna in steklenice vina. Ra- je jih skušajte razumeti. Topla beseda razumevanja, ki pa ni »rezervirana« le za dan žena, bo priznanje. In pošteno priznanje dobrega ženskega dela bo veljalo več kot še tako pisan šopek rož.

Emancipacija pa, ta tolikanj razvpita, pa površno razumljena beseda, ni stvar žensk in ni stvar moških. To je stvar človeka in celotne družbe.

B. Ž. J.

Ob dnevu žena čestitamo vsem ženskam, ki so kakorkoli prispevale k osvoboditvi ter obnovi naše domovine ter tudi danes pomagajo pri njeni samoupravni graditvi.

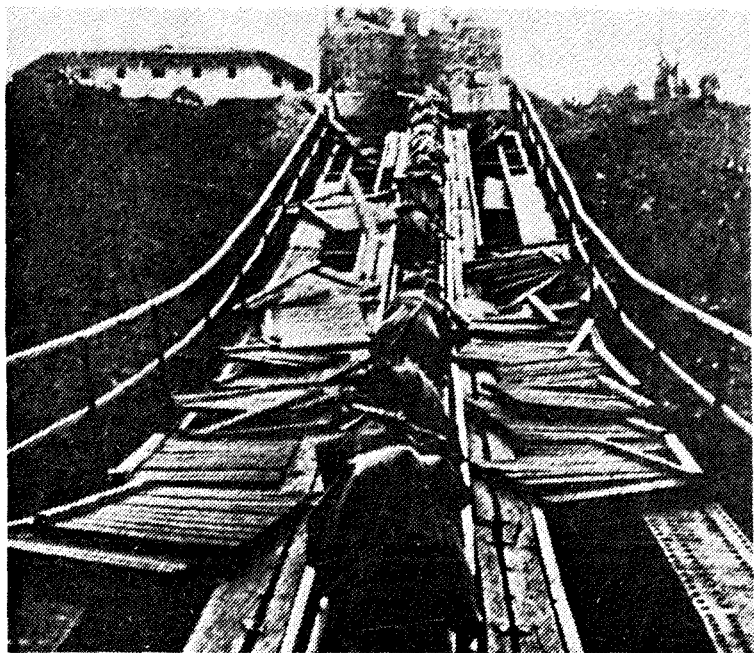
RO ZZB NOV Slovenije
RK ZRVS Slovenije
Uredništvo TV-15

V spomin na partizanske inženirce

V stoletni, burni zgodovini naših narodov je veliko pomembnih datumov in dogodkov, ki se jih vsi spominjamo s ponosom. Med njimi sta prav gotovo tudi bitki na Neretvi in Sutjeski; bitki, ki označujeta najsvetlejši strani v zgodovini našega narodnoosvobodilnega boja. To sta bitki, v katerih so borci s svojim junaštvom delali nemogoče in tako okupatorju dokazovali, da z ničemer ne more uničiti naroda, ki ima brezmejno zaupanje v tiste, ki so ga popeljali v boj.

Epopeja Neretve-bitke za ranjence, najbolj človekoljubne bitke naše narodnoosvobodilne vojne, bo ostala zapisana tudi po pogumu borcev, ranjencev in ljudi.

Enote operativne skupine se pomikajo po konstrukciji porušenega mostu na Neretvi na levi breg reke.

Bitka na Neretvi pa je pomenila tudi dokončno uveljavitev partizanskega inženirstva, ki je opravilo vrsto pomembnih nalog. Tako je rušila mostove, železniške proge in objekte, popravljala ceste in drugo. Posebej pomembno je inženirsko delovanje pri oviranju v dolini reke Neretve, še posebej rušenje mostu in vnovična izdelava prehoda pri Jablanici. Ta uspešno opravljena naloga partizanskih inženircev je veliko prispevala k razbitju sovražnika na levem bregu Neretve. Rušenje mostov v dolini reke Neretve, nato pa ureditev prehoda ob porušeni konstrukciji, je znatno prispevalo k uresničitvi zamisli tovariša Tita o eni največjih vojaških ukan.

V spomin na uspešno opravljeno delo Pionirske čete vrhovnega štaba 7. marca 1943, to je zgraditvi prehoda na Neretvi, je ta dan razglašen za dan inženirstva naših oboroženih sil, čeprav segajo njegove korenine že v sam začetek vstaje. Več o prazniku inženirstva pa preberite na peti strani.

Bojan Kuntarič

Kurirčkova torbica je spet na poti

Takole je krenila na pot kurirčkova torbica na progi TV Dolenjska izpred spomenika kurirčku, ki stoji pred osnovno šolo Franceta Prešerna v Ribnici. Slovesnosti ob njenih prvih letošnjih korakih so se ob učencih udeležili tudi drugi krajanji, borci, predstavniki JLA. Pospremili so jo z recitacijami, pesmimi, glasbo in z iskrenimi željami, da bi torbica srečno prispela na svoj končni cilj – na zbor pionirjev v Ljubljano.

»Zelo smo lahko ponosni, da odpravljamo na pot kurirčkovo pošto po dolenjski progi prav tu v Ribnici, zibelki partizanstva na Dolenjskem, znani tudi po partizanski zmagi v bližnjem Jelenovem žlebu, ki se je odigrala prav v tem mesecu leta 1943,« je dejal nekdanji partizanski kurir Stane Nosan, ki so mu zaupali nalogo, da izroči kurirčkovo torbico prvemu nosilcu Benu Lapanje iz 6. b razreda osnovne šole Franceta Prešerna. Potem je nadaljeval: Ponosni smo tudi zato, ker jo odpravljamo izpred skulpture partizanske kurirčka, ki smo jo odkrili pred leti v spomin na tiste kurirčke, ki so med drugo svetovno vojno veliko prispevali k zmagi partizanske vojske. Številni so dali celo svoja mlada življenja. S temi dejanji so dokazali, kako je treba ljubiti svojo domovino. Prav v boju v Jelenovem žlebu so kurirji odigrali pomembno vlogo. Novica o name-nu italijanskega poveljstva, ki jo je prestregel uslužbenec na ribniški pošti, je prišla v roke aktivistov OF, ti pa so jo po kurirjih poslali v štabe partizanskih brigad, ki so bile takrat v obrobnih vaseh ribniške doline, v Kotu, Zadolju in Rakitnici. Kako poslati to pomembno novico iz z žico ograjene Ribnice, so premišljevali aktivisti OF. Naposled so se odločili, da pošljejo mlado kurirko, ki ni bila sumljiva okupatorju. V kanglico za mleko so ji med dvojno dno vtaknili to pomembno sporočilo. Odnosla ga je na prvo javko v Goričo vas, od koder so

ga drugi kurirji odnesli naprej v brigado. Tako so se načrti italijanske vojske, da uničijo partizane, sprevrgli v popoln poraz njih samih.

»Danes niso več potrebna dejanja, ki bi terjala tveganje življenja, so pa potrebna druga velika dejanja za napredek naše družbe, ki nam omogočajo človeka vredno življenje,« se je tovariš No-

vedno bolj in več potrebuje za vedno nove dosežke znanosti, ki naj služijo napredku civilizacije. Povojna mladina je že dokazala, da je vredna imena svoje organizacije, saj je zgradila veliko objektov, prog, cest, vodovodov itd., ki koristno služijo ljudem naše domovine in so v ponos graditeljem.

Ko se tudi mi borci vključujemo v akcijo kurirčkove pošte, želimo, da bi mladi prevzeli izročila narodnoosvobodilnega boja, vrednote, ki so odlikovale partizane. To so: požrtvovalnost, iznajdljivost, pogum, tovarištvo; vse, kar je bilo potrebno za izbojevanje svobode. Vaša kurirčkova torbica bo šla po nekdanjih kurirskih poteh, na katerih se boste lahko seznanjali z dogodki minule vojne. Predajali jo boste pod skrivnimi gesli in želimo vam, da bi jo varno prinesli vse do cilja.

Prva javka na koncu Gorenjske ceste je sicer le kakih šeststo metrov oddaljena, toda tudi na tako kratki poti se lahko zgodi kaj nepredvidenega. »In če padete v zasedo?« smo vprašali tokrat glavnega kurirja Bena ter njegovi dve spremljevalki Manco Erčulj in Jano Benčina. »Bomo pač še bolj tekli,« so dejali, prepričani in odločni, da torbico varujejo za vsako ceno.

Podobno slovesno kakor v Ribnici je bilo v ponedeljek še v štirih slovenskih krajih: v Piranu, od koder je s stadiona krenila kurirčkova pošta po primorski progi, v Ormožu oziroma od njega šestnajst kilometrov oddaljenem Kogu, rojstnem kraju narodnega heroja Jožeta Kerenčiča, kjer se je začela štajerska proga, v Dražgošah, kjer so kurirčkovi torbici na pot po gorenjski pripravili slovesen začetek pionirji iz Železnikov, ter v Titovem Velenju, začetnem kraju koroške kurirčkove proge, kjer so za to priložnost pripravili poseben program s pohodom pionirjev izpred osnovne šole Karla Destovnika-Kajuha v Topolšico, pohod, ki so ga obogatili z obrambno vsebino.

Živa Drole

san obrnil k pionirjem, »še posebno si naša družba prizadeva, da bi bilo življenje mladih čim bolj lepo in srečno. Za dosego tega cilja pa so potrebni izobraženi ljudje, ki bodo s svojim znanjem kos tem ciljem. Na to je velikokrat opozarjal tudi pokojni tovariš Tito, z naročilom, da se pridno učite in rastete v prepotrebne strokovnjake, ki jih naša družba

Kdaj bo delo temelj dohodka v kmetijstvu?

V Jugoslaviji še vedno nismo izrabili vseh rezerv pri pridelavi hrane. Prav zaradi tega že deset let nazaduje pridelava primernih poljedelskih kultur. V zadnjih letih smo imeli odlične letine samo zaradi ugodnih vremenskih razmer. Kljub temu pa poljedelci iz leta v leto povečujejo svoj dohodek, ki na žalost ne temelji na večji pridelavi, ampak na višjih cenah in inflaciji.

Pridelovalci hrane živijo dobro, postali pa so tudi že razvajeni. To kaže, da so spoznali pomembnost svojega dela in vsako leto zahtevajo višje cene za svoje pridelke. Zvezni izvršni svet odobrava njihove zahteve v imenu višjih proizvodnih stroškov, čeprav bi jih lahko pridelovalci nadomestili tudi z večjo pridelavo. Poljedelci si na leto razdelijo tudi tri ali štiri osebne dohodke, in to vse na račun višjih cen. Skrajni čas je že, da bi vpeljali takšno politiko cen, ki bo pridelovalce hrane prisilila, da svoj dohodek temeljijo na večji in boljši proizvodnji in hektarskem pridelku, ne pa na višjih cenah.

Za večjo pridelavo hrane bi morali obdelati vsak pedenji zemlje in ji dati vse tisto, kar nujno potrebuje, to pa so gnojila. Strokovnjaki pravijo, da je od gnojila odvisno od 50 do 75 odstotkov pridelka. Koliko pa mi dajemo zemlji? Podatki na žalost kažejo, da bolj malo. Po porabi gnojil smo v Evropi na dnu. Pred nami so tako Bolgarija,

Grčija in Albanija. K temu ni potreben noben komentar.

Na Hrvaškem ugotavljajo, da gnojila premalo uporabljajo na zasebnih poljih. Če pa vemo, da ima zasebni sektor v lasti več obdelovalnih površin kot družbeni, je

V Evropi porabi največ gnojil Nizozemska, in sicer 789 kilogramov na hektar, nato pa sledijo Belgija (499), ZRN (471), NDR (391), Češkoslovaška (335), Velika Britanija, Francija in Madžarska s približno tristo kilogrami, Bolgarija (198), Italija (170), Grčija (134), Albanija (118), Jugoslavija (96), Sovjetska zveza (81), Portugalska (77) in Turčija (66).

jasno, kakšne rezerve se skrivajo tam, čeprav tudi družbeni sektor ne uporablja toliko gnojil, kot bi jih moral v primerjavi z razvitimi državami. Če mislimo, da je pridelava na družbenih poljih zadovoljiva, bi lahko samo na Hrvaškem pridelali na zasebnih poljih 567.970 ton pšenice in 1.099.080 ton koruze več kot do zdaj.

Postavlja se vprašanje, zakaj pri nas tako malo uporabljamo umetna gnojila. Odgovor je enostaven, nimamo jih dovolj, pa še zelo draga so.

V Sloveniji je položaj približno enak. Odgovorni organi pa ugotavljajo, da zaradi zaostrenih gospodarskih razmer ne bo mogoče uresničiti vseh načrtovanih naložb v kmetijstvo. Zaostajamo pri naložbah za nakup zemlje, v živinorejo, sadjarstvo, konjerejo, ovčerejo in ribištvo. Na zaostajanje naložb je vplivala tudi nezadostna ponudba zemlje za odkup ter premajhno zanimanje kmetov za nove naložbe, še posebej po letu 1983, ko so se naglo poslabšale razmere v živinoreji. Zaostanka, ki ga je povzročilo neizpolnjevanje naložbenih programov v prvih dveh letih srednjeročnega obdobja, ni mogoče nadomestiti. Kljub temu da so banke namenile več denarja za razvoj kmetijstva, ga je bilo manj, kot so načrtovali. Udeležba kmetov pa se je pri financiranju zmanjšala predvsem zaradi slabšanja ekonomskega položaja v kmetijski proizvodnji in slabšanja pogojev kreditiranja. Zaradi manjšega deleža bančnega denarja se je pri izpeljavi naložbenih programov v kmetijstvo moral povečati delež naložbenega denarja kmetijskih delovnih organizacij.

B. K.

Končno globalni zaščitni zakon?

Čeprav prihajajo v zadnjem času iz Rima novice, ki napovedujejo, da je rimska vlada – po nedavnem obisku njenega predsednika Betina Craxija v Jugoslaviji – dokončno odločena sprejeti zakon o popolni zaščiti slovenske narodnosti, smo v naslovu kljub temu postavili vprašaj. Zelo bi bilo zaželeno, ko bi se izkazalo, kako smo bili tokrat v zmoti. Vendar, nekaj desetletij izkušenj, ki so jim botrovala heštete prazne obljube z italijanske strani, narekuje zadržanost ob še tako obetavnih novicah.

Celih 40 let bo namreč minilo letos avgusta od znane slovesne izjave takratne italijanske vlade, ki je obetala takojšnjo uveljavitev pravic Slovencev: »Demokratska obnova države mora nujno prinesiti s seboj skupino posebnih zagotovil za državljane neitalijanskega jezika. Dopuščena in zagotovljena bo svobodna raba jezika, ne samo v zasebnih trgovskih odnosih, na javnih zborovanjih, pri božji službi, v tisku, ampak tudi v odnosih s političnimi, upravnimi in sodnimi oblastmi. V krajih, kjer prebivajo v znatnem razmerju državljani neitalijanskega jezika, bo zagotovljen pouk materinega jezika v državnih šolah. Posebne potrebe področij, na katerih živi prebivalstvo z drugim jezikom in tradicijami, bodo zaščitene v svobodnem poslovanju posebne organizacije posebnih avtonomij.«

Takó italijanska vlada v tistem daljnem letu, ko je svet slavil zmago nad fašizmom. Mnogokaj se je od takrat dogodilo, kar je bilo v najbolj življenjski zvezi z usodo Slovencev: mirovna pogodba leta 1947, londonska spomenica leta 1954, pa končno osimski sporazumi leta 1975. V vsem tem času ni bilo ene same italijanske vlade, pa tudi ne predsednika republike, da jih ne bi Slovenci po svojih enotnih delegacijah opominjali na obljubljene toda neizpolnjene pravice, ki jih Italija dolguje slovenski narodnosti.

Že leta in leta leže v rimskem parlamentu predlogi zakonskih osnutkov samih Slovencev in vrste italijanskih demokratičnih strank o zakonski zaščiti manjšine. Vlade so se menjavale, obljube so se obnavljale, toda zahteva Slovencev je ostajala trdna in neizpodbitna. Imenovala se je zakon o celostni zaščiti slovenskega življa v Italiji.

Kaj po sodbi Slovencev zajema zahteva po popolni zaščiti njihovih pravic, so razložili sami ne enkrat in ne samo enemu predsedniku italijanske vlade. Pa vzemimo za primer pismo, ki so ga slovenski predstavniki že pred 14 leti izročili tedanjemu predsedniku italijanske vlade Emiliju Colombu. Pismo je zbir načel, po katerih naj se narodnostna vprašanja Slovencev pravno preuredijo:

»Uživati hočemo enake manjšinske pravice, kot jih uživajo druge narodnostne manjšine v državi.

Prav tako morajo veljati za vse Slovence v deželi Furlaniji-Juljski krajini, torej v videmski, goriški in tržaški pokrajini enake narodnostne pravice.

V videmski pokrajini je treba uveljaviti ustavo v celoti in ustvariti stanje, kakršno je v drugih delih dežele. Nihče ne sme braniti Slovencev v tej pokrajini uporabe slovenskega jezika v cerkvi in javnosti.

Naša narodna vprašanja je treba v celoti, in ne postopno rešiti. To pomeni, da morajo zakonodajni in upravni ukrepi za zaščito naše narodnostne skupnosti obsegati vsa področja življenja brez izjeme.

Zagotoviti je treba širok obseg zaščite bodisi naše skupnosti bodisi posameznikov. Noben državni ali deželni zakon ali upravni ukrep katere koli ustanove ter gospodarsko-družbeni načrti na kateri koli ravni ne smejo biti v nasprotju z interesi slovenske narodnostne skupnosti.

Zaščititi je treba specifični značaj področij, kjer bivamo Slovenci, in skrbeti za njihov organski razvoj. Javni organi vseh vrst morajo pri svojih odločanjih posvečati posebno skrb upravičenim zahtevam in potrebam slovenske narodnostne skupnosti. Onemogočiti se mora sramotitev tradicij, jezika in kulture naše skupnosti.

Slovenska šola mora biti razširjena tudi na videmsko pokrajino. Upravi šolstva je treba dati čim širšo avtonomijo in samoupravo.

Prilagoditi je treba potrebam naše skupnosti mrežo šol raznih vrst in stopenj, od otroških vrtcev do univerze. Ustanoviti je treba institut na tržaški univerzi za študij jezika, zgodovine in kulture slovenskega naroda.

Priznati je treba diplome srednjih in visokih šol, ki so

jih pripadniki slovenske narodnostne skupnosti dosegli v Jugoslaviji.

Deželo je treba pooblastiti, da da na voljo primerna finančna sredstva za sestavo in tisk učbenikov v šolah.

Pripadnikom slovenske jezikovne skupnosti mora biti zagotovljeno poklicno usposabljanje v materinem jeziku.

Slovenski jezik mora biti v treh pokrajinah izenačen z italijanskim.

Dosledno je treba uvesti dvojezično toponomastiko in dvojezične javne napise.

Ob upoštevanju, da je fašizem uničil v Trstu in Gorici glavni slovenski gospodarski potencial, posebno denarne zavode in s tem tudi druge dejavnosti, so potrebni ukrepi finančne narave za okrepitev slovenskega gospodarstva vseh vrst.

Slovenske družbene, kulturne, strokovne, podporne in športne organizacije in ustanove morajo dobivati toliko sredstev iz javnih skladov, da bo omogočeno njihovo nemoteno delovanje. Država, dežela in krajevne uprave morajo za omenjene slovenske ustanove poskrbeti sedeže in dvorane.

Vpeljati je treba reden televizijski program v slovenskem jeziku. Pri oblikovanju programa radia Trst A in televizije morajo sodelovati pripadniki slovenske narodnostne skupnosti prek posebnih organov.

Fašizem je zadal mnogo krivic pripadnikom slovenske narodnostne skupnosti, ki jih je treba popraviti. Tistim pripadnikom in njihovim potomcem, ki sta jim bila sprejemljena priimek in ime, je treba skrajno poenostaviti pridobitev njihovih prvotnih priimkov oziroma imen.

Ob 40. obletnici poraza fašizma v Evropi še posebej ne bi smeli izpustiti iz naše zavesti in spomina dejstva, da so bili Slovenci, ki so ostali v Italiji – in podobno tudi koroški Slovenci v Avstriji – tista žrtev, ki so jo terjale povojne okoliščine, da se je na naših mejah zgradil povojni mir. Zato slovenski živeli zunaj meja domovine nikakor ne bi smel postati – v korist česar koli – zaradi oklevanja pri izpolnitvi manjšinskih pravic tokrat žrtev procesa asimilacije. Le-ta ves povojni čas neusmiljeno redči vrste Slovencev onstran meja.

Drago Košmrlj

S seje predsedstva zvezne konference ZRVS Za odpravo nejasnosti pri medsebojnem sodelovanju

Prejšnji teden je bila v Beogradu seja predsedstva zvezne konference Zveze rezervnih vojaških starešin Jugoslavije. Osrednja pozornost je bila namenjena predlogu temeljev sodelovanja med zvezno konferenco ZRVS in zveznim sekretariatom za ljudsko obrambo. Gradivo so pripravili za to, ker je praksa pokazala, da so kljub dobremu dosedanjemu sodelovanju še nekatera nejasna vprašanja.

Sodelovanje med zvezno konferenco ZRVS in zveznim sekretariatom za ljudsko obrambo se je vsestransko razvijalo predvsem zaradi sklepov in stališč, ki so jih sprejeli na delovnih srečanjih zveznega sekretarja za ljudsko obrambo in načelnika generalštaba JNA z delegacijo ZRVS, posvetovalnih o urjenju v oboroženih silah, urjenju struktur zunaj oboroženih sil in nekaterih drugih. Uspešno je potekalo tudi sodelovanje med poveljstvi armadnih območij, republiških in po-

ZRVS in njihove komisije za ideološko politično in splošnovojaško usposabljanje in poveljniki garnizij, kjer pa teh ni, so štabi TO. Slabosti pa so se kazale predvsem v tem, da sodelovanje ni bilo povsod programsko določeno, ni povsod postalo stalna vsebina dela pri reševanju aktualnih vprašanj. To je povzročalo razlike pri reševanju posameznih problemov in pri nekaterih pomembnih vprašanjih sploh ni bilo tega sodelovanja ali pa je obsegalo samo posamezne faze ureničevanja.

Predlog temeljev sodelovanja pa določa, da bo to še boljše in učinkovitejše. Kot pomembna vprašanja za sodelovanje pa poudarja izbiranje kandidatov za šole rezervnih oficirjev, razporeja-

nje rezervnih starešin na vojne dolžnosti, razvijanje in negovanje moralnopolitične in delovne podobe rezervnih starešin in delo častnih razsodišč, vključevanju upokojenih aktivnih starešin v družbenopolitično življenje, področje usposabljanja in založniške dejavnosti, pri stimulativnih ukrepih, izmenjava delegatov in predstavnikov, urejanju statusnih vprašanj, negovanju tradicij NOV in zaznamovanju pomembnih obletnic s stališča SLO in DS.

Slovenski delegati v predsedstvu zvezne konference ZRVS so v svojih razpravah poudarili, da je takšen dokument potreben in da predlog temeljev sodelovanja zajema vsa področja skupnega dela. Opozorili pa so, da je v naši republiki sodelovanje med

ZRVS in republiškim sekretariatom za ljudsko obrambo zelo dobro. Sproti se dogovarjajo o delu na skupnih področjih delovanja, usklajeni pa so tudi načrti. Že nekaj časa si ZRVS in republiški sekretariat za ljudsko obrambo izmenjujejo delegate. Sekretariat tudi redno pošilja vse dokumente ZRVS, tako da ta lahko aktivno sodeluje pri njihovi pripravi. Te dni bodo vse občinske konference ZRVS in občinski sekretariati za ljudsko obrambo prejeli skupni pismi o oblikovanju aktivov za usposabljanje in sodelovanje pri obrambni vzgoji prebivalstva, mladine, obrambnih krožkih in obrambnih dnevih, usmerjanju mladih v šole rezervnih oficirjev, vojaške in obrambne poklice, pomoči pri izdelavi obrambnih načrtov, informativni dejavnosti in drugje.

Predsedstvo je prejelo tudi poročilo o delu komisij in drugih organov v minulemu letu in poudarilo, da je bilo uspešno. Minulo obdobje pa je bilo pomembno tudi za

opredelitev mesta in vloge ZRVS v naši družbi. Obravnavalo je še poročilo o pripravi na 15. srečanje Bratstvo in enotnost, ki bo letos v Bosni in Hercegovini. Sklepna slovesnost bo na legendarnem Igmanu. Organizatorji se trudijo, da bi bilo srečanje čim bolj delavno, rezervni starešine pa naj bi si izmenjali čim več izkušenj o delu. Prireditve na Igmanu naj bi se udeležilo čim več mladih. Slovenski delegati so poudarili, da se bo tudi letos udeležil te prireditve in sicer iz vsake slovenske občine en rezervni starešina.

Predsedstvo je tudi predlagalo, naj bi v letu 1986 pri idejnopolitičnem usposabljanju rezervni starešine obravnavali temo z naslovom Delovanje družbenopolitičnega sistema in njegov vpliv na področje SLO in DS. Pri obravnavi informacije o letošnjih prireditvah ob štirideseti obletnici osvoboditve pa je predsedstvo poudarilo, da morajo biti pripravljene smiselno in delovno.

Bojan Kuntarič

Nujna oživitev Združenih narodov

Po besedah uradnega predstavnika Zveznega sekretariata za zunanje zadeve Željka Jegliča je letošnje leto, ki so ga na pobudo gibanja neuvršenih držav razglasili za leto Združenih narodov, priložnost za kar najširšo mobilizacijo svetovne javnosti v smislu krepitve in pomena svetovne organizacije v mednarodnih odnosih. Po njegovih besedah si je naša država, kot ena izmed soustanoviteljic svetovne organizacije, vseskozi prizadevala za utrditev osrednje mednarodne organizacije kot nezamenljivega telesa za miroljubno reševanje svetovnih problemov in za razvijanje multinacionalnega sodelovanja na različnih ravneh in področjih.

Ob letošnji štiridesetletnici ustanovitve in delovanja Združenih narodov so tudi v Jugoslaviji ustanovili odbor za praznovanje jubileja svetovne organizacije, predseduje pa mu član predsedstva SFRJ Lazar Mojsov. Po mnenju jugoslovanskega veleposlanika na sedežu Združenih narodov v New Yorku Ignaca Goloba le-ti še zdaleč niso izrabili vseh možnosti za dogovarjanje o izboljšanju današnje stvarnosti. Zato naj bi po njegovih besedah okrepili svojo vlogo, kajti čas, v katerem živimo, jih za to dobesedno obvezuje. Novejša zgodovina nas uči, da je bilo od ustanovitve Združenih narodov, od 26. junija 1945 do danes, v svetu približno 150 večjih ali manjših vojaških spopadov, da so se jih brez izjeme udeleževale oborožene sile vodilnih jedrskih velesil, da pa se na srečo le-te med seboj, razen verbalno na mednarodnih srečanjih in sestankih, niso spopadle.

Generalni sekretar svetovne organizacije Perez de Quellar je pred časom izjavil, da živimo v obdobju, ko so svetovne vrednote, ki veljajo za današnjo diplomacijo, hudo načete in da mednarodne ustanove ne delujejo tako, kot to določajo sprejete resolucije in norme mednarodnega prava. Ta ugotovitev seveda ne velja samo za svetovno organizacijo, temveč tudi za številne regionalne organizacije, mednarodne ustanove in združenja. Dejstvo, da se nasprotja, ki

so posledica blokvske politike, ne rešujejo, da so prekinjena skoraj vsa razoroževalna pogajanja, da oboroževalna tekma dobiva nove dimenzije, saj se klasična orožja spreminjajo v nova zastraševalna in da se selijo celo v vesolje, vse to in še kaj utrjuje spoznanje o nujnosti reševanja mednarodnih zablod pred svetovno organizacijo kot priznanemu instrumentu za uresničevanje demokratizacije mednarodnih odnosov.

Dne 26. junija 1945 so ustanovitelji svetovne organizacije, ki so se sešli v San Franciscu, v uvodni del Ustanovne listine Združenih narodov zapisali, da si bodo prizadevali za ponovno potrditev vere v temeljne človekove pravice, v enakopravnost med spoloma, med velikimi in majhnimi narodi. Priprav-

ljeni so vložiti vse sile za preprečitev novih vojn in za dosego družbenega napredka in boljših življenjskih razmer, da bodo strpni drug do drugega in da bodo utrdili razmere za spoštovanje pravic in obveznosti, ki temeljijo na pravih mednarodnega prava.

Združenim narodom so poglavitni štirje temeljni cilji, in sicer ohranitev mednarodnega miru in varnosti, razvoj prijateljskih odnosov med narodi na temelju spoštovanja enakopravnosti in samoodločbe, za sodelovanje pri reševanju mednarodnih problemov ekonomske, socialne, kulturne in humane narave ter seveda za spoštovanje človekovih pravic in temeljnih svoboščin za vse. Varnostni svet, ekonomsko socialni svet, skrbniški svet in ge-

neralni sekretar svetovne organizacije podajajo skupščini redna letna poročila, generalna skupščina pa na temelju teh in drugih poročil razpravlja in sprejema priporočila. Odločitve sprejema v obliki priporočil državam članicam in drugim organom-specializiranim ustanovam in agencijam Združenih narodov. Čeprav je Varnostnemu svetu prvenstveno poverjena odgovornost za mir in varnost, se pravi tudi nadzor oborožitve v svetu, pa lahko skupščina razpravlja o vseh vprašanih miru in varnosti, ki jih predlaga katerakoli članica. Varnostni svet lahko opozarja na vprašanja, ki tako ali drugače ogrožajo mednarodni mir in varnost. Vsaka članica Združenih narodov ima pravico enega glasu, za sprejem odločitev in sklepov o pomembnih vprašanih pa morata biti navzoči in glasovati dve tretjini članov.

Ob tem ne gre prezreti nekaterih dejstev, ki onemogočajo dogovorjeno delovanje svetovne organizacije in njenih ustanov. Mnoge akcije in priporočila generalne skupščine ostajajo le mrtve črke na papirju, predvsem in le zaradi veta ene ali druge velike sile. Če k temu dodamo mnenje skupine zelo

vplivnih ameriških osebosti, med njimi je tudi šest bivših zunanjih ministrov, da so namreč Združeni narodi pomemben instrument za izvajanje ameriške zunanje politike in da jim ta ustanova omogoča zaščito in razširitev svojih interesov kot tudi za reševanje problemov, ki jih Združene države Amerike delijo z drugimi državami, potem je slika dovolj jasna (beri motna).

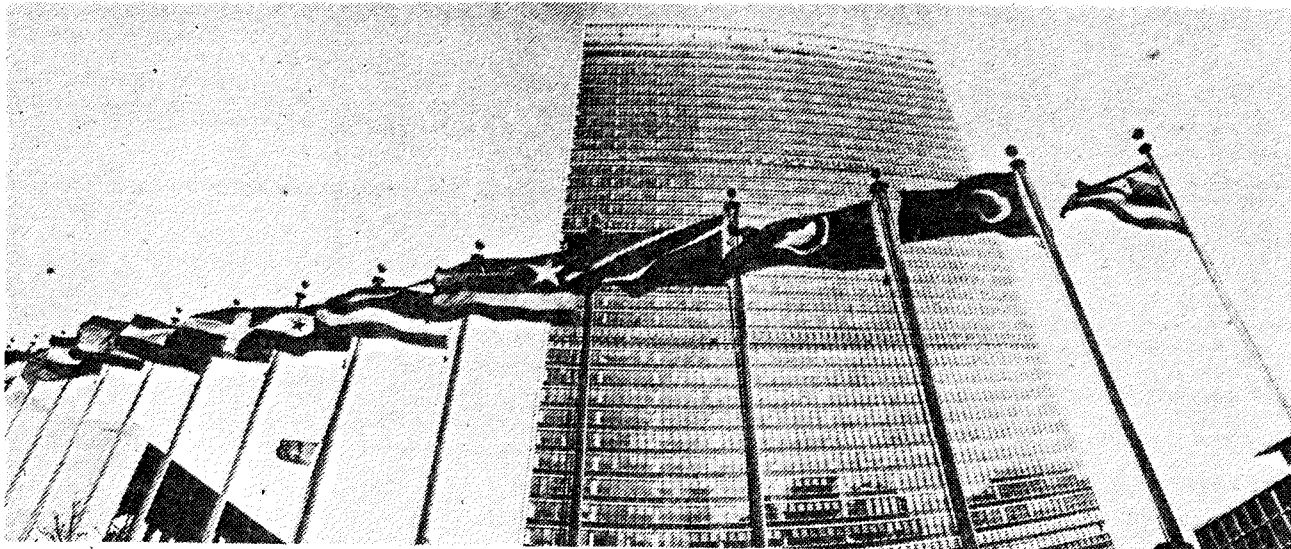
Danes je torej več kot očitno, da se »veliki« oblikovalci svetovne politike ne bodo zlahka odrekli svojim vojaškim, ekonomskim in tehnološkim prednostim, ki so več ali manj rezultat izkoriščanja majhnih in tistih, ki jim v svetovni politiki pripisujejo najmanjšo vlogo. Kljub temu ostaja res, da so redna letna zasedanja ob East Riverju izjemna priložnost za osebne stike in pogovore na najvišji ravni, ki lahko, kot kaže zgodovinska izkušnja, kar največ prispevajo k reševanju zaostrenih razmer. Spomnimo se, da so pred 25 leti voditelji petih zunajblokovskih držav, med njimi je pomembno vlogo odigral predsednik Tito, dobesedno rešili petnajsto jubilejno zasedanje Generalne skupščine.

Zdi se, da imajo iz leta v leto vse pomembnejšo funkcijo tudi neuvrščeni, ki tudi z izrednimi neformalnimi sestanki na sedežu Združenih narodov podarjajo nujnost dialoga pri reševanju in iskanju poti iz labirinta mednarodnih odnosov, hkrati pa si prizadevajo za ponovno uveljavitev multilateralne odgovornosti za probleme sedanjega sveta. Seveda pa bi neuvrščeni lahko še v večji meri prispevali k oživitvi Združenih narodov, če bi tudi v lastnem taboru odpravili nekatere nakopičene dileme in nesoglasja do številnih problemov, s katerimi se spopadajo. Prav ministrsko srečanje v angolski prestolnici Luandi naj bi septembra letos pomembno prispevalo k večji akcijski enotnosti in učinkovitosti neuvršenih in s tem tudi Združenih narodov.

Ker je bila vitalnost Združenih narodov v minulih letih večkrat vprašljiva, je nujno na takšne in drugačne pritiske, ne glede na to, od kod prihajajo, jasno in odločno odgovoriti. Združeni narodi nikakor ne smejo ostati mesto, kjer se sklepajo in razdirajo obljube, kjer trgujejo z glasovi posameznih udeležencev, kjer razglašajo nove narode, pa jih v istem hipu izdajo, nato pa udeleženci po vročehrvnih razpravah sedajo za skupna omizja prijetnih in razkošno opremljenih francoskih restavracij.

Združeni narodi ne smejo postati del mednarodnih problemov, temveč nujen posrednik pri njihovem odpravljanju. Samo z doslednim izvajanjem in spoštovanjem mednarodnih norm bo mogoče odgovoriti tistim, ki s svojimi spretnimi nastopi pojasnjujejo le svoja stališča in opravičujejo le svoje interese. To bo v letu jubilejev, kakršen je letošnji, toliko bolj potrebno.

Miha Lamprecht

Pritisk na turško manjšino v Bolgariji

Že od časov turškega imperija živi v sosednji Bolgariji veliko Turkov. Odnosi med dvema državama so bili v glavnem dobri, kar je imelo poseben pomen za turško, pretežno kmečko prebivalstvo v Bolgariji. Odnosi so bili dobri kljub dejstvu, da sodita državi v različna vojaško-politična tabora. Turčija je članica pakta NATO in brani njegovo južno krilo, medtem ko je Bolgarija zvesta članica varšavskega sporazuma. Vladi v Ankari in Sofiji sta bili mnenja, da kaže dobre odnose še utrjevati in tudi širiti, kjerkoli je mogoče.

Toliko bolj so bili zato v Ankari preseñeni, ko so začela prihajati iz Bolgarije poročila o nenadnem pritisku bolgarskih oblasti na turško manjšino. Ko je bilo prvo presenečenje mimo, so se odnosi tukaj zaosttrili, najprej pa jih je bilo čutiti v prometu, saj gre vsa turška cestna povezava z Evropo predvsem čez bolgarsko ozemlje. Bolgarija je kmalu spoznala, da ne ravna razumno; menda je prišel celo iz Moskve signal, da tam niso zadovoljni zaradi pritiska na turško manjšino, s tem pa tudi na Ankaro, s katero si SZ prizadeva vzpostaviti kar najboljše odnose in morda s tem vsaj nekoliko razahljati njene stike s paktom NATO.

V Sofiji uradno nič kaj radi ne govorijo o tej napetosti. Po tem opazovalci sklepajo, da celo v državi sami niso vsi zadovoljni s tem dogajanjem. Bilo je nekaj neuradnih preklecev, ki so zanimali resničnost govoric o incidentih zaradi pritiska na manjšino. Gre za akcijo, katere cilj je spremeniti turška imena in priimke v bolgarska imena in ki jo vodijo posamezni notranji organi. Le ti pa so v Bolgariji na splošno mogočnejši kakor v nekaterih drugih vzhodnoevropskih državah.

Bolgarija leži sorazmerno blizu Carigradu, nekdanji prestolnici otomanskega carstva. To je razlog, da se je v tistih časih naselilo na bolgarskem ozemlju veliko Turkov. V primerjavi s siceršnjo turško prakso so na tem delu bolgarskega ozemlja Turki izvajali odločnejšo islamizacijo prebivalstva kakor sicer. Posledica tega je, da še danes živi v Bolgariji zelo močna turška manjšina. Po uradnih ankerskih ocenah je v Bolgariji milijon Turkov, drugi pa menijo, da jih je okoli 700.000. Bolgarski Turki živijo ne le v bližini sedanje turško-bolgarske in bolgarsko-grške meje, torej na rodopskem območju z glavnim mestom Kurdžali. Gre za dokaj kompaktno naseljeno območje, na katerem živi okoli 300.000 Turkov. Živijo predvsem od kmetijstva. Drugo, bolj razpršeno območje z deli turškega prebivalstva je ob severovzhodni meji Bolgarije, nekako severovzhodno od linije Burgas-Pleven. Na tem prostoru živi okoli 400.000 Turkov. Natančnega ljudskega štetja ni, razen štetja kmalu po koncu druge svetovne vojne, ko so našli v Bolgariji okoli 650.000 Turkov. Tako pri ljudskem štetju kakor tudi v osebnih dokumentih Bolgari ne vpisujejo narodnosti.

Poleg Turkov je v Bolgariji še okoli 100.000 do 200.000 Pomakov, predvsem v okolici Smoljana, zahodno od Kurdžalija. Pomaki so Bolgari, ki so se odločili za islamsko vero. Zdaj tudi Bolgari uradno priznavajo, da je nataliteta med Turki precej višja kakor pa med Bolgari.

Turška stran pove, da je Bolgarija v letih 1950/51 bolj ali manj nasilno poslala čez mejo v Turčijo okoli 160.000 Turkov, nato pa je Ankara zaprla mejo! V skladu z leta 1968 sklenjeno in vse do leta 1978 vsakokrat podaljšano pogodbo se je po istih vi-

rih izselilo iz Bolgarije v Turčijo nadaljnjih 110.000 Turkov. Turška stran tega izseljevanja ni imela za rešitev vprašanja. Najprej je pomenil prihod toliko beguncev veliko breme za turško vlado, drugič pa je Ankara mnenja, da ima turška manjšina vso pravico do človeka vrednega življenja v državi, iz katere sicer prihaja, torej v Bolgariji. Odnosi med turško manjšino v Bolgariji in vlado v Ankari niso bili nikoli posebno pristrani, ker se bolgarski Turki niso uklopili Kemalovi laicistični politiki, temveč so vztrajali pri islamu in vsem, kar je povezano z njim.

Že leta 1971 so predstavniki turške manjšine opozarjali na zarodke bolgarske politike, katere cilj je bila asimilacija turškega prebivalstva, to je osem do devet odstotkov prebivalstva. Najprej je akcija za spreminjanje imen in priimkov naletela na ekonomske ovire, še posebno, ker so Turkom prepovedovali govoriti v njihovem jeziku. Nastale so težave pri šolanju, odpravljanju štipendij, tiskanju časopisov za manjšino in podobnem. Tedanje kampanje niso preveč odločno izvajali, ne nazadnje zaradi tega, tako menijo v Ankari, ker so bili tedaj odnosi med državama res dobri.

Novembra lani pa se je veter nenadoma obrnil. Kampanja »bolgarizacije« turškega življenja se je zaosttrila. Najprej so na jugu začutili, da se začinja »dokončna rešitev« manjšinskega vprašanja. Policijske enote so začele obkoljevati turške vasi, nato pa so ali zgnali ljudi na sredo vasi ali pa so policisti hodili od hiše do hiše ter prisiljevali ljudi, da so podpisovali peticije, s katerimi so privolili v spremembo svojih imen in priimkov v bolgarska. Če so Turki ugodili zahtevam, potem so bili bolgarski or-

gani z njimi prijazni. V nasprotnem primeru so ljudi pregovarjali z besedami, nato pa še z drugimi oblikami pritiska.

Po podatkih, ki so prišli iz turških krogov, so bolgarske oblasti prepovedale turške narodne praznike, zaprle so jim šole in džamije ter prepovedale uporabo turškega jezika na javnih mestih. V Jedrenu so ugotovili, da skoraj ni več poštnega prometa iz Bolgarije v Turčijo. Ogroženi Turki so začeli bežati v gozdove in se tam braniti pred policisti. Menda je bilo več deset mrtvih, vendar bolgarske oblasti zavračajo obtožbe, da je bilo več kakor 40 Turkov ubitih, kot »naresno podtikanje«. Vrhunec teh spopadov je bil 20. decembra lani v Momčilgradu, kamor je morala priti policija na pomoč tudi bolgarska vojska.

Nato se je začela »bolgarizacija« tudi med turškim življenjem na severu Bolgarije. Trdijo, da je kampanja v glavnem že končana.

Turški diplomati v Sofiji niso mogli obiskati rojakov na ogroženem področju, kajti njihovo gibanje v Bolgariji kakor tudi bolgarskih diplomatov v Ankari je omejeno. Zahodni diplomati so med potovanjem ob Rodopih večkrat naleteli na cestne zapore. V krajih, kjer živi več Turkov, je opaziti od tedaj močnejše policijske patrulje. Celotna Sofija so po novembru lani opazili okrepjene straže pred nekaterimi javnimi splotji.

Kakor se je zvedelo, Bolgarija ni delala težav turškemu tranzitu, pač pa je bolgarski potovalni urad Balkanturist odpovedal turškim potovalnim agencijam rezervacije za okoli 500 turških turistov, ki so hoteli obiskati Bolgarijo. Razlog je bila bojazen, da turški turisti ne bi hoteli potovati k sorodnikom v s Turki naseljeni del Bolgarije. Protesti, ki jih je turški predsednik general Evren pošiljal v Sofijo, so naleteli bolj ali manj na gluha ušesa.

n-

Poudarki iz borčevskih sej – o nacionalizmu Tudi med borci ni vse brezhibno

Večina delovnih ljudi odločno zahteva razširitev fronte boja zoper nacionalizme vseh vrst, je poudaril na zadnji seji zveznega borčevskega predsedstva Petko Plazačić, sekretar predsedstva ZO ZZB NOVJ, ko so obravnavali gradivo. O nekaterih pogledih na pojave nacionalizma kot tudi o nalogah ZZB NOV. To, so poudarili borci na tisti seji, je treba delati za nadaljnji razvoj politike bratstva in enotnosti.

Opozarjali so, da so vojnim zločincem sodili naši narodi in narodnosti, ko je šlo za biti ali ne biti oziroma v luči milijon sedemsto tisoč žrtev za svobodo Jugoslavije. Narodni izdajalci in vojni zločinci ostajajo to za vse čase in oprostitev ne more biti, je poudaril Plazačić. V razpravi sta poleg članov predsedstva zveznega odbora borcev sodelovala tudi Kiro Hadjivasilev, član

predsedstva CK ZKJ, in Živan Vasiljevič, član predsedstva zvezne konference SZDLJ. Opozorila so veljala ravnanju z mladimi: menili so, da je del naše mladine odtujen socializmu, pa o enakopravnosti in o vrsti vprašanj, ki jih je navrgla anketa raziskovalca. Spraveval je, koliko je med našimi narodi in narodnostmi dejanske enakopravnosti, kdo verjame v boga in podobno. Zato so na osnovi številnih ugotovitev na tem sestanku sklepali, da se je treba lotiti tega problema iz dveh izhodišč: z bojem proti sovražnikom nacionalizma in z bojem znotraj ZK za izvajanje dogovorjenega. Predvsem pa, so dejali, se proti nacionalizmu ni mogoče borovati le s parolami. Ilija Djukić, predsednik zveznega odbora ZZB NOV Jugoslavije, pa je dodal, da pomeni okrepljeni nacionalizem ogroženi vsem reakcionarnim silam.

Ob neposrednih premišljanjih o kalem nacionalizmov in podobnih pojavov so borci še ugotavljali, da so občutne praznine v zastopnosti del o NOB v našem izobraževalnem procesu, se pravi v učnih programih.

Potem ko je predsednik slovenske borčevske organizacije Božidar Gorjan na seji slovenskega borčevskega predsedstva seznanil delegate z vsebino zadnje zvezne seje, so slovenski borci menili, da se je nezdravim nacionalističnim pojavom v družbi mogoče upirati uspešno le z nastopom celotne fronte organiziranih sil, pri čemer so dodali, da je bilo o tem govor tudi na letni konferenci RK SZDL Slovenije. Čeprav, je Gorjan opozoril, se obravnavanja te teme v jugoslovanski javnosti lotevajo različno in je bila ta razklana ob vprašanju tako imenovanih »verbalnih

deliktov«. Zato je treba o osnovnih stvareh doseči enotna izhodiščna stališča. Borci, ki so se v vojni bojevali za Jugoslavijo, za skupnost jugoslovanskih narodov in narodnosti torej, pa so menili, da imajo pravico postavljati vprašanja o nacionalizmu še toliko bolj. Božidar Gorjan je s tem v zvezi dodal, da pa moramo biti previdni pri označevanju posameznih pojavov in dejanj. Ne smemo jih tlačiti vseh v en koš, ampak moramo ob vsakem primeru posebej premisliti, kako se lotiti problema.

Predsedstvo RO ZZB NOV Slovenije je sklenilo, da bo ob temi »nacionalizem« izdelalo predlog sklepa, ki jih bodo nadrobneje obravnavali na eni prihodnjih sej. Pri tem so menili, da je treba najprej poiskati vzroke in nato govoriti o posledicah.

Na seji so sprejeli dogovor o sistemu obveščanja, predlog za dopolnitev pravilnika o nagradah vstaje ter zaključni račun RO ZZB NOV Slovenije za leto 1984.

B. Ž. J.

Način organiziranosti in vsebine dela sekcij vojaških enot NOV

Različice v organizaciji – cilji isti

Na osnovi Statuta ZZB NOV Jugoslavije je določeno organizirano delovanje znotraj sekcij in odborov tudi po nekdanjih vojaških enotah, skupinah nekdanjih internancev, izseljenecv... Nadrobno o tej organiziranosti pa predpisuje republiški in pokrajinski borčevski statuti. Ti določajo na občinski ravni tudi notranje pravice, dolžnosti in naloge članov sekcij. Vse to še do konca izpolnijo posamezni pravilniki in programi dela sekcij.

Pregled takšnega delovanja v jugoslovanskem merilu kaže, da se organizacijsko lotevajo stvari v republikah in pokrajinah različno. Ker pa o delovanju NOV in POS ter odborov OF na Slovenskem že precej vemo, bomo tokrat pregledali še, kako je v širšem jugoslovanskem prostoru.

Po podatkih iz republiških in pokrajinskih odborov ZZB NOV so bile ustanovljene številne sekcije vojaških enot, sekcije borcev, udeležencev posameznih velikih bitk, taborišč. Po statističnih podatkih kaže, da deluje v Sloveniji 120 odborov enot NOV in POS, v Srbiji, skupaj z avtonomnimi pokrajinama, je 263 sekcij (148 enot) pa 3 sekcije nekdanjih političnih zapornikov. Od teh je na Kosovu devet sekcij, v SAP Vojvodini pa jih je 93. V Makedoniji je organiziranih 14 sekcij brigad, ena sekcija borcev Neretve in Sutjeske, ena sekcija korpusa in ena sekcija žensk bork ter še ena, ki združuje internance in deportirance. Na Hrvaškem je to število sekcij zelo veliko, največ jih je pa na območju Splita, Zagreba, Karlovca in Bjelovara. V črnogorskih borčevskih organizacijah so osnovali 37 takšnih sekcij.

V večjih mestih, kjer je koncentracija borcev največja, kot npr. v Beogradu ali Zagrebu, je tudi največ teh sekcij oziroma odborov. Tako kot je urejeno z domicili v Sloveniji, imajo urejeno tudi borci ponekod drugod.

Tako imajo na primer tudi vse makedonske sekcije brigad svoje domicile. To pa pomeni, da se njihovo delo najbolj neposredno veže na sodelovanje z občino, »ki ji pripadajo«. Vsebinska osnovnih delovnih usmeritev vseh teh odborov in sekcij ostaja slejkoprej enaka: utrjevanje, negovanje in razvijanje revolucionarnih izročil ter izročil NOB so osnova. K temu pa sodijo še prizadevanja za nastajanje mnogografijskih, kronik, zbornikov, spominov, evidence nekdanjih borcev po enotah, priprave in predlogi za postavljanje spomenikov na pomembnih krajih iz NOB ter nenazadnje sodelovanje z JLA, mladino, z muzeji in družbenopolitičnimi organizacijami.

V SR Srbiji so po izvedenih evidencah ugotovili, da ima od 125 vojni enot šest-

deset zbrane in zapisane monografije, medtem ko jih nekatere enote še pripravljajo. Število že objavljenih del o bojevanju posameznih enot je zelo neenakomerno. Tako imajo nekatere kar po več objavljenih del, druge pa še nič. Pri tem je bilo v prejšnjih letih tudi večino bremen prepuščenih posameznikom, medtem ko zadnja leta sekcije oziroma odbori prevzemajo tako pobude kot tudi naloge za zbiranje gradiva ter za njegovo obdelavo in pripravo za tisk.

Na Hrvaškem so se številni odbori in sekcije pri tem delu povezali s posameznimi znanstvenimi inštituti in drugimi ustanovami s področja zgodovinskega in del odborov ima urejene svoje spominske sobe (v sklopu pokrajinskih ali krajevnih muzejev).

V Bosni in Hercegovini pri tem delu posvečajo zlasti veliko pozornost sodelovanju z domicilnimi občinami, saj neposredno z njimi tudi načrtujejo delo. Zlasti je to pomembno za uresničevanje materialnega dela delovnih načrtov odborov, za izdajanje publikacij pa tudi za organizacijo drugih oblik razvijanja izročil NOB. Iz gradiva, ki ga je zveznemu predsedstvu ZZB posredovalo osem republiških in pokrajinskih odborov ZZB NOV, pa izhaja, da so še največji problemi, s katerimi se otepajo vsi ti odbori in sekcije borcev enot in služb NOV in POJ, denarni. Trajnih virov financiranja za to dejavnost še vedno ni, še posebej pa to velja za občine, ki združujejo večje število odborov in sekcij. To dejstvo otežuje delo borcem. Nekateri zato predlagajo (SR Hrvaška na primer), da bi morali za redna sredstva odborovih in sekcijskih dejavnosti poskrbeti občinski odbori ZZB NOV, ki bi si morali za to dejavnost zagotoviti proračunska sredstva.

Še nekatere pomanjkljivosti omenja pregled te borčevske dejavnosti: poročila kažejo, da ponekod nekateri odbori in sekcije prevzemajo na svoja ramena naloge, ki niso v njihovi pristojnosti, ali pa spet drugje nalagajo preobsežne naloge na pleča občinskih odborov ZZB NOV ter matičnim občinam. Res pa je, dodaja poročilo, da takšne ugotovitve ne veljajo za delo v zadnjih letih, ampak so bolj ostanek iz prejšnjih let. Velja pa splošna ugotovitev za vso Jugoslavijo, da je delo odborov in sekcij borcev zaželeno tudi vnaprej, da so rezultati takšnega dosednjega dela izredni in da niso sami sebi namen, ampak so širšega družbenega pomena, kar je zlasti pomembno za sodelovanje z drugimi družbenopolitičnimi organizacijami in njihovo skupno osvetljevanje pomembnih dogodkov ter osebnosti iz NOB.

B. Ž.

O ortopedskih pripomočkih za vojaške invalide

Vojaški invalidi in drugi upravičenci po zveznih predpisih so bili po uveljavitvi zakona o temeljnih pravicah vojaških invalidov in družin padlih borcev (Ur. l. SFRJ, št. 68/81, 10/82 in 41/83) vključeni v splošen sistem zdravstvenega varstva v SR Sloveniji. Po novi ureditvi se jim zagotavlja zdravstveno varstvo v občinskih zdravstvenih skupnostih, na območju katerih imajo stalno prebivališče, tako kot drugim udeležencem NOV, in sicer v enakem obsegu in po enakem postopku, kot je določen za zavarovance delavce in njihove družinske člane.

S prenosom zdravstvenega varstva na samoupravne interesne skupnosti zdrav-

stvenega varstva so se pojavile nekatere težave predvsem pri uveljavljanju pravic do ortopedskih in drugih pripomočkov ter pomožnih in sanitarnih priprav, za katere sta bila obseg in način uveljavljanja prej nekoliko drugače urejena in tudi roki za pridobitev nekaterih pripomočkov so bili v prejšnjem predpisu nekoliko ugodnejši, kot so določeni s samoupravnim sporazumom Zdravstvene skupnosti Slovenije.

Vojaški invalidi se najpogosteje pritožujejo nad kvaliteto, predvsem usnjenih ortopedskih pripomočkov, zastarelo tehnologijo, ki zastaja za evropskimi nivoji, manjšim izborom pripomo-

čkov kot tudi neestetskim videzom posameznih pripomočkov, roki trajanja – tako pravice za pridobitev kot izdelavo pripomočka in nad novim postopkom za pridobitev posameznih pripomočkov. Republiški komite s predstavniki RO ZZB NOV Slovenije se dogovarja z Zdravstveno skupnostjo Slovenije in Zavodom za rehabilitacijo invalidov v Ljubljani za premagovanje teh težav. Tako je bil že sklenjen dogovor, da je za pridobitev ortopedskih pripomočkov za vojaške invalide postopek poenostavljen v dobro vojaškim invalidom.

Z novim letom 1985 je v pritičljivi rehabilitacijsko-aplikacijskega centra Zavoda za rehabilitacijo invalidov v Ljubljani začela delati specialistična ambulanta za ortopedske pripomočke, in sicer vsak dan (razen sobote in nedelje) od 8. do 11. ure. Zdravnik specialist skupaj z

drugimi tehničnimi strokovnjaki v skladu s telesno okvaro predpiše in tudi nadzoruje kvaliteto izdelanega ortopedskega pripomočka.

Za vojaške invalide in borce, ki so oproščeni participacije, je postopek poenostavljen tako, da se pregled in določitev ortopedskega pripomočka lahko opravi brez poprejšnje napotnice splošnega zdravnika. Pregled in določitev ortopedskega pripomočka sta možna vsak dan v zgoraj navedenem času brez poprejšnjega naročanja.

Povrnitev potnih stroškov bodo invalidi uveljavljali pri občinskih upravnih organih na podlagi zdravniškega potrdila, s katerim bo potrjeno, da so bili obravnavani na Zavodu za rehabilitacijo invalidov v Ljubljani.

Glede drugih problemov pripravlja republiški komite posebno informacijo, v kateri bo prikazali navedene probleme in nakazal možne rešitve ter si prizadeval za njihovo uveljavitev in izvajanje.

Anica Klemenčič

Groba statistika

Na beograjski in zagrebški fakulteti so analizirali šest-najst učenikov zgodovine za usmerjeno izobraževanje, kolikor jih je za dva razreda izšlo v naši državi.

Pri osebnostih od 1918. leta do danes je največkrat (870-krat) omenjeno Titovo ime in je najbolj navzoče od skupno 454 imen osebnosti, kolikor jih omenjajo ti učbeniki. Dvesto devetinsedemdesetkrat se pojavljajo: Adolf Hitler, Stalin, Aleksander Karađorđević, Churchill, Draža Mihajlovič, Vladko Maček, Dragiša Cvetković... Zato pa se na primer Edvard Kardelj sploh ne pojavlja v srbskih, bosansko-hercegovskih in vojvodinskih učbenikih. Pašić in Stojadinović se v hrvatskem učbeniku pojavljata 23-krat, zato pa ju v srbskem učbeniku z istim namenom – sploh ni. Ko je beseda o Draži Mihajloviču, ga omenjajo vsi učbeniki (vojvodinski in slovenski celo tridesetkrat, beograjski pa le enkrat). Po drugi strani pa najmanjkrat omenjajo Anteja Pavelića učbeniki, namenjeni usmerjenemu izobraževanju na Hrvaškem.

iz glasila ZZB NOVJ
Četrti jul

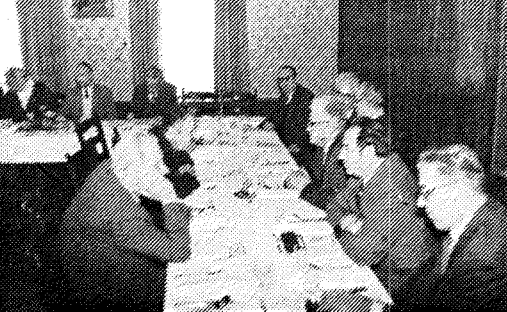
Obvestilo preživelim taboriščnikom iz Šarvarja

Obveščamo nekdanje taboriščnike taborišča Šarvar na Madžarskem, da bo spominska slovesnost ob štiridesetletnici osvoboditve tega taborišča 23. marca 1985 ob 11. uri na ploščadi nekdanjega taborišča. Ob tej priložnosti bodo odkrili spominsko grobišče žrtvam fašističnega nasilja v tem taborišču.

IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ

Celje – Patizanski kurirji Štajerske

Člani pododbora za Štajersko skupnost borcev 4. brigade VDV Partizanskih kurirjev Slovenije so razpravljali o svojem delu in pri tem ugotovili, da so lanske naloge v celoti izpolnili. Zlasti so kurirji aktivno sodelovali z JLA, družbenopolitičnimi organizacijami, delovnimi kolektivi in šolami, pri številnih lanskoletnih proslavah. Med osrednjimi nalogami so vsekakor bile priprave za pisanje Monografije o TV zvezah Slovenije.

Člani pododbora na seji

Na seji so sprejeli program dela za letošnje leto. Med glavne naloge vsekakor sodi odkritje spominske plošče v vasi Meliške, na hiši, kjer se je zadrževala komanda tretjega relednega sektorja v času, ko je bilo v Zgornji Savinjski dolini osvobodeno ozemlje. Ob tej priložnosti bo tudi srečanje štajerskih kurirjev, verjetno v prvi polovici junija.

Precej so tudi razpravljali o nameravani izdaji stenskega koledarja za leto 1986 – dvanaest pohorskih partizanskih domačij. Umetniške slike je izdelal Janko Dolenc, znani umetnik samorastnik iz Vučenice. S prodajo koledarja bodo največ sredstev namenili za kritje stroškov Monografije o TV zvezah Slovenije.

Drago Miklavc

IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ

Ob prazniku inženirskih enot naših oboroženih sil Načela delovanja iz NOV so še vedno navzoča

Začetek razvoja inženirstva naših oboroženih sil segajo v sam začetek oborožene vstaje naših narodov in narodnosti proti okupatorju. Velik pomen inženirstva je poudarjal tudi tovariš Tito, ki je med bivanjem v Foči postavil temelje za razvoj. Vse večje enote so od takrat morale imeti v svojem sestavu enote za inženirstvo delovanj, kar naj bi okrepilo njihovo bojno učinkovitost.

Hiter razvoj in krepitev enot narodnoosvobodilne vojske v letu 1942 sta kazala vse večjo potrebo po inženirskem zavarovanju. Tako so že konec 1942. ustanovili inženirsko-tehnični odsek vrhovnega štaba, ki je med drugim dobil tudi nalogo, naj pripravi vse za ustanovitve večjih inženirskih enot. Ob ustanovitvi prvih divizij so bili v njihovi sestavi tudi pionirski vodi in čete, v vseh brigadah po vodi. Vse bolj pa so se v tem času krepile diverzantske enote, ki so uspešno dejstvovala na prometnih in drugih objektih in zadajale sovražniku velike izgube.

Z razvojem NOV se je krepilo tudi inženirstvo, tako da so v drugi polovici leta 1943 ustanovili njene večje enote. Tako so bili v korpusih inženirski bataljoni, v divizijah pa čete, ki so konec leta 1944 prerasle v bataljone. Spomladi leta 1945, to je neposredno po ustanovitvi armad, je imela vsaka brigada inženirsko četo, divizija in korpus inženirski bataljon, armada pa inženirsko brigado.

Inženirske enote so imele velik pomen v sklepnih operacijah za osvoboditev Jugoslavije. Samo na sremski fronti so inženirske enote prve in tretje armade očistile veliko minskih polj, popravile in zgradile 320 mostov, vzdrževale in popravile so ceste in poti ter uredile veliko prehodov čez reke.

Po osvoboditvi je začelo dobivati inženirstvo nove naloge, ki so bile vezane na obnovo porušene domovine.

Delo po vojni ni bilo vezano samo na graditev, ampak tudi na uničevanje vseh eksplozivnih teles, streliva in eksploziva iz vojne. Gradila je mostove, popravljala in gradila ceste in železniške proge, poleg tega pa so začeli z rednim urjenjem vojakov in starešin, ki so bili v tej zvrsti naše armade. Ob tem se je inženirstvo nenehno krepilo in posodabljal z mehanizacijo in s tem večalo področje in možnosti za delo. V vsem povojnem razvoju inženirstva pa so bila stalno navzoča načela delovanja iz NOV.

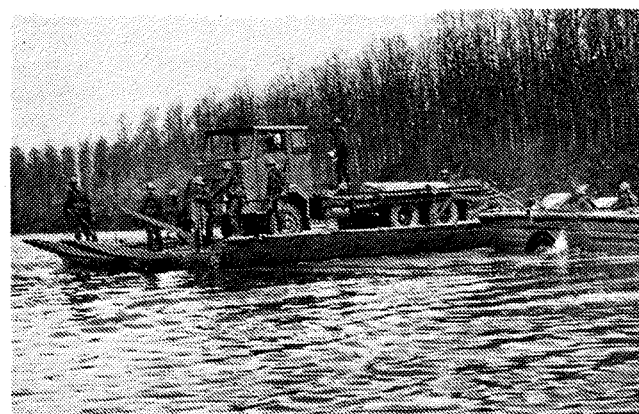
Velik pomen za razvoj inženirstva ima tudi oblika ozemlja naše domovine, kar

je vplivalo na vrsto sredstev za delo in njihovo praktično uporabo, ceno, njihovo vzdrževanje in možnost proizvodnje doma. Takšna usmeritev pri opremljanju enot in njihovi pripravi je ob uporabi sodobnih metod urjenja in vzgoje vojakov in enot dala zelo dobre uspehe. O tem pričajo tudi podatki o opravljenem delu inženircev v Ljubljanskem armadnem območju. Tako so lani popravili in posodobili 37,5 kilometra in na novo zgradili skoraj 12 kilometrov cest. Zgradili so 6 lesenih mostov, skupaj dolgih 46 metrov. Uredili so deset vodnih zajetij, pomagali so pri gradnji nekaterih vodovodnih omrežij, zgradili so nov stanovanjski blok, obnovili več deset stanovanj, zgradili so novo karavlo v Prekmurju, jeditnico na Vrhniki in še bi lahko naštevali.

Razvoj inženirstva je spremljalo šolanje starešinskega kadra, ki bo lahko uspešno vodil enote in učinkovito uporabil mehanizacijo in druga tehnična sredstva. Sistem urjenja, šolanja in vzgoje temelji na izkušnjah, pridobljenih med vojno in v povojni graditvi, na razvoju sodobne znanosti ter tehnike in na razvoju sodobne vojaške misli in zahtev, ki izhajajo iz zasnove SLO in DS. Inženirske eno-

Med urjenjem spoznajo inženirski stroje, s katerimi bodo delali. Vsi stroji, od bagerjev do najrazličnejših dozerjev, so izdelani v domačih tovarnah.

Inženirstvo je edina zvrst naših oboroženih sil, ki lahko v praksi preizkusi in pokaže vse svoje znanje.

te imajo veliko materialnih sredstev za urjenje, urejeni so poligoni za vaje in kabine, v proces urjenja so vplejena sodobna sredstva, dopolnjena pa je tudi številna strokovna literatura.

Inženirstvo pa je samo v

Ljubljanskem armadnem območju lani vrnilo družbi veliko sredstev s tem, ko je usposobilo za delo z gradbeno mehanizacijo 150 vojakov in sedemnajst za razne gradbene poklice.

Bojan Kuntarič

Pogovor s sekretarjem OK ZRVS Trbovlje Nikoli ne zmanjka dela

Ena najboljših organizacij zveze rezervnih vojaških starešin v naši republiki je prav gotovo občinska konferenca ZRVS Trbovlje. Ne malo zaslug za to pa ima njen sekretar Rudi Matko, ki že tretje mandatno obdobje opravlja to odgovorno in zahtevno nalogo. Kljub temu da mu delo v ZRVS odvzame precej časa, pa ga še vedno najde za delo v drugih organizacijah in društvih.

Član ZRVS je že od leta 1958. To je le nekaj mesecev potem, ko se je zaradi zdravstvenih razlogov upokojil kot aktivni starešina JLA. Pred upokojitvijo je bil najmlajši major naše armade. Ko se je vrnil v domače Trbovlje, je hitro dobil osemnajst funkcij. Trudil se je, da bi vse opravljal po najboljših močeh. Ko je odhajal iz armade, so mu svetovali, naj se vključi v družbenopolitično življenje. Kot dober vojak je to razumel kot ukaz. Tako je bil štiri leta predsednik ZRVS, tajnik ZZB NOV, sekretar SZDL in strelske zveze.

Največ ustvarjalnih moči pa je namenil prav zvezi rezervnih vojaških starešin. Pravi, da je v ZRVS delovno ozračje podobno tistemu v partizanih, enako pa je tudi s tovarštvom. Od novembra 1974 opravlja sekretarske naloge. Veliko naporov in časa je moral vložiti v ustanavljanje organizacij ZRVS v trboveljski občini. Danes tako deluje pet krajevnih konferenc, tri osnovne organizacije in dva aktivna v krajevnih skupnostih. V združenem delu pa imajo 126 aktivov. Pri ustanavljanju aktivov, predvsem pa po njihovem delovanju so gotovo najboljši v Sloveniji.

Vodstvo naše občinske organizacije je že vrsto let enotno. Znano je razširiti svojo dejavnost na krajevne organizacije in aktivne in spodbuditi rezervne starešine za delo. Naredili smo ve-

Rudi Matko se je kot šestnajstletni fantič vključil v narodnoosvobodilno gibanje. V partizane pa je odšel 7. avgusta 1943.

lik korak naprej pri delu, in to nam je priznala tudi naša družbenopolitična skupnost. Vsi nam radi priznajo, da smo po delovnih uspehih prva organizacija v občini. O tem prav gotovo pričajo številna priznanja, ki smo jih prejeli kot organizacija ali pa so jih dobili naši člani. Pomemben kazalec našega dela pa so tudi denarna sredstva, ki jih dobimo iz občinskega proračuna. Leta 1974 je bilo za naše delo na voljo šest starih milijonov, letos pa ta znesek znaša že 75 starih milijonov, pravi Rudi Matko.

Naši bralci poznajo Rudija Matka tudi kot dopisnika, ki poroča o delu ZRVS v Trbovljah. Prve članke je začel pisati že v JLA. Po njegovem nepopolnem seznamu

je bilo v našem časopisu. Naši obrambi, Ljubljanskem dnevniku, Delu, radiu Trbovlje, časopisu Kolubara, ki izhaja v Lazarevcu v Srbiji, in glasilih trboveljskih delovnih organizacij objavljenih skoraj 1300 njegovih člankov. V njih je opisoval delo ZRVS, ZZB NOV, drugih obrambnih struktur in strelcev.

»V začetku je bilo pisanje velik napor. Najti pravo temo in besede, da bi napisal tisto, kar sem čutil, to je bilo garaško delo. Počasi sem se vpeljal in zdaj mi je pisanje v veselje. Toda ob velikem delu pri pripravi dokumentov, načrtov in programov sem pisanje v zadnjem času nekoliko zanemaril. Drugo leto, ko mi bo potekel mandat sekretarja, bo več časa za to in upam, da bom lahko še veliko napisal. Mislim, da je pisanje o zanimivostih dolžnost vsakega. Predvsem pri tem mislim na rezervne vojaške starešine. Veliko je organizacij, ki dobro delajo, pa nihče ne piše o tem,« poudarja Rudi Matko.

Poleg ZRVS pa ima Rudi Matko še eno »delovno« lju-bezen, to je strelstvo. V njem dela že od upokojitve, čeprav se je z njim ukvarjal tudi v JLA. Poznajo ga številni strelci v Sloveniji in tudi v Jugoslaviji. Je strelski trener in zvezni strelski sodnik.

Ko smo ga ob koncu vprašali, kaj bi še rad izpeljal do konca svojega sekretarskega mandata, je dejal, da obnovo prostorov občinske konference ZRVS, ki so v starem rudarskega domu. Trboveljska delovna organizacija Rudis je že obljubila pomoč pri obnovi in s prvim pomladanskim soncem bodo začeli delati.

Bojan Kuntarič

Iz dela ZRVS v občini Ljubljana Bežigrad

Na redni letni konferenci krajevne organizacije Zveze rezervnih vojaških starešin Urške Zatlje so pri ocenjevanju dela v preteklem obdobju na področju ideološko-političnega izobraževanja in vojni strokovnega usposabljanja ugotovili, da so delo izvajali po programu in kvalitetno. Preverjanje znanja je potekalo že tretje leto na seminarjski način v dveh skupinah. Rezultati so bili zelo dobri, saj so bila skoraj vsa vprašanja temeljito obdelana v precej živi, dve uri trajajoči razpravi. Večina rezervnih vojaških starešin meni, naj se delo nadaljuje v taki in podobni obliki.

Osnovna slabost, s katero se je organizacija ukvarjala vse leto, je prav gotovo udeležba članstva pri splošnem pouku usposabljanja. Ugotovili so, da udeležba na predavanjih in na končni vaji ni presegala 50-odstotne udeležbe. Največji problem so člani, ki se sploh ne udeležujejo nikakršnih aktivnosti. Menili so, da je vzroke za to potrebno iskati v zavzetosti posameznih članov z delom v rednem delovnem razmerju v miselnosti, da je članstvo v organizaciji ZRVS prostovoljno, in da zato navzočnost ni nujna. Na koncu gre tudi za skrajno neodgovornost posameznih članov in celo za omalovaževanje odnos do te organizacije. Organizacija oziroma predsedstvo se je ukvarjalo s tem problemom. Sklicali so tri sestanke (pogovore) s takimi člani, a kljub temu se nekaj članov ni odzvalo večkratnim pozivom.

Poudariti moramo, da je zaživel tudi aktiv zveze komunistov v organizaciji. Imeli so nekaj sestankov z dobro udeležbo, neopravičene je bilo samo 6 članov. Obravnavali so vsa tekoča vprašanja, v ZRVS in krajevnih skupnostih. Posebno skrb so posvetili neudeležbi rezervnih vojaških starešin pri obveznem usposabljanju. Obiskali so člane ZK, ki se niso udeležili usposabljanja, in ugotovili so, da

jih je večina manjkala zaradi bolezni ali službene zadržanosti. Nekaj je bilo tudi takih, ki se usposabljanja že več let ne udeležujejo, nimajo pa opravičila za svojo neaktivnost. Ali je mogoče, da je takšna oseba še član ZRVS, posebno pa član zveze komunistov.

Na redni letni konferenci krajevne organizacije ZRVS Bežigrad sever pa je njen predsednik Branko Križnar v svojem poročilu kritično opozoril na precejšnjo nedelavnost članstva, za kar je zgovoren dokaz skromna udeležba tudi na konferenci. Nadaljeval je, da se nezanimanje kaže tudi pri vseh oblikah izobraževanja. Tako je dejavnost organizacije zelo otežena, saj se že dalj časa bojuje s problemom udeležbe. Poudaril je, naj bi nedelavne člane izločili iz organizacije. Poudarili so, da je treba program dosledno izvršiti, kar pa ne bo mogoče, če pri tem ne bodo sodelovali vsi.

Na redni letni konferenci krajevne organizacije ZRVS Stožice so ugotovili, da imajo v komiteju za SLO in DS rezervni starešine vidno mesto. Tudi na področju splošnega izobraževanja prebivalcev so rezervni starešine vedno prispevale na pomoč. Imajo namreč zelo kvaliteten sestav, ki z izkušnjami ter znanjem veliko prispeva k uspešnemu delu. Strokovni del pouka so končali na terenu s taktično vajo. Končna analiza je pokazala, da so bili člani mnogo boljše pripravljeni kot prejšnje leto. Skoraj ni bilo posameznika, ki ne bi imel že izdelane naloge. K temu je seveda pripomogla dobra seminarjska priprava. Osnovno vodenje karte in številično stanje sta bila zadovoljiva.

Dušan Rebolj

Pričakujejo velik odziv

Občinski upravni organ za ljudsko obrambo v Slovenji Gradcu je skupaj z drugimi dejavniki začel s pospešeni pripravami za usposabljanje delovnih ljudi in občanov za naloge obrambe in družbene samozaščite v letošnjem letu. V ta namen so opravili že vrsto pogovorov z nosilci izobraževanja v krajevnih skupnostih in temeljnih organizacijah združenega dela. Zlasti temeljito so stekle priprave v krajev-

nih skupnostih, kjer bodo pripravili okrogle mize o obrambnih pripravah. Poleg osrednje teme bodo na takih srečanjih podali informacijo o aktualnih vprašanjih življenja in dela v KS. Podobno kot v KS tečejo priprave tudi v tozdi, kjer načrtujejo, da bodo poleg osrednje teme obravnavali vprašanja iz njihovega okolja.

Poleg tega so se dogovorili, da bo potekalo obvešča-

nje o obrambnih in samozaščitnih dejavnostih v temeljnih življenjskih in delovnih okoljih prek lokalne radijske postaje in glasil, ki jih izdajajo KS in tozdi. Opravili so tudi temeljite priprave s predavatelji, ki imajo letos na voljo poleg literature še posebne prosojnice, diapozitive in plakate. Pričakujejo, da bo odziv občanov na obrambno usposabljanje velik, saj to zagotavljajo izkušnje iz prejšnjih let.

Adolf Ankon

Delo Gradbene brigade 7. korpusa

Ob praznovanju 40. obletnice osvoboditve se spominjamo tudi Gradbene brigade 7. korpusa, ki je bila ustanovljena 20. aprila 1945. Ta enota naše vojske je nastala iz delovnih enot, ki so jih sestavljali borci s slabšim zdravjem ali ranjeni v bojih, pretežno rudarji, tesarji in kovinarji. Že leto dni pred osvoboditvijo so imeli pomembno vlogo pri obnovitvenih delih na področjih korpusnih vojnih oblasti. Prometno-tehnični oddelek glavnega štaba Slovenije je v septembru 1944 povezal take delovne enote v delavske bataljone.

Nova organizacija se je imenovala NOVGRAD, to je Narodnoosvobodilna vojna gradnja. NOVGRAD je bil tedaj organiziran na območjih 7. in 9. korpusa in 4. operativne cone. Možnosti za razvoj te dejavnosti so bile seveda ugodnejše na večjih osvobojenih ozemljih Primorske, na Notranjskem, Dolenjskem in v Beli krajini. Te delovne enote so v zimi 1944/45 narasle na blizu 2500 borcev. Bile so povsod, kjer je bilo potrebno popravljati vojna razdejavanja, postavljali so sprejemališča zavezniškega materiala, pozneje zasilna letališča za iste namene in odvoz ranjencev. Zgradile so nešteto manjših in večjih, stalnih in začasnih lesenih mostov, med njimi dva velika mostova čez Kolpo v Vinici in Brodu na Kolpi, večje mostove v Primostku, Gradacu, Črnomlju. Obnavljale so porušena in požgana naselja, gradilečasne objekte za nastanitev in delo zalednih komand ter združevale nešteto najrazličnejših, partizanskih delavnic.

Delavski bataljoni so nato, ko je bila potrebna večja, bolj gibljiva delovna enota, prerasli na območju 7. korpusa v Gradbeno brigado. Imela je štiri bataljone in je skupaj s prištabnimi enotami štela med 900 in 1000 borcev. Prvi bataljon je bil usposobljen za gradnjo lesenih mostov, drugi in tretji

pretežno za popravila in vzdrževanje cest in začasnih letališč, četrti pa je združeval najrazličnejše delavnice. Za strokovno pripravo in strokovno vodstvo so pri večjih delih brigade poskrbeli člani prometno-tehničnega oddelka glavnega štaba.

To so bili časi velike iznajdljivosti, požrtvovalnega dela, ob vsakem času in vsakem vremenu. Ta duh je še

današnjem hitrem tehničnem napredku je še bolj potrebno stalno dopolnjevanje znanja, ujeti korak z drugimi, manj razvitimi. Treba se je učiti, čim več ob delu, in ne samo za doseganje akademskih naslovov. Imamo že zelo razvito šolstvo, ki pa ne služi v zadostni meri prenašanju in razvijanju pridobljenih izkušenj. Tudi gospodarstvo in družbene

skupne potrebe. In vendar smo v narodnoosvobodilnem boju in prvih desetletjih obnove pokazali prav v tem pogledu izjemne sposobnosti, zaradi katerih nas ves svet občuduje. Take misli obhajajo človeka ob pregledovanju prehojene poti.

Ko se spominjamo Gradbene brigade, ne bi smeli spregledati nekaterih pojavov netočnega poročanja o poteh in delu enot naše narodnoosvobodilne vojske. Često premalo preverjamo podatke, dostikrat se preveč zanašamo na točnost sicer dobronamernih ustnih izročil, čeprav imamo dokumente o našem boju primerne shranjene v zgodovinskih arhivih. Tako tudi delo NOVGRAD in poznejše Gradbene brigade često enačimo z delom inženircev v operativnih enotah narodnoosvobodilne vojske. Po takih dokumentih je glavni štab Slovenije že 17. julija 1944 oblikoval v divizijah inženirske bataljone z minerskimi, pionirskimi in pontonirskimi četami. V januarju 1945 je glavni štab tudi oblikoval inženirstvo kot poseben rod vojske. Poti tega inženirstva niso istovetne s povsem delovnimi enotami NOVGRAD oziroma Gradbene brigade. Ta brigada je bila sicer šest dni pred osvoboditvijo preimenovana v Inženirsko, vendar ni v ničemer spremenila svoje dejavnosti. Še vedno je opravljala zaledno gradbeno delo in razstreljevala bunkerje, ki so jih poprej osvajali borci, inženirji v operativnih enotah. Gradbena brigada je po vsej verjetnosti morala dobiti novo ime spričo zahtevnih reorganizacij 7. korpusa, ki je bil takrat že mesec dni pod neposrednim vodstvom 4. armade. Brigada je po prihodu v Ljubljano še tri tedne opravljala širom po Sloveniji obnovitvena dela na komunikacijah, zopet pod strokovnim vodstvom prometno-tehničnega oddelka vojne oblasti 4. armade. Pozneje je pod imenom Gradbena uspešno delala pri rekonstrukciji železniške proge Pragersko-Kobarid. Kot Gradbena je zato tudi dobila

domicil na Ptuj in je ovekovečena kot graditeljica večjih mostov na spominskih ploščah. V zadnjih letih so vse bolj pogoste spominske slovesnosti, posvečene 1. inženirski brigadi, pri tem pa dejansko proslavljamo delo Gradbene brigade. Mogoče bo poziv na pričevanje

borcev inženircev v 7. številki TV-15 prinesel več jasnosti v obravnavane zamenjave dejavnosti. S tem seveda tudi pozivamo borce Gradbene brigade, naj s pričevanjem povedo kaj več o svojih poteh in delih v narodnoosvobodilnem boju.

Valentin Kovač

Jubilejno srečanje po 40 letih Pot iz Metlike v Beograd

30. marca se bodo zbrali v Domu JLA v Ljubljani gojenci prve generacije Vojaške akademije DF Jugoslavije v Beogradu

Pred 40 leti je odšlo z bojnih položajev enot NOV in PO Slovenije v prvi letnik Vojaške akademije DF Jugoslavije v Beogradu okoli 230 slovenskih partizanov, izbranih po strogih merilih prekaljenosti v boju in zvestobi pridobitvam narodnoosvobodilnega boja, ne glede na funkcijo, ki so jo prej opravljali. Izbor za gojence vojaške akademije je tedaj pomenil veliko priznanje, za marsikoga dragocenejšje kakor odlikovanje, ne glede na to ali je šlo za izbranega kurirčka, komandanta bataljona, mladinskega ali partijskega funkcionarja. Vsi so bili enako veseli, da jih je doletela ta čast.

Izbranci za vojaško akademijo so krenili iz Slovenije v treh skupinah. Prva skupina (83 mladincev) je odšla na pot 25. decembra 1944 iz Starega trga prek Žumberka, Posavine, Moslavine do Barcza na Madžarskem, od tam pa z vlakom v Beograd, kamor so prispeli po 35 dneh 29. januarja 1945. Druga skupina (70 mladincev in 10 pionirjev za vojaško gimnazijo) je šla na pot 29. januarja 1945 iz Metlike po isti poti kot prva skupina, le da je spotoma morala zavarovati prevoz ranjencev na sanah od Metlike do Glavnega štaba NOV in PO Hrvatske, ki je bil tedaj v Pesarovini. V Slavoniji jo je zajela nemška ofenziva. S hrvaškimi enotami se je začelo umakniti najprej na Papuk, nato pa na Bilo goro v zapuščenem partizansko bolnišnico. Ko so naše enote spet zasedle Daruvar in usposobile zasilno letališče, je s sovjetskimi transportnimi letali v dveh preletih preletela sremsko fronto in po 72 dneh prispela v Beograd 9. in 10. aprila 1945. Tretja skupina (52 mladincev) je odšla na pot 17. januarja iz Cerknega prek Notranjske, Kočevskega, Bele krajine, Like, Korduna in Dalmacije do Zadra, od koder se je po 52 dneh z letalom pripeljala 9. marca v Beograd.

Komandant pohodnega bataljona druge skupine je bil Ljubljčan Miran Premru, nosilec spomenice 1941, ki sedaj živi kot polkovnik v pokoju v Zagrebu. Politični komi-

sar sem bil jaz. Oba se z veseljem pripravljata na letošnje jubilejno srečanje vseh treh skupin iz prve generacije vojaške akademije v soboto, 30. marca v Domu JLA v Ljubljani. V nepozabnem spominu so nama ostali predvsem spomini iz pohoda druge skupine.

Najbolj živ je spomin na Miranovo razočaranje v Metliki, ko so jim pobrali vse avtomatsko orožje in ga zamenjali z zastarelimi fracoskimi in italijanskimi dolgimi puškami, vzetimi iz rok »komorašev«, češ saj v svobodnem Beogradu ne bodo potrebovali brzostrelk. Velika je bila odgovornost za hude ranjence, ki so v Metliki zaman čakali na letalski prevoz v Itajjo in so jih v hudem mrazu in snegu na strmih vzpetinah morali prenašati celo na rokah, dokler niso prišli do nadomestnega letališča v Pesarovini. Ustaška zaseda pri prehodu Save s čolnom je oplazila in ranila dva mladince. Tudi ognjeno srečanje z do z ob avtomatskim orožjem oboroženimi ustaši in čerkezi v primerjavi z našim zastarelim orožjem bivših »komorašev« ni bilo od muh. Obema je tudi nepozabno ostal v spominu miting, ki so ga priredili v češkem domu kulture v Daruvarju. Stari Daruvarčani, zlasti pa tjakaj izseljeni Slovenci se ga še danes spominjajo, ko so po dolgem izgnantvu spet slišali slovensko borbeno pesem, ki jih je ganila do solz. Neka češka družina je takoj po mitingu hotela posvojiti 13-letnega Danila Arka, vojno siroto brez staršev, ki je na mitingu zastlel kot solist s partizansko različico pesmi Sirota jaz okrog blodim, ki je dobesedno opisovala njegovo lastno tragično usodo. Samozavestni Danilo, ljubljencek vseh štabov, pa se je zavestno odpovedal ponujenemu ugodju plemenitih dobrotnikov in se raje odločil za vojaško gimnazijo v Beogradu. Na letošnjem jubilejnim srečanju bi rada oba segla Danilu v roke.

Vse te, vesele in žalostne dogodivščine so vplivale, da je druga skupina prebila na pohodu iz Metlike v Beograd celih 72 dni.

Janko Kuster

Iznajdljivost in požrtvovalno delo, kakršna sta odlikovala partizanske gradbince, morata prevevati tudi današnje graditelje Jugoslavije

preveval v prvem desetletju naše obnove, bi pa moral prevevati tudi današnje graditelje nove Jugoslavije. Že v tistih vojnih časih je obstajala močna potreba po izpolnjevanju znanja, po čim hitrejšem prenašanju pridobljenih izkušenj. Zato se je izjemno hitro razvilo partizansko šolstvo. Toda pri

službe se le počasi zavedajo pomena utrjevanja zbranih izkušenj znanstvenega razvijanja in novatorstva. Osnova vsem tem težavam je predvsem premalo ocenjeno delo, ki se kaže v nepravilnem nagrajevanju. Ta vprašanja si sicer sami urejamo, vendar preveč gledamo na osebne interese, manj pa na naše

Borec in koroški samorastniški kipar

Janko Dolenc se je rodil pred štiriinšestdesetimi leti v Mozirju. Ob njegovem rojstnem dnevu so ga letos v Vuzenici obiskovali soborci in prijatelji. Skupaj so se spominjali preteklosti in slavljenčevega umetniškega samorastniškega ustvarjanja, ki traja že dvaindvajset let, če ne več. Je tudi predsednik kulturne skupnosti občine Radlje ob Dravi.

Pred vojno je kot enaindvajsetletni mladenič 27. marca 1941 v Dravogradu v okviru Sokola sodeloval v demonstraciji, ko je šlo za priključitev takratne Jugoslavije k trojnemu paktu. To se mu je pozneje maščevalo. Ob kapitulaciji so ga leta 1941 nasilno izgnali v Nemčijo. Uspelo mu je, da se je 1943. leta vrnil v domovino. Istega leta je postal zvest sodelavec narodnoosvobodilnega boja. Čez leto dni je bil že v drugem bataljonu Vzhodnokoroškega odreda kot neustrašen mitraljezec. Po reorganizaciji te enote je bil dodeljen štabu Štirinaj-

Janko Dolenc

ste divizije v vod za zveze kot posebni kurir za Koroško. Ko je divjala v Zgornji Savinjski dolini februarja 1945 sovražna ofenziva, je bil v tretji brigadi VDV, v minerski četi sekretar SKOJ.

Svoje otroštvo je začel najprej izražati v grafiki in slikarstvu ter pozneje v oblikovanju lesa, kjer se je tudi ustavil. Še vedno rad poseže v slikarstvo. Pri tem ostaja izrazit samorastnik. Nekaj

osnovne izobrazbe si je sicer pridobil pri svojem očetu, vendar je to bilo premalo. Z vsa zanj značilno vnemo – kar je tudi ena izmed osrednjih odlik podobnih samoukov – se je dokopal do svoje svojevrstne slikarske in kiparske govornice.

Strokovni likovni kritiki ga ocenjujejo na spoštljiv način, pa čeprav mu nekatere očitajo, češ kako to, da upodablja tako žalostne, če že ne umirajoče posamezne like. Kdor pozna njegovo preteklost, bo najbrže sodil drugače. Janko Dolenc pripada generaciji, ki je že pred vojno doživljala v najokrutnejši obliki vsakdanje bedno življenje preprostega človeka. Bil je tudi kot borec neposredna priča naporu narodnoosvobodilnega boju, hkrati pa je tudi po vojni graditvi doživljal najtrše trenutke, med katerimi je bilo tudi nekaj lepih.

Zaradi tega ocenjevalci zatrjujejo, da so njegove, kakršnekoli že upodobitve po

svojem bistvu izraz globlje bolečine, kjer se trpljenje in obup še kako prepletata z ljubeznijo do življenja in voljo. Njegovi liki so neke vrste prisposobe odrekovanja, garanja, pa vendar prežete željo po tihi sreči. Janko Dolenc se tudi danes v že zrelih letih rad vrača z likovno izraznostjo v čas socialnih krivic in bede, ki se njega in njemu podobne še kako pestile. Njegova dela – doslej jih je v različnih vrstah lesa upodobil že 110 ali več – lahko srečamo v raznih krajih Slovenije. Med drugim v spomin ustreljenim skojevcem v Legnu pri Sloverju Gradcu, padlim štajerskim vosovcem v Mozirju v parku Gaj, partizanskim kmetijam v istem kraju in še drugod. Njegova umetnost je odkritostna, preprosta, neposredna, elementarna hkrati, pa čeprav kdaj pa kdaj s svojimi liki učinkuje groteskno. Janko Dolenc še danes kljub modernističnoumetniškim smerem še vedno samorastniško kljubuje.

Drago Miklavc

Prvič objavljeni pesmi Zadnja pesem Bojana Iliča

Na novega leta dan, 1. januarja 1943 sem se v Borovljah na Koroškem sestal z mariborsko aktivistko OF Iko Jobovo, da sva si izmenjala obveščevalne podatke.

Med pogovorom mi je pokazala tudi z razmnoževalnim strojem natisnjeni letak, za katerega sem jo prosil že na

Bojana Iliča sem nazadnje videl 23. avgusta 1941, ko so nas zgodaj zjutraj zbrali na dvorišču sodnih zaporov v Mariboru za transport v koncentracijsko taborišče Mauthausen in ga tik pred odhodom na železniško postajo izločili skupaj s Svetozarom Kočevarjem iz naše skupine. Za njuno tra-

Človekov ukaz je moliti, ljubiti in
klati,
zdaj svet pa živi kakor v zarji
krvi.
Kdo temu je kriv, da človek človeka
mori?
Sam sebi ne vem si odgovora dati.

Ni strah me pred smrtjo, se v njo
vživeti,
le strah me življenja in žal
vseh ljudi v nebo vpjiočih –
zakaj – brez moči moram z njimi trpeti.

prejšnji javki v Mariboru, ki je opisoval junaško smrt hrabre skojevke Slave Klavore na dvorišču sodnih zaporov v Mariboru 24. avgusta 1941. Na istem letaku je bila objavljena tudi zadnja pesem Bojana Iliča, ki bi jo naj Bojan napisal s svinčnikom na zid svoje jetniške celice, dan pred svojo smrtjo. Nekdo od preživelih sozaprnikov naj bi Bojanovo poslovlilo pesem prepisal in pretihotapil iz sodnih zaporov, kjer je začela krožiti v številnih prepisih iz rok v roke med mariborskimi aktivisti in simpatizerji OF. Ika Job in Marija Brže sta jo večkrat, ko sem ju obiskoval v Mariboru, celo na pamet recitirali.

gično usodo sem zvedel šele aprila 1942, ko sem se iz taborišča Mauthausen vrnil domov v Maribor. Tedaj sem zvedel, da so Kočevarja ustrelili 24. avgusta, Bojana Iliča pa 23. septembra 1941. Iz tega razloga sem prosil Iko, da mi je Bojanovo poslednjo pesem prepisala iz letaka v mojo spominsko knjigo, ki se je v vojni vihrji izgubila. Šele po materini smrti sem jo zopet našel založeno med družinskimi albumi in drugimi papirji. Iz seznama političnih zapornikov, ki so bili 23. avgusta 1941 odposlani iz mariborskih zaporov v koncentracijsko taborišče Mauthausen, ki ga hrani Muzej narodne osvoboditve v Maribo-

ru, je med drugim razvidno, da sva bila tedaj s Svetozarom Kočevarjem in drugimi mladinci v mladinski celici šte. 73, Slavko From, Leopold Eber, Anton Kralj in Bojan Ilich pa so bili zaprti

v mladinski celici šte. 74. Iz tega zgodovinskega vira sklepam, da je Bojan Ilich svojo poslednjo pesem napisal na zid v celici šte. 74, ki je bila v drugem nadstropju sodnih zaporov v Mariboru.

Ivo Godec-Gorjanov: Spomin na Mauthausen

V prvem slovenskem in jugoslovanskem transportu 251 političnih zapornikov, zbranih iz celjskega Starega piskra, borlskega gradu in mariborskih zaporov, ki so se že 23. avgusta 1941 zavrtili v krvavem plesu mauthausenskega holokavsta (ki ga je do spomladi 1942 preživel le 118 interniranih Slovencev), je bil tudi študent iz Trbovelj Ivo Godec-Gorjanov. Po izpustu iz koncentracijskega taborišča Mauthausen me je dvakrat obiskal v Mariboru. Prvič 15. maja 1942, ko mi je še pod svežimi vtisi mauthausenskih grozot napisal v spominsko knjigo pesem: Spomin na Mauthausen. Ob drugem in zadnjem obisku 6. junija 1942 pa mi je poklonil še svojo fotografijo s kratkimi lasmi, ki so mu zrasli šele po izpustu iz taborišča. Pozneje se nisva nikoli več videla. Mauthausenski veteran Bruno Gerdovič mi je pred kratkim povedal, da je bil Ivo Godec-Gorjanov po izpustu iz taborišča ponovno aretiran in interniran v Mauthausen, kjer so ga ubili.

Zal mi je, da izvirnega rokopisa Godecove mauthausenske pesnitve nisem odkril že leta 1981, da bi bila poleg črtic Ivana Potrča objavljena v Polajnkovich Mauthausenskih skicah. Da bi popravil zamujeno in da to poetsko pričevanje o Mauthausnu ne bi šlo v pozabo, objavljam pesem v spomin na že pokojnega avtorja.

Janko Kuster

Spomin na Mauthausen

Morju solz, obupa in gorja
nikjer ni določene meje:
kamor stopi »häftling«, spremlja ga usoda zla
duh smrti krog voglov strupeno veje

In: »veuga, šnel in los«,
utrujenih teles naporni vzdih
razbite glave, roke, ušesa, nos,
pordecili so jih palice – hieroglifi!

In mi, ki zrli smo v bodočnost, hrepeneči idealisti
ohranili smo srce kljub terorju še rdeče,
nestrpnost čakamo sfanatizirani sadisti,
da čas izpolni želje nam goreče!

Maribor, 15. II. 42

Ponovno na čelu pevcev

Na zadnjem obćnem zboru članov Partizanskega pevskega zbora iz Ljubljane je bil Janko Rudolf ponovno izvoljen za predsednika. Njegovo veselje in delovna vnema za partizansko pesem in obujanje tradicij NOB sta posebna odlika nekdanjega komandanta in komisarja slovenskih partizanskih divizij, iskrena in prepričljiva tovariška beseda pa poročstvo za napredek zbora.

Jože Jenič

Književniki, padli med NOB Jože Kerenčič

Ob 72-letnici rojstva

Učitelj, pripovednik in socialnopolitični pisec Jože Kerenčič izhaja iz kmečke družine v Jastrebcih pri Kogu (9. marca 1913) v Jeruzalemskih goricah. Srednjo šolo in učiteljske je končal v Mariboru, na ljubljanski univerzi pa je študiral filozofijo na pedagoškem oddelku. Po študijah je bil tri leta brezposeln. Končno je dobil profesorsko službo na meščanski šoli v Gornji Radgoni leta 1940, leto pred izbruhom druge svetovne vojne. Ves čas visokošolskega študija je bil napreden, aktiven levičar, član kluba Njiva.

Vse njegovo javno in politično delo pred vojno je bilo usmerjeno v zahtevo po revolucionarnih družbenih spremembah, v protest skorumpiranim režimom stare Jugoslavije.

Po treh letih brezposelnosti je dobil službo v Gornji Radgoni, toda poučeval je le malo časa, do prihoda Nemcev, ko sta ga dolžnost in zvestoba ideji, ki jo je vse življenje uresničeval in se za

njo bojeval, vpregli v organizacijo ilegalnega dela proti okupatorju. Ob kapitulaciji Jugoslavije je bil med prvimi organizatorji odporneškega gibanja, vključil se je v organizacijo odpora na Kogu in v Središču, bil sekretar Osvobodilne fronte ljutomersko-radgonskega okrožja. Nemci so ga po izdaji zaradi ilegalnega dela v partiji in OF zaprli in ga 27. decembra 1941 skupno z mlajšim bratom Slavkom ustrelili v skupini talcev v Mariboru. Tragična usoda je terjala, da je bil ena izmed prvih žrtev nemškega nasilja med Slovenci na Štajerskem. Njegovo pretresljivo poslovlilo pismo izpričuje, da je šel v smrt z zavestjo revolucionarnega borca, prepričan, da umira za svobodo in za ideal, ki ji je posvetil življenje. »Jaz bi raje zate in za druge živel, pa tudi umrli se ne bojim«. Te njegove zadnje skope, a vendar tako prisebne in človeško tople besede iz poslovlilnega pisma povedo o Kerenčiču vse: tako o njegovem življenju ali o

njem kot človeku in tako o njegove hotenju in njegovem pisanju. (Ivan Potrč: Delo pisatelja Kerenčiča).

Njegovo pisateljsko delo lahko razdelimo na pisanje socioloških študij in temeljiti sociološki analizami izstopata študija o naši vasi (LZ) in Zemljiški odnosu v Jeruzalemskih goricah (Obzorja). Kerenčičevo delo – tako pisateljsko kakor študijsko ali znanstveno in ocenjevalno – je, kot je zapisal Ivan Potrč, podoba celovite osebnosti. Biti pisatelj je pomenilo za Kerenčiča pisati prozo, a hkrati študirati družbene razmere, v katerih so živeli ljudje njegove proze. Biti učitelj ali profesor ali pripravljati se na vzgojiteljski poklic, je enako terjalo tako od pisatelja kakor od znanstvenega in vzgojiteljskega delavca politično zavzetost in delo. Vsebinska njegovega življenja je bila: delati med ljudstvom in z ljudstvom, dramiti njegovo zavest, bojevati se zanj in znati tudi umreti zanj, za te svoje ljudi in za socialistično revolucijo.

Svoje prve leposlovne prispevke je začel objavljati v glasilu mariborskih učiteljskih in v almanahu Mladi utripi, pozneje je sodeloval pri Obzorjih in drugod. Opisoval je življenje na

vasi, njene prebivalce in izkoriščanje malega človeka. Pristni pisateljski dar izpričuje daljša novela Mati išče mojstra (LZ 1937) in roman Krmljanec, ki je bil med okupacijo uničen. Njegova leposlovna proza je izšla leta 1967 z naslovom Domačija, v redakciji in spremni besedi Ivana Potrča. Ta spremna Potrčeva beseda je izšla tudi kasneje (1983) v zbranih delih Ivana Potrča (šesta knjiga). Potrč je s to svojo spremno besedo najboljši poznavalec Kerenčičevega pisateljskega dela: »Pisatelj Jože Kerenčič je bil član tiste resenične napredne slovenske inteligence, ki je bil povezan z ljudstvom in ki se ni nikoli odtrgal od tega svojeg prizadetega ljudstva. Napredni svetovni nazor mu je pomagal pri razumevanju družbene problematike, da je več vedel o družbi in o svojem ljudstvu ustvarjalno tako s pisanjem tako s političnim delom pa tudi s krvjo pomagal« (I. P.)

Slovenska književnost ima v svojih vrstah dva književnika narodna heroja: Karla Destovnika-Kajuha in Jožeta Kerenčiča. Oba sta si častni naziv zaslužila s smrtjo. Živel sta kratko, a silno razgibano življenje.

Dušan Mevlja

Proučevanje zgodovine naprednega mladinskega gibanja

Zbiranje in obdelava gradiva zahteva veliko truda

Pred kratkim so se zbrali na 7. seji člani odbora za proučevanje zgodovine naprednega mladinskega gibanja v Sloveniji, ki deluje pri predsedstvu republiške konference Zveze socialistične mladine Slovenije. Pregledali so opravljeno delo za preteklo obdobje po posameznih območjih Slovenije. Ugotovili so, da poteka ponekod zbiranje materiala o življenju in delu skojevcev brez zastojev.

V Ljubljani je največ zbranega za območje Šiške in Most, vendar le zbranega; premik naprej, da bi kaj zapisali, pa se zdi težak.

Lahko se pohvali odbor, ki je zadolžen za Notranjsko, kjer se predvsem odlikuje Loški potok. Izdelali so že celotno rekonstrukcijo od vaških do rajonskih odborov, zbrali imena vseh aktivistov in registrirali vse opravljene akcije. Pridni so tudi v Kočevju, kjer se cela vrsta ljudi, zlasti mladih, prizadeva za zbiranje in pisanje o življenju njihovih vrstnikov med vojno. Še najslabše so na Notranjskem ocenili situacijo okoli Kolpe, kjer pravzaprav sploh še niso začeli zbirati gradiva. Še ena težava se je pokazala: marsikje nekdanji mladinski aktivisti navajajo le spomine na vojni čas, nimajo pa dokumentov, s katerimi bi spomine podprli. Veliko jih je tudi že umrlo. Glede časovnega zajemanja dogodkov pa člani odbora menijo, da so se pri rekonstrukciji preveč omejili na leto 1941 in mogoče še do dvainštiridesetega. Pri svojem delu pogrešajo podporo odborov OF in boljšo povezavo z današnjo mladinsko organizacijo.

Odbor, ki je zadolžen za Belo krajino, je nekako v zatišju. Lani se je sestal le enkrat. Čeprav jim je uspelo iz inštituta in muzeja zbrati nekaj gradiva, pa tožijo, da odbor kot celota ne dela. Dobro imajo obdelano metliško območje in rajon Suhor in tudi imena aktivistov so zbrali, razen za Stari trg. Velika težava je v tem, da so vsi člani odbora zunaj Bele krajine, želijo pa si tesnejšo povezavo z ljudmi, ki tam živijo. Predlagajo, da bi morali odbor nekako okrepiti z novimi člani.

Tudi na Primorskem niso uspeli izpeljati vsega tistega, kar so si organizacijsko zelo lepo zamislili po okrožjih. Podatki iz muzeja o posameznih vaseh so zelo pomanjkljivi. Z Goriškim muzejem imajo le malo stikov, popolnoma pa čutijo odrezano zbiranje v Istri, od koder jih ne obveščajo na sestankih. Tudi na Primorskem predlagajo razširitev odbora, sklic oblastnega komiteja in tudi širšega odbora za Primorsko, ki naj bi proučevanje zgodovine naprednega mladinskega gibanja za ta del Slovenije spet spravili v tok.

Na Kozjanskem je že izšel zbornik Pod Bočem, ki zajema območje Sentjurja in Šmarja pri Celju. Trenutno pa je v pripravi za tisk knjiga o Kozjanskem odredu, kjer bo obdelana vloga SKOJ v vojski. V Celju vse delo poteka prek muzeja. Za revirje so uspeli zbrati gradivo za knjigo Trbovlje med NOB od 1941–43, ki bo verjetno izšla ob koncu letošnjega leta. Gradiva o mladinskem gibanju je izredno veliko. Za zbiranje ima velike zasluge komisija pri občinskem odboru ZBZ NOV Trbovlje.

Na Koroškem imajo pripravljeno besedilo za monografijo Oris mladinskega gibanja med NOB, na približno dvesto tipkanih straneh. K že pripravljenemu so dodali še novo poglavje o protifašističnemu gibanju mladine med obema vojnama. Čez dva meseca bo monografija pripravljena za tisk. Izšla naj bi dvojezično, opremili pa jo bodo še s 50 ali 60 fotografijami.

Za mariborsko območje je bilo v preteklosti veliko zbranega, v zadnjem času pa nekoliko nazadujejo. Že od vsega začetka so nezadovoljni z mladinsko organizacijo, ki ni pripravljena sodelovati. Še najbolj jim je priskočil na pomoč mariborski muzej NOB, kjer je precej zbranega gradiva in tudi tamkajšnji strokovnjaki jim pomagajo. Za Ptuj ni veliko narejenega, v Radljah in Slovenski Bistrici pa so kar uspešni. Veliko materiala so zbrali tudi v Prekmurju, a ga je treba še obdelati.

Posebno področje je SKOJ v vojski. Odbor, ki je zadolžen za to obdelavo, je nekoliko v zaostanku. Pravijo, da ni prave motivacije. Posebno mesto zavzema še obdelava poti delegacije slovenskih mladincev na 2. kongres USAOJ. Ugotavljajo, da je še vedno veliko delegatov, ki se doslej niso oglasili.

V marcu se bodo člani odbora za proučevanje zgodovine naprednega mladinskega gibanja spet dobili, da si začrtajo program dela za letošnje leto. Morda ne tako kmalu, toda lahko pričakujemo, da bo nova publikacija z zbranim in obdelanim gradivom skojevcev spet obogatila in utrdila naše vedenje o revolucionarnem gibanju slovenske mladine, o njenem velikem prispevku v boju za našo socialno in nacionalno osvoboditev ter o njenem ustvarjalnem poletu. Novembra 1982 smo že dobili publikacijo o naprednem mladinskem gibanju na Slovenskem, nova pa naj bo nekakšno nadaljevanje.

Živa Drole

Še en prispevek k stalni zbirki Slovenke v revoluciji

Ob osmem marcu so tudi letos, kot že vrsto let, pripravili razstavo ene slovenskih likovnih umetnic. Tokrat so javnosti posredovali slikarske stvaritve Anice Zupanec-Sodnik, ki se je rodila v Ljubljani leta 1892 in umrla pred sedmimi leti. Zupančeva sodi v generacijo prvih bolj znanih slovenskih slikark. Svoje likovno znanje je med drugim izpopolnjevala pri slikarju Žmitku, na Münchenski likovni akademiji ter v Firencah. Prijateljela je s slovenskimi impresionisti; njen likovni mentor je bil tudi Rihard Jakopič.

Na razstavi v Gorenjskem muzeju v Kranju so na ogled številna olja in nekaj akvarelov Anice Zupančeve – zvečine portreti, cvetna tihožitja, krajine in interjeri.

Anica Zupanec-Sodnik je postala leta 1976 tudi dopisna članica Slovenske akademije znanosti in umetnosti.

B. Ž. J.

Naš osmomarčevski pogovor: Dr. Pavla Jerina-Lah – polno življenje

Dolgo se že pozna. Leta in leta se srečujeva na sejah, sestankih, v redakciji. Vendar se njeni pogovori sučejo predvsem okrog teme, ki jo trenutno zaposluje. Zdaj je to krvodajalstvo, drugič spet partizansko zdravstvo, tretjič prispevek v spomin na padlega ali umrlega borca... Nikoli pa nič o njej sami, nikoli nisva spregovorili o njenem prispevku v NOB. In to je zanjo značilno: »Vsi, kar nas je bilo medicinskih delavcev v NOB, to kar zapiši, smo to storili spontano, mnogi čisto podzavestno, in si zato udeležbe v NOB nismo nikoli vštevali med posebne zasluge...«

Človek bi na prvi pogled mislil, da se za strogim odbleskom okvirastih očal skriva tudi ostra in nedostopna narava. Ampak z dr. Pavlo res ni tako. Kadar se

(v teh zimskih dneh) ob koncu tedna naveliča Ljubljane in ko je utrujena od še vedno številnih obveznosti, se z avtobusom odpelje v Logatec. Tam si pri sorodnikih natakne smuč in jo ubere čisto sama v tiho naravo...

Takrat se spet vračajo podobe davnih let, neke ledenomrzle primorske zime, bolnišnice sredi veličastnih gozdov, pokrajine ob Idriji in Beli, nad klavži, domačijami na jasnih pri Vojskem, Zadlogu... Te kraje še danes malokdo pozna. Ste že bili na primer v Mrzli rupi? Ste že slišali za »partizanski kolodvor«? Tja se vrača Pavlin spomin, ki ne more iz te naravne lepote iztrgati tudi tistega bolj mračnega in groznega, s čimer je vso to našo zemljo in ljudi zaznamovala vojna.

Njeno delo je sistematično. Požrtvovalno. Včasih, pravi sama, se je zdela ljudem že kar nekam tečna s priganjanjem k pisanju o partizanski saniteti. Toda že opravljeno delo ji daje nove moči in voljo, da se loteva vedno novih nalog. »Dokumentov o naši sanitetni dejavnosti, predvsem v okupirani Ljubljani, ni veliko (pri tem res še niso pregledani okupatorjevi arhivi), zato pa so še živi mnogi, ki so kot zdravstveni delavci delovali v OF. Treba je pohiteti, zbrati vse, kar se še zbrati da...«

OF v zdravstveni službi v Ljubljani

Tako je to z dr. Pavlo: vpraša jo o tem, kako se spominja začetka vojne in že je sredi pripovedi o širšem pogledu:

»Sekcija za partizansko zdravstvo ni mogla mimo dejstva, da se je vse skupaj dejansko začelo v Ljubljani. Saj so prve kompromitirane, ranjene aktiviste in člane njihovih družin zdravili v Ljubljani. Hkrati je bila osnovana tudi organizacija za oskrbo enot, ki so se nenehno večale na terenu. Najmanj tri četrtine vseh tedanjih slovenskih medicincev in skoraj polovica zdravnikov, ki so tedaj delali v Sloveniji, je bila med partizani, mnogi pa so postali žrtve okupatorja. Zaradi

in nastal je kronološki pregled osrednje zdravniške organizacije – matičnega oddora OF zdravnikov; temu sem dodala spomine drugih zdravstvenih delavcev (bol-

ničarjev, uslužbencev), da bo mogoče sestaviti nadvse poučno monografijo...« Zakaj tako hitite, dr. Pavla? Se z vsem tem zbiranjem res mudi tako brez predaha?

»Se!« mi odgovarja. Ljudje umirajo. Ni jih več veliko, ki bi imeli dober spomin, čas in tudi voljo za takšno delo.

»Škoda je, da smo z vsem tem začeli nekam pozno. Po-

leg tega je takšno delo mnogo lažje tam, kjer je na voljo kopica dokumentov. V takšnih primerih se bodo brez težav lotevali nalog tudi znanjci... z Ljubljano v ilegali je pa težje...«

Prekinjam jo in spomnim, da sva vendarle sklenili, da mi bo malo več povedala o sebi. Pravkar je dopolnila sedemdeset let in navada je... Ampak nič ne pomaga. Naša partizanska zdravnica je takšna. »Vidiš, še to bi radi izpeljali partizanski zdravstveni delavci, da bi zbrali in uredili zgodovino centralne bolnišnice na partizanskem Rogu. Na tisoče ranjencev se je zdravilo tam. Potlej nas čaka še obdelava teme zdravljenja in organizacije zdravstva v naših bazah v Bariju in Zadru... Upam, da mi bo uspelo napisati tudi kaj o naši partizanski bolnišnici v Trnovskem gozdu.«

Dvaindvajset let je živela z družino v Beogradu, kjer je kot zagnana zdravnica in vodilna delavka na področju transfuziologije dočakala upokojitev. In čeprav je že štirinajst let v Ljubljani upokojena in postaja njena osrednja naloga zgodovinske pisje partizanskega zdravstva, ostaja v strokovnem pogledu še vedno sredi dogajanj. Aktivna je v sekciji za transfuziologijo, pri Zavodu za transfuzijo, pri RK in še kje. »Še vedno me zavezuje obljuba, da bom zapisala nekaj več o razvoju transfuziološke službe v Jugoslaviji od njenih prvih začetkov do danes. Kajti, treba je vedeti, da smo s to službo po vojni začeli od začetka. S kolegi in kolegicami s tega področja dela v medicini smo ostali prijatelji vsa ta desetletja. Po vsej Jugoslaviji so razkropljeni. Med nami ni bilo ne republiških ne kakšnih drugih meja, in zato se tudi lahko pohvalimo z izrednimi delovnimi uspehi. Dosegli smo, da je naša

Ženska je ženska

Ženski, četudi je sposobna intelektualka, pa tudi, če ima izkušnje iz NOB, ki ji dovoljujejo neko avtoriteto, je bilo in je še vedno težje kakor moškemu z enakimi življenjskimi pogoji, pravi dr. Lahova. Teže se je ženski prebiti, denimo, s kakšnim predlogom, kakor moškemu; K vsemu temu pa brezpogojno spada materinstvo in dom – družina. Res je, da je danes precej lažje, kot je bilo nekoč. Res je, pravi dr. Pavla, da je npr. v medicini naraslo število zdravnic z odgovornimi funkcijami, s pedagoškimi in znanstvenimi nazivi, treba pa je hkrati priznati, da so vendarle vse to dosegle za kanček težje kakor moški. V partizanskih časih se je to nekam razgubilo. Zgrabiti so morali vsi in na samem začetku so ženske še bolj intenzivno uporabljali za aktivistično delo, ker so se nekako lažje sukale med sovražniki.

Kadar pa začnemo premišljati o družini, se resno sprašujem, kako bodo mladi zmogli vsa bremena. Kako se bodo odločali za otroke, ko je drago življenje, stanovanje, oprema, varstvo... Mi pa smo jih glede tega malo razvabili... Le kdo me je vprašal, kako je z varstvom mojega otroka, če je bilo pa treba na partijski sestanek, pa na tečaj. Tudi nosečnost ni bila izgovor. Tri partijske tečaje sem opravila takrat, ko sem imela dojenčka in vrsto drugih obveznosti poleg, pa me ni nihče vprašal, kako vse zmoremo...«

Danes so ženske, ugotavlja dr. Pavla, dosti bolj razgledane, kot so bile. Veseli se tega in meni, da velja tudi tu pravilo, da je v znanju moč.

transfuziološka služba po vsej državi poenotena in na zares mednarodni ravni. Krvodajalstvo je prešlo v zavest ljudi in je vzorno urejeno. Pri tem pa ne smemo pozabiti, da je bilo treba za takšen napredek nemajhnih naporov. Menda je ni veje v medicini, kjer bi bilo potrebno toliko političnega, tereškega dela, prepričevanja ljudi po občinah, tovarnah, od vrat do vrat. Stotine in stotine ur je šlo za to, mimo delovnega časa...«

Delo. Kadar je to zgolj službena obveznost, je navedno nadležno. Kadar pa je ustvarjalno in pritegne vse človekove sposobnosti, takrat je užitek, veselje. In prav takšno veselje je čutili v vsem tem, o čemer nam pripoveduje dr. Pavla Jerina-Lahova. Utrujenost? Že, že – sem ter tja. Ampak potem, ko popestuje vnučka, ko si oddahne v naravi in pokramlja z nekdanjimi soborci, jo žene naprej. Priznava, da se sicer prijetna stvar (in dr. Pavla jih premore kar lepo po številu), vendar ob tem raje spomni na nekatere stvari, ki zadevajo nove ge-

neracije in nove moči: za vse to njeno, in njenih sotovarišev delo, je bilo treba žrtvovati veliko prostega časa. Marsikatera slika tihe družinske sreče najbrž manjka v spominskem albumu fotografij, marsikdaj pa se po vsem tem izkaže, da imajo današnji mladi še vse manj časa za dom in družino.

Vsak čas prinaša svoje, pravi dr. Pavla. Včasih so bili udarniški časi, neprespane noči, ko smo gradili na številnih področjih in marsikje začeli iz nič. Danes grede noči, da bi dohitevali nagli razvoj strokovnega znanja. Tega dr. Pavla (zlasti na področju medicine) mladim ne odreka. Veseli se, da medicinska znanost pri nas stopa v korak z izsledki v svetu. Nič patetično ne zvenijo njeni spomini, pa vendar, pravi, o partizanskem zdravstvu ne pišemo le zato, da bi ostalo suhoparno zapisano v arhivih, ampak je s tem marsikaj poučnega tudi za današnje medicince. Kako se znajti v nemogočih razmerah, kako se organizirati... Vse to je uporabno izročilo!

Bojana Žokalj

O zločinih pred štiridesetimi leti

Kako in zakaj so domobranci skrivaj pobili mlada žužemberška dekleta

Pred vojno je bilo v Žužemberku 570 prebivalcev. Vas je bila občinsko središče, v katerem je bilo 11 gostiln, 5 trgovin, sodišče, davkarija in žandarmerija, toda nobene tovarne. Ob Krki je bilo več mlinov in usnjarskih delavnic. Med vojno so tako v vasi kot v okolici divjali hudi boji. Na Civblju nad Žužemberkom stoji spomenik, na katerem je vklesanih nad 1200 imen padlih borcev iz različnih partizanskih enot in žrtev fašizma.

Pomen Žužemberka so cenili tudi belogardisti, ki so v njem že oktobra 1942. leta ustanovili močno postojanko. Po kapitulaciji Italije je bila vas osvobodjena od 26. oktobra 1943. leta, ko so jo zasedli Nemci. Po ofenzivi so Nemci odšli in nato so Žužemberk do januarja 1945. leta 22-krat bombardirali. Bombe so porušile veliko hiš. Domobranci so nenadoma vpadali v to središče Suhe krajine, a so partizanske enote uspešno odbijale napade in vračale udarce. Po hudih bojih se je Nemcem in domobrancem 19. januarja 1945. leta spet posrečilo obnoviti postojanko, ki sta se obdržali do petega maja. Med to štirimesečno domobranksko vladavino je Žužemberk preživel najhujše nasilje v svoji pisani zgodovini.

V treh februarjskih dneh so pobili celoten skojevski aktiv, ki je dve leti uspešno deloval na področju Žužemberka. Polagoma so vsi skojevci, ki jih je vodil inženir Jože Legan, odšli v partizane; na terenu so ostala samo

dekleta. Od pomladi 1944. leta je skojevke vodila 21-letna partizanka Marija Čampelj, hčerka železničarja iz Malega Slatnika pri Novem mestu. V boju z domobranci je 3. avgusta 1944. leta padla na desnem bregu Krke v Žužemberku. Po njeni smrti je skojevke vodila Verica Pirc.

Od 19. do 22. februarja 1945. leta so bile umorjene skojevke Verica Pirc, Tilka Rojc, Elka Jerič, Marica Črnagoj, Cilka Škufca, Anica Zalašček in tri sestre Ljubica, Melita in Sonja Hotko. Mimico Drenšek in njeno mamo pa so ubili že januarja.

Po ustanovitvi domobranske postojanke so domobranci začeli »trebiti« teren podobno kot Franc Frakelj-Peter Skalar na Barju. Prepričani, da se ideja OF lahko uniči samo z umorom človeka, ki je nosilec te ideje, so domobranci začeli izvajati množične pokole. O zločinih so molčali. V Žužemberk so prišli tako žejni krvi, da so že 13. februarja na Rebru ubili 66-letno kmetico Terezijo Verce iz Žužemberka. Njen mož Franc jo je šel drugi dan iskat v gozd. Menil je, da se je nekam skrila pred domobranci, ki so se vedno znašli nad partizanskimi družinami. Njun sin Dare je 1942. leta padel kot partizan na Bučki, zato sta se starša bala domobrancev.

Mož se je približal mrtvi ženi, ko so iz zase-de planili domobranci in ga ubili.

Mesec dni po ustanovitvi domobranske postojanke, to je bilo 19. februarja 1945. leta, pa

so se razdelili v več tolpe, vdrali v stanovanja in vlačili žrtve na sneg. Nekaj ur so jih zasiljevali in mučili, ob enih ponoči pa so osem vaščanov odvedli na Šuštarjev sadni vrt, last Antona Zupančiča, na katerem so bili skopani strelski jarki. Vse so pobili z noži, kolpi, lopati in krampi. Niti en strel ni počil. Po strahovitem mučenju so žrtve zmetali na kup v jarek ter zagrebi. To noč so bili ubiti:

Stane Kelšin, frizer, oče dveh hčerk in sinov, star 61 let;

Drago Jerše, gostilničar, zapustil je sina, star 40 let;

Sekretarka
SKOJ
Verica Pirc

Tilka Rojc, stara 16 let;
Matilda Rojc, stara 40 let, Tilkina mama;
Franciška Dular, Tilkina stara mama, 67 let;
Anica Serčelj, 36-letna učiteljica iz Zafare pri Žužemberku;

Verica Pirc, stara 19 let, hči trgovca iz Žužemberka;

Cilka Škufca, 26-letno kmečko dekle iz Malega Lipja, sestra šestih bratov partizanov, od katerih so štirje padli.

Naslednje jutro so svojci spraševali domobrancel, če lahko pošljejo zapornikom hrano in perilo. Ne, ni mogoče, smo jih že poslali na prevzgojno delo v razna taborišča. Sicer pa

smo šele začeli čistiti teren od rdeče kužne bolezni, so grozili in se res spet že v dopoldanskih urah razkropili po vasi in nadaljevali z lovom na ljudi, ki so bili zaznamovani kot sodelavci NOB.

V Murnovem mlinu je živelo več družin, ki so imele po letalskih napadih razrušene domove. V tem mlinu je našla zatočišče tudi Zalaščkova družina. V njihovo domačo hišo, ki je bila brez strehe, so se vselili domobranci Meničaninovega bataljona. Zalaškovi so morali popravljati svoj porušeni dom za domobrancel, k delu pa so prisilili tudi druge vaščane. Nad Zalaškovo družino so se tako znašli zato, ker je bil oče Franc terenski aktivist, njegov 16-letni sin Franc partizan, hčerka Anica pa skojevka. Slednjo in Mihaelo Jerič so zaprli že jeseni 1944. leta in ju odpeljali v novomeške zapore, od koder pa sta zbežali v Žužemberk.

Dne 19. februarja 1945. leta so ob devetih dopoldne aretirali mamo Ano Zalašček in jo zaprli v Blažičevo hišo, kmalu nato so zaprli še njeno hčerko Anico in jo zaprli v Motezovo hišo. Očetu Francu Zalaščku so naložili 300 udarcev »za Turjak, za Grčarice in Jelenov žleb«. Tako so ga pretepli, da je po vojni zaradi tega umrl. Mamo Ano so izpustili, hčerko Anico pa so naslednjo noč ubili.

Hotkova družina se je pred domobranskim nasiljem umaknila k sorodnikom v Zagradec. Njihov 20-letni sin Dušan je kot vosovec padel oktobra 1943. leta na Dobravi pri Dobrniču. Čeprav je bil Hotkov Dušan že 16 mesecev v grobu, so domobranci sklenili pobiti vso Hotkovo družino hkrati. Rešil se je le sin Slavko, ker se je pravočasno umaknil aretaciji.

V Zagradcu so aretirali tudi Ljubico Debeljak, ženo dr. Debeljaka, ki je imela svojo ordinacijo v Žužemberku. Med italijansko okupacijo so Italijani tega zdravnika obsodili na smrt. Rešila ga je kapitulacija Italije, potem je odšel na delo v Novo mesto, žena pa si je poiskala zatočišče v Zagradcu.

Karolina Lasnik se je 1944. leta z 9-letnim sinom Jurčkom umaknila pred gestapovci iz

Slovenska žena v veliki preizkušnji med NOB

Prva slovenska artilerijska brigada, katere 41-letnico bomo praznovali maja letos, je bila posebna enota v NOV Slovenije. Usposabljal se je in bojevala kot artilerija, če je bilo potrebno pa tudi kot pehota. V enotah brigade je bilo tudi 15 do 20 partizank, ki so bile v bojih enakovredne z nami, včasih pa še drznejše. Nekaterih se še posebej spominjam.

Črnelasa Boža iz družine Romov se je v eni od številnih bojev med prvimi poglajala na juriš – tako silovito, da je dvignila kot val vse nas takrat k tlom prikovane. Za junaštvo je bila med prvimi v brigadi odlikovana z redom za hrabrost. Vojka je bila pri reševanju ranjenih soborcev ob napadu na Ribnico hudo ranjena v glavo. Špela nas je znala zdraviti ne samo z zdravili iz njene vedno polne torbice, ampak z njej značilnim nasmehom in humorjem, v katerem je bil skrit optimizem. Milka je iz plahe kmečke deklice prerasla v nadvse prizadevno bolničarko in hrabro borko. Njene nežne roke, ki je tudi pobožala, se je spominja prenekateri od nas ranjenec. Omenil bi lahko še Jurko, Ančko, Darinko, Zmago in še druge, ki so marsikateremu borcu lajšale bolečine in so enakovredno z nami stale v revoluciji, čeprav so tudi med nami nekateri poskušali razvrednotiti in omalovaževati ženske in njihovo vlogo v operativnih enotah.

Ob 8. marcu se še posebej spominjamo padlih tovarišic Zdenke, Ane in Vide. Ana Zupančič, doma iz okolice Litije, je imela kostanjeve v kite spletene lase in temne oči. Proti koncu avgusta 1944. leta je bil naš 1. divizion na položaju pri požgani vasi Smuka na zahodnih obronkih Kočevskega Roga. Vsak dan smo pošiljali zasedo nad Stari Log in opazovalnico, ki je bila streljaj oddaljena od vasi. Tega za Ano usodnega dne dežurni ni poslal opazovalcev na opazovalnico. Jutranje streljanje v tej smeri je sprožilo v enoti preplah. Bili smo prepričani, da se je naša zaseda sprijela s sovražnikom. Med prvimi v koloni je korakala tudi naša Ana. Ko smo se za-

Arkova mama s sovaščani ob odkritju spominskega obeležja padlim borcem NOV in žrtvam fašističnega nasilja v Sodražici

čeli vzpenjati proti koti, je nenadoma zaropotalo in po čelu kolone se je usula toča svinčenk. Namestnik komandanta se je hitro znašel in z drznim jurišem izvedel protinapad. Med vpitjem »juriš, hura« smo slišali tudi ženski glas, toda ne dolgo. Med prvimi je obležala v obe nogi ranjena Ana in med stokanjem se vpila juriš. Sovražnikov ogenj je postal silovit. Poskusili smo še enkrat, toda ni šlo. Ogenj se je stopnjeval na obeh straneh, toda sovražnik je bil v občutni premoči, zato smo se umaknili na izhodišni položaj. Nekaj borcev je še poskušalo rešiti Ano, ki je

bila najbolj izpostavljena sovražnikovemu ognju. Toda belogardisti v domobranskih uniformah so jo zajeli. Ko smo čez nekaj časa zavzeli ta prostor, smo zagledali strahoten prizor. Anino telo brez obleke je bilo večkrat prebodeno in onečašчено. Nemo smo zrl v ta okrutni sovražnikov zločin in si vsak zase očitali, češ zakaj nismo še bolj poskušali pri reševanju. Maščevali te bomo, je bila naša zaprisega, ko smo jo z vsemi vojaškimi častmi pospremili na njeni zadnji poti.

Arkova mama (Kancianilka Arko) iz Sodražice pri Ribnici na Dolenjskem je bi-

la skromna, delavna, preprosta, predvsem pa zavedna in nadvse poštena slovenska žena. Prav tako je lahko prispevala pomemben delež v vzgoji otrok in v usmerjanju na pravo pot ob fašistični okupaciji naše domovine. Sleherni trenutek je posvetila našemu pravičnemu boju. Z vdanostjo in materinsko ljubeznijo je trepetala ne samo za svoje, pač pa za vse znane in neznane mlade ljudi, ki so se opredelili za boj v strašni preizkušnji NOB. Čeprav nepoznana po velikih dejanjih, je bila skromna, ljubečega in bogatega srca. Prav tako nam je ostala v trajnem spominu. S pisanjem o Arkovi mami želim ovrednotiti tudi delež drugih njej podobnih žena – partizanskih mamic. Ta partizanska mati je napredno vzgojila in darovala boju za našo pravično stvar sina Adolfa, s partizanskim imenom Adi. Adolf Arko-Adi je bil 17-letni skojevec, ko je spomladi 1942. leta prišel na Travno goro v Notranjski odred, kjer se je izkazal kot zelo hraber bореc in vodnik. V Prvi slovenski artilerijski brigadi je bil komandir baterije-gorske havvice in član partije, ko je 4. januarja 1945. leta v srditim boju že na pragu svobode omahnil pred belogardistično-domobransko zasedo pri Srednjem Lipovcu na Dolenjskem. Adijeva smrt me je zelo pretresla, saj sva bila že več kot leto dni soborca, predvsem pa dobra prijatelja. Zato mi je bilo toliko težje, ko sem prestopal prag njegove domačije. Z negotovostjo, skoraj s strahom sem potrkal. Materi sem dal roko in jo objel kot svojo mater: »Nič ni dobrega mati.« Obnemela je in tiho vprašala: »Pa ja ne moj Adolf?« Solze so lile iz najinih oči, ko sem ji razložil kruto resnico. Ihtela je in se tiho odpravila v »kamro«. Vrnila se je z otroškim suknjičem v rokah. Skozi solze je govorila. »To je Adijev rekelček. Pogledj Mali, še drobtinice so ostale od kruha, ki ga je bil nosil za malico, ko je delal v mizarški delavnici. Vzemi ga zdaj ti.« Nisem ga mogel vzeti. Sinov površnik z drobtinami so ji čez leta položili v grob.

Milko Brožič-Mali

Partizanski znaki in medalje /89

Levstikova brigada

Medalje Levstikove brigade je likovno zelo skrbno oblikovana, verjetno pa bi bilo bolje, če se ne bi izdelovalec pri v celoti kovinski medalji odločil za temno, skoraj črno patino. Naše partizanske medalje morajo biti svetle, kot je bil svetel boj, ki so ga bili borci, puščobnost in mračnost nista za njihove prsi.

Medaljo 8. SNOUB Frana Levstika je likovno oblikoval akademski slikar Vladi-

Spominska medalja borcev in bork VIII. SNOUB Frana Levstika. Primer na sliki je brez vgraviranega napisa na ploščici.

mir Lakovič, izdelal pa galvanizer Jože Piciga. Izdelanih je bilo 350 medalj, prva podelitev je bila 10. septembra 1983 v Šmarju-Sap na proslavi 40-letnice ustanovitve brigade. Takrat jo je dobilo 250 borcev. Odbor skupnosti borcev je medaljo podelil samo tistim borcem, za katere obstajajo zanesljivi podatki, da so bili v

brigadi. Na medalji je spredaj lik pisatelja Levstika z zastavo in lipovo vejico kot simbolom slovenstva, na drugi strani medalje pa lik borke in borca. Obesek je v celoti kovinski, na njem sta vgravirana kraj in datum proslave leta 1983.

Levstikova brigada je bila ustanovljena 10. septembra 1943 v Dolenjskih Toplicah, razformirana 30. maja 1945 v Gornjem gradu. Med vojno se je v njenih vrstah bojevalo okoli 2500 borcev, padlo jih je približno 500. Brigada je bila odlikovana z redom zaslug za narod 1. stopnje in z redom bratstva in enotnosti 1. stopnje. Med večjimi boji brigade je bilo zavzetje nemške postojanke Teličar 6. oktobra 1943 in v kasnejših dneh še postojank Pečar in Prežganje. Januarja in februarja 1944 je brigada redno napadala nemške kolone na cesti Ljubljana-Kočevje, 26. julija 1944 porušila šmarski železniški predor, 15. novembra 1944 sodelovala pri uničenju Rupnikovega udarnega bataljona, 27. marca 1945 zavzela ustaško postojanko Pokuplje, 7. in 8. maja pa sodelovala pri bojih za osvoboditev Ljubljane. Na pragu Ljubljane je plačala velik krvni davek, devetega maja zjutraj pa vkorkala v osvobodeno glavno mesto Slovenije.

Janez J. Švajncar

Trbovelj v Žužemberk. Živela sta na nekem posestvu v Stavči vasi. Karolinin mož je bil partizan. To je belogardističnim morilcem že zadostovalo, da so ju sklenili umoriti. Ko so ju po aretaciji peljali mimo nekega skednja, je bil v njem skrit Skindrov oče. Le-ta je skozi špranje opazoval, kako so Karolino topli, sin pa je kričal: »Pustite mamico pri miru, pustite mojo mamico živeti.« Otrokovo kričanje je domobrance razgetotilo. Najprej so ubili Jurčka, nato pa še njegovo mamo. Oba so pred smrtjo grozno mučili. Po vojni, ko so odkrili njun grob, so videli, da je mati ležala na sinu.

Pri Žužemberku je kraj, ki mu ljudje pravijo Na moriščih. Ime izvira iz srednjega veka, ker so na tistem kraju graščaki morili nekorne podložnike. Štiri ure po smrti Karoline in Jurčka Lasnik so na ta kraj pripeljali sedem žrtev in jih zverinsko pobili. Dne 21. februarja 1945. leta ob enih ponoči so bili Na moriščih pobiti:

Družina Hotko: 61-letni oče Alojz, trgovec iz Žužemberka; njegova žena Amalija in tri hčerke: Ljubica (26), Sonja (20) in Melita, stara 17 let. Anica Zalašček, kmečko dekle, staro 15 let, in Ljubica Debeljak, stara 24 let, žena dr. Debeljaka.

Morilec se ni bilo dovolj krvi. Samo nekaj ur pozneje so na Suštarjevem vrtu, kjer so pred dobrim dnem že ubili deset Žužemberčanov, ubili še mladi skojevki, in sicer 16-letno Elko Jerič, hčerko mesarja iz Žužemberka, in Marico Črnagoj, 16-letno kmečko dekle iz Gradenca.

Blizal se je konec vojne, domobranci pa so stopnjevali nasilje. Pri Berjakovem kozolcu v Stranski vasi so bili 4. aprila 1945. leta umorjeni (v bližini cerkve sv. Roka):

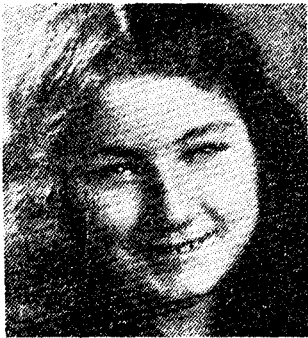
Trgovec Franjo Pirc. Njegovo hčerko Verico so kot sekretarko SKOJ umorili že februarja na Suštarjevem vrtu.

Albin Pehani, 42-letni gostilničar iz Žužemberka;

Anton Rus, 43-letni usnjarski delavec iz Žužemberka in njegov brat,

Anica Zalašček

Elka Jerič

Cilka Škufca

Fran Rus, 35-letni usnjarski delavec; Marija Smrke, 35-letna žena gostilničarja iz Žužemberka, mati dveh sinov, 13-letnega Jožeta in 8-letnega Marjana. Bila je noseča.

Naslednjo noč so na Joštovem vrtu ubili 30-letno Marijo Avbelj in njeno mamo Franciško Henigmann, ki je bila po rodu iz Leobna.

Za množične umore aktivisti OF in sorodniki žrtev sploh niso vedeli. Vse zločine so morilci opravili skrivaj, ljudem pa so govorili, da so aretirance poslali na delo v Nemčijo. Prišla je svoboda, od svojcev pa ni bilo glasu. Sčasoma so le spoznali, da so jih verjetno pobili. Zla slutnja je visela nad Žužemberkom in ljudje so začeli iskati grobove. Za zločine so vedele nekatere domobranske družine, a so o tem molčale.

Maja, ko je sonce že dodobra ogrelo zemljo, je začelo iz Suštarjevega vrta strahovito smrdeti. Psi so brskali po zasutih strelskih jarkih. Smrad in nenavadno vedenje psov sta pritegnila pozornost sorodnikov žrtev, ki so na ta način odkrili množični grob. Pri odkopu, zraven so bili tudi člani komisije za ugotavljanje vojnih zločinov in zločincev, so odkrili, da so bile vse žrtve pobite brez strela, bodisi s topim predmetom ali nožem. Pogreb žrtev iz tega

skupinskega groba je bil junija 1945.

Po tem strahotnem odkritju so ljudje še bolj vztrajno iskali še druge grobove. Prve dni junija so odkrili grob Na moriščih.

Domobranec Anton Zajc je pred koncem vojne zaprosil neko žensko, naj njegovi mami pove, da ne sme orati zelnika. Ko so prišli svoji žrtvi na Zajcevo njivo, jih je Zajčevka surovo naglala, »da ne smejo brskati po njenem zelniku.« Ženska je utihnila šele potem, ko so tam odkrili grob sedmih žrtev; med njimi je bila 5-članska Hotkova družina.

Na Rupnikovem procesu je kot priča nastopila tudi Anica Zalašček, mati umorjene Anice, ki je o teh grobiščih povedala tole:

»Videla sem, kakšne so bile videti žrtve. Moja hčerka je bila zaklana v vrat in v srce. Najbolj je bila razbita najmlajša Hotkova hči, ker je najbrž grozno vpila, ko je gledala, kako ji morijo očeta, mamo in sestr. Hotkov oče je imel veliko ran in strjeno kri na prsih. Na dnu jame je bilo veliko krvave mlakuže, da bi jo lahko s kozarcem zajela. Verica Pirc je imela samo še šest zob v ustih. Marija Smrke je imela odrezane prsi, Albin Pehani pa spolovilo in oba uhlja...«

Kako zavestno so domobranci morili mlada

dekleta, žene in starčke, je razvidno iz članka, ki ga je objavil Slovenski dom 24. marca 1945. leta. Pisec opisuje boje med domobranci in partizani okoli Žužemberka, končuje pa takole:

»Domobranci pa so prisegli, da tolovajev ne bodo več puščali na oddih (v internacijo, opomba J. Vidic), temveč da jih bodo samo polagali k počitku, kakor to zahteva pravica zaradi razdejanega Žužemberka in zaradi vse krvaveče domovine.«

Zagotovo vem, da je bil z morijami natančno seznanjemu žužemberški dekan Karel Gnidovec, ki je bil glavni organizator bele garde v Suhi krajini. V mrliški knjigi za Žužemberk je dekan Gnidovec zapisal točen datum smrti žrtev. O tem se še danes lahko prepriča vsakdo, ki pogleda v to knjigo. Kaže, da je dekan dan smrti zapisoval z nekajednevno zamudo. Tako je na primer pri Verici Pirc najprej zapisan dan smrti 24. februar 1945. leta, potem pa je ta datum prečrtal in zapisal: »prav 19.« (torej pravilno 19. februar). V rubriko vzrok smrti je zapisal: »Otrpnenje možganov vsled strela v glavo.« Popolnoma enako je zapisal tudi pri Marici Črnagoj (najprej 24. februar, potem 19. in dobesedno isti vzrok smrti).

Prepričan sem, da domobranci dekanu niso povedali, kako so žrtve pobijali; rekli so mu, da so jih postrelili.

Dekan Gnidovec je še po vojni nadaljeval gonjo proti socialistični Jugoslaviji. V cerkvi je zmerjal starše, ki niso dali svoje otroke krstiti in katerih sinovi in hčerke so se civilno poročili. Javno je molil za škofa Gregorija Rožmana. Na sojenju v Novem mestu 1952. leta je bil dekan Karel Gnidovec obsojen na smrt z ustreličitvijo in zaplembo premoženja. Kazen so mu zamenjali za dolgoletno ječo, a so ga zaradi starosti (rojen je bil leta 1877) in uvidevnosti ljudske oblasti kmalu izpustili iz zapora. Odšel je v Zaplano na Vrhniki, maja 1958. leta pa za duhovnika v Olševku pri Cerk-ljah, kjer je 2. februarja 1962. leta umrl.

Jože Vidic

Čas in ljudje

O najnovejši publikaciji
Partizanske knjige

Založba Partizanska knjiga je dne 28. februarja predstavila drugi del edicije Pričevanja. V dveh ličnih knjigah – platnici jim krasita reprodukciji iz slikarskega opusa Toneta Lapajneteta – je izšlo to pot na skoraj 500 straneh trinajst esejev izpod peres uglednih slovenskih kulturnih delavcev.

Zvrstili so se tile avtorji:

Josip Vidmar orisuje svoje odnose z Vladimirom Bartolom; Bratko Kreft prihaja na dan s spomini na Srečka Kosovela in mnoge druge veljavne sodobnike; Ladislav Kiauta piše o svoji mladosti in družini v kontekstu delavskih bojev, aktivnosti KPS in partizanstva; Jože Javoršek osvetljuje – na podlagi Peščene ure – korespondenco in odnose med Edvardom Kocbekom in Borisom Pahorjem; Rafko Vodeb pripoveduje o znamenitih osebnostih, s katerimi se je srečeval v Vatikanu in drugod po Evropi iz leta 1941, hkrati pa o rodbinskih svojcih; Franček Bohanec objavlja spominske utrinke na Koroško v času neposredno po osvoboditvi; Breda Pogorelec razpravlja o nacionalnem vprašanju, zlasti s stališča prosvete in šolske reforme; Franc Šetinc nam natrosi vrsto doživetih avtobiografskih fresk in impresij; Miloš Mikeln obdeluje stalinizem skozi prizmo političnega gledališča; Janez Rotar odkriva – ob primeru lastnih življenjskih zagat – svoja videnja moralnoeti-

čnih, kulturnih in idejnopolitičnih primanjkljajev v naši družbi; Jože Pogačnik razčlenjuje vlogo in pomen kulture v slovenski zgodovini; Pavle Zidar podoživlja pomenke s pokojnim Cirilom Kosmačem in nekatera dogajanja ob Kocbekovi »vrnitvi«; Janez Strehovec, naposled, prispeva refleksijo na Klementa Juga in Jožefa Misleja ter na njun filozofski svet.

S temi esejmi smo Slovenci dobili spet novo zbirko tehtnih pričevanj, ki vsekakor pomenijo, kakor je ob predstavitvi v Cankarjevem domu poudaril urednik zbornika Franček Bohanec, osebnost doživljanje slovenstva njihovih avtorjev. Vseh trinajst prispevkov – včasih gre bolj za razprave kot za eseje – odlikuje odkritosrčna zavzetost: odstreli bralcu to in ono doživetje, ki se zdi posameznemu avtorju vredno, da bi se zapisalo v narodov zgodovinski spomin. Ne glede na različne stopnje dovršenosti pisateljske besede in ne glede na zvrsti in pristope (bralec se srečuje s celo klaviaturo obravnav, od ostroumno miselnih do zelo čustvenih), razodevajo vsa ta besedila zgleden stvariteljski napor, znanje in prizadevanje po resnici.

Nekateri pisci so razpoloženi izrazito polemično. Ob teh prispevkih ni težko soglašati z mnenjem, ki ga je izrekel Bohanec ob predstavitvi: »...želijo pokazati, da

pri nas obstajajo kulturne sile, ki jim ne gre za plesnivi družbeni mir in neplodno slogaštvo.« Kritično naravnana besedila se razpenjajo od specializiranih kulturnozgodovinskih tem (Vidmar, Kreft, Javoršek) do običajnih kompleksnih bojevanj (Pogorelec, Mikeln, Rotar, imanentno tudi Javoršek). Nemajhno kulturnopolitično vrednost predstavlja Pogačnikova študija. Prispevki s pretežno spomin-skim obeležjem (Kiauta, Vodeb, Bohanec, Šetinc) izražajo veliko domovinske ljubezni, ponekod celo domaćijske zagledanosti in hrepenenja, vendar nepodkupljivo ostrijo tudi prenekatero senco iz naše polpreteklosti. Zbirko tehtno zao-krožata Strehovecova gorniško-filozofska meditacija in Zidarjeva mala umetnina, katere okoliško želo se zadira v sfero spomeniškega varstva, še strastneje pa v območje medčloveških odnosov, kjer se tako često srečujemo z gluhoto in vsakršno duhovno nehigieno.

Nobenega dvoma ni, da bodo Pričevanja – v enaki meri jih odlikujeta kulturna in politična aktualnost – hvaležno berilo vsakomur, kdor išče v esejistiki še kaj drugega razen akademsko hladne tematike. Ta sporočila so pisana s krvjo: zares ne postavljajo na laž svojega podnaslova: Iz lastnih korenin.

Zvone Kržišnik

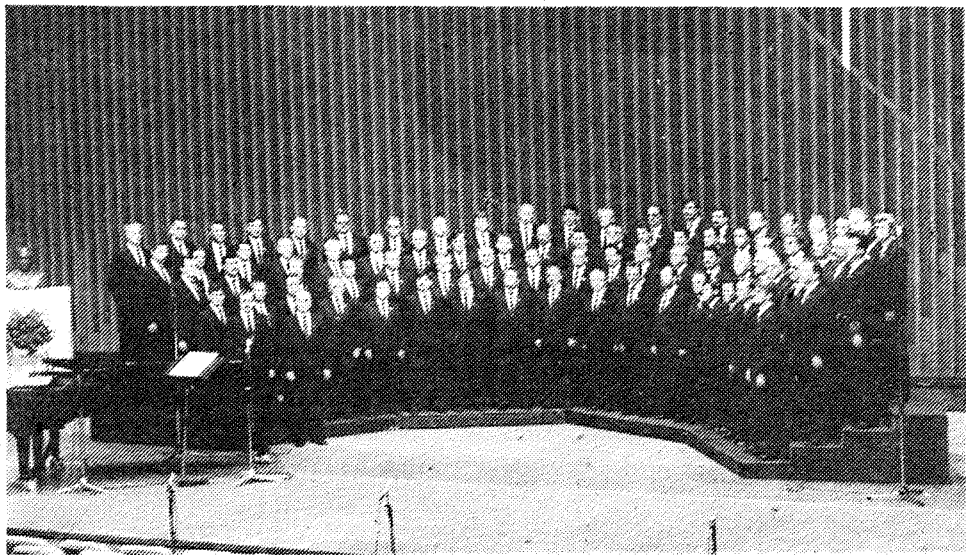
Partizanski pevski zbor v
letošnjem praznovanju

Pevci Partizanskega pevskega zbora iz Ljubljane so letošnji program usmerili predvsem v počastitev 40-letnice osvoboditve in zmage nad fašizmom.

Prvi koncert so imeli letos v politični šoli v Kumrovcu, ki je bil organiziran v okviru kulturnega tedna in v čast 75-letnice rojstva Edvarda Kardelja, dolgoletnega častnega predsednika Partizanskega pevskega zbora. Februarja je imel PPZ svoj redni občni zbor članov, na katerem so kritično

pesem – 84 v Mariboru, kjer so po oceni zelo kritične ocenjevalne komisije le dve stotinki ostali za srebrnim odličjem.

Za uresničitev vsega tega so pevci žrtvovali veliko svojega prostega časa. Zavedali so se, da sta disciplina in kolektivna odgovornost zagotovilo za uspeh. Statistika kaže, da je vsak pevec sodeloval 420 ur na rednih pevskih vajah, kamor pa niso všteti javni nastopi in gostovanja doma in v tujini.

pregledali in ocenili delo zadnjih dveh let. Bili so zelo aktivni. Med 62 javnimi nastopi so bila še posebej uspešna gostovanja v Bolgariji, koncert v Celovcu, na Bazovici in Opčinah pri Trstu.

Medtem je PPZ praznoval 40-letnico ustanovitve in imel slavnostni koncert v veliki dvorani Cankarjevega doma. Posneli so novo ploščo pesmi z naslovom Hej, to naši partizani pojo. Izdali so monografijo zbora in pripravili razstavo o svojem 40-letnem delu, uspehih doma in v tujini. S posebnim programom so sodelovali v okviru festivala Revolucija in glasba na Jesenicah. Udeležili so se tudi republiškega tekmovanja moških pevskih zborov Naša

Pregledali in potrdili so program dela za letošnje jubilejno leto. Imeli bodo več koncertov za mladino, sodelovali bodo na osrednji proslavi v čast 40-letnice osvoboditve 11. maja v Ljubljani, na Ravnah na Koroškem v sklepni proslavi zmage nad fašizmom, na festivalu Revolucija in glasba, na taboru pevskih zborov v Šentvidu pri Stični, imeli bodo koncert v Celovcu in gostovali v SR Makedoniji in CSSR.

Veliko in odgovorno delo je to za celoten ansambel. S trdim delom je povezano še veliko upravno-organizacijskega dela, posebno s finančnimi težavami, ki delajo včasih velike skrbi vodstvu za uresničitev sprejetih programov.

Jože Jenič

Poimenovanje
ulic

Poimenovanje naših ulic, šol, objektov, organizacij in ustanov se je marsikje pretirano usmerilo zgolj na bližnjo preteklost – partizanstvo, ponekod pa nasprotni. V ohranjanju zgodovine naše revolucionarne preteklosti pa je to velikega pomena. Zlasti za današnje stabilizacijske čase, ko se moramo izogibati velikim stroškom za spomenike.

To so med drugim ugotavljali v komisiji za podružbljanje, razvijanje in negovanje revolucionarnih tradicij ter zgodovinsko in spomeniško dejavnost pri OO ZZB Kranj. Posebna komisija je namreč skrbno raziskala to stanje in predlagala ustrezne ukrepe.

V Kranju so z vsem razvojem novih naselij zelo na široko upoštevali našo NOB v imenovanju ulic in objektov. Kar 58 odstotkov jih je iz te tematike. V nekaterih drugih središčih pa niti petina! To neskladje bi morali uravnati pri nadaljnjih imenovanjih. Ob vseh dosedanjih, dokaj neorganiziranih imenovanjih so se pojavile tudi določene nejasnosti, celo zmeda. Še posebej v Kranju, ko se celo poštar zmede. Tako so kar tri »Partizanske«. Res, da so označene kot ulica, cesta ali pot, toda to se navadno v praksi opusti, krajša in pozabi, in zmeda je tu. Zmeda je tudi glede Gregorčičeve, Gradnikove, Prešernove in drugih. Gre tudi zato, da ni opredeljeno, ali gre za Gregorčičevo brigado ali za pesnika Simona Gregorčiča. Isto velja za Gradnikovo, Prešernovo in nekatere druge.

Od skupno 41 zaslužnih osebnosti, kolikor jih je ugotovila ta skupina, jih je polovica (21) že dobila poimenovanja. Precej teh so prevzela tudi razna društva, organizacije, zlasti taborniški odredi in čete. Ob vsem tem pa ostaja še eno neskladje – današnje stanje teh imen je ponekod (konkretno v Kranju) pretirano, preozko osredotočeno le na NOB. Da pa smo prišli do NOB in zmagali, se je začelo že pri Korotani, pri kmečkih puntih in široki zasnovi OF. Te širine ne bi smeli zoževati zgolj na partizanstvo.

Po vseh teh ugotovitvah in razpravah sta bila sprejeta v glavnem dva predloga. Najprej naj bi v občini imenovali organ, ki bi stalno spremljal in usmerjal vsa poimenovanja. Seveda v sodelovanju z Gorenjskim muzejem, Zavodom za spomeniško varstvo, ZB in drugimi dejavniki. In še – nujno je izdati ustrezno publikacijo o imenovanih osebnostih. Ljudje v večini sploh ne vedo, kdo je bil človek, po katerem se imenuje njegova ulica. V dosednji praksi se nihče za to ne zanima, niti šole, ustanove in druge organizacije.

K. MAKUC

Protestno
pismo

Združenje zveze borcev NOV Dobrna je na letni delovni konferenci 10. 2. 1985 sprejelo sklep o protestnem pismu Zvezi borcev NOV Slovenije s tole vsebino.

»Člani Združenja zveze borcev NOV Dobrna budno spremljamo naš družbeni trenutek, smo v njem ustvarjalni in s svojim delom ohranjamo revolucionarne tradicije ter jih prenašamo na mladi rod.

Pri tem se ne moremo strinjati s pojavi v naši družbi, ko nekateri posamezniki in krogi poskušajo vnašati v naš današnji čas popolnoma svoje poglede na polpreteklo zgodovino, ko se pojavljajo prizadevanja za rehabilitacijo domobrancev in belogardistov. Zavzemamo se za demokratične odnose v družbi, odločno pa nasprotujemo, da se ta demokracija uporablja v preveč strpen odnos do tistih ljudi, ki so našemu sistemu in pridobitvam sovražni ali pa poskušajo s svojimi dejanji in besedami opravičevati zablode in stranske poti tistih ljudi, ki v letih NOV niso vedeli, kaj sta njihova naloga in dolžnost.«

ZZB NOV DOBRNA

Protest
in zahteva

Člani združenja borcev NOV Tončka Čec v Celju smo februarja na letni programski skupščini z ogorčenjem ostro obsodili vse pogostejše poskuse malicjanja in razvrednotenja naše osvobodilne vojne.

Nimamo namena ponavljati znana dejstva o nacionalni izdaji, o krvavih zločinih bele garde in drugih sodelavcev okupator-

jev. O tem obstaja dovolj avtentičnega dokumentarnega gradiva.

Nerazumljivo pa nam je, da v imenu demokracije in svobode umetniške besede dovoljujemo takšna izkrivljanja NOB, poskuse rehabilitacije najbolj okorelih vojnih zločincev in celotnega belogardizma, vključno s pozivi k narodni spravi.

Vse te pojave ostro obsojamo in imamo do tega protesta tudi vso moralno pravico in moralnopolitično dolžnost. Ne le zaradi stotisočev padlih borborcev in žrtev fašizma, in ne le zaradi našega prispevka k nacionalni in socialni osvoboditvi domovine, temveč tudi zaradi deleža, ki ga kljub starosti, boleznim, pa tudi občasnim razočaranjem, še vedno prispevamo v graditvi samoupravne socialistične družbe. Več kot polovica naših članov še vedno zelo aktivno deluje v zvezi komunistov, v socialistični zvezi, v uveljavljanju SLO in družbene samozaschite, v delegatskem sistemu. In to v največji meri v krajevni skupnosti in delegatskih skupščinah, ki so temelj socialistične demokracije. Torej tam, kjer se tudi neposredno in vsak dan srečujemo z ljudmi, ki prav tako obsojajo poskuse vnašanja nemira, negotovosti in vnovične razcepljenosti delovnih ljudi. Upamo si trditi, da naši ljudje, ki so doživljali fašizem in boj proti njemu ter vse povojne napore za obnovo in graditev nove družbe, zaradi svoje politične zrelosti ne bodo dovolili vračanja na staro, za kar v bistvu tudi gre pri vseh teh stopnjujočih se napadih reakcionarnih sil.

Ko borci protestiramo proti tem pojavom, pa hkrati zahtevamo, da se o njih opredelijo in izrečejo tudi vse druge družbenopolitične organizacije, kot so ZK, SZDL in zlasti še ZSM, in to ne le v svojih političnih vodstvih, temveč med vsemi svojimi člani.

ZB NOV TONČKA ČEČ
Celje – Nova vas

Nočemo biti
»bivši borci«

Ob več kot 60-odstotni udeležbi na redni letni skupščini ZB Dušan Kraigher Celje – center v februarju je temeljito poročilo predsednice Štefke Verdelove nakazalo smer živahni razpravi. Naša osnovna organizacija šteje danes 156 članov. Pohvalno je bilo predvsem delo naše socialne komisije, ki vedno človekoljubno poskrbi za vsakega člana, če je v stiski. Oblike njene pomoči, kot so stalne aličasne priznavalnice, novoletni paketi za vdove padlih ter obiski bolnih na domu ali v bolnišnici vsekakor lajšajo težave njihovih betežnih dni.

Prikaz sedanjega zamotanega gospodarskega trenutka je pri članih sprožil val upravičene kritike s prav posebnim poudarkom na domače, celjske razmere. Pri pomnili so tudi, da ni prav, da se problemi obravnavajo samo v občini, republiko oziroma pokrajinah, saj se nismo bojevali samo za domači kraj, občino ali republiko, ampak za celo novo Jugoslavijo. Prav zato nas bolijo vse oblike fanatičnega nacionalizma, pa naj se pojavijo kjerkoli v naši domovini: na Kosovu, v Bosni, Dalmaciji ali pa na slovenskih tleh. Ne strinjamo se tudi z nazivom »bivši borci«, kakor nas radi imenujejo predvsem mlajši, ki nimajo nikakršnega zgodovinskega izkustva. Še vedno smo in ostanemo pravi borci, saj je potrebno našo revolucijo, ki še vedno traja, braniti prav tako zagnano kot v tistem velikem usodnem času. V naši organizaciji je kar 50 odstotkov članov, ki kljub boleznim in starosti še vedno aktivno delajo v različnih družbenopolitičnih strukturah. Zato nam ni vseeno, če sovražna reakcija zlonamerno z očitkom brska po naši preteklosti, izkrivlja zgodovinska dejstva, blati naše ideale ter se jim posmehuje in na vse mogoče načine skuša razvrednotiti partizanska izročila. Absurdno je tudi prizadevanje po rehabilitaciji nekdanjih okupatorjevih hlapcev, kot da že sama časovna oddaljenost lahko zbrše bratsko kri z njihovih zločinskih rok. So spomini, ki jih nikoli ne more in ne sme zasuti pepel pozabe! Zato tudi ne more biti izenačenja med tistimi, ki so se za domovino bojevali, s tistimi, ki so domovino izdali!

Ker mladina resda naseda taki negativni miselnosti in potem postane družbeno ter politično ravnodušna, se moramo borci čim tesneje povezati z njo s pomočjo vseh ustanov, ki se poklicno ukvarjajo z njeno vzgojo. Za preteklo leto moramo priznati, da, žal, teh stikov ni bilo v zadostni meri. Živo, zagnano ter toplo besedo, izvirajočo iz lastnih doživetij, upamo, da bomo v prihodnje mi, ki smo še neposredne priče usodnih dni polpretekle zgodovine, lahko storili še marsikaj, da bodo mladi rodovi še bolj spoštovali resnico o naši narodni ter socialni osvoboditvi.

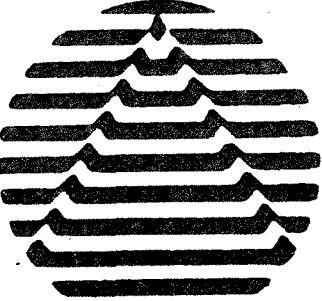
ZORA VIVOD

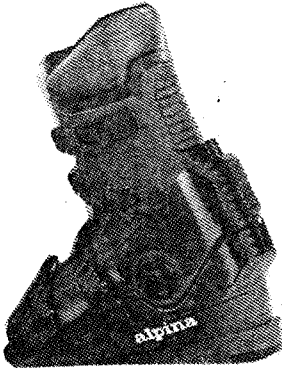
NAGRADNA KRIŽANKA

ALPINA ŽIRI

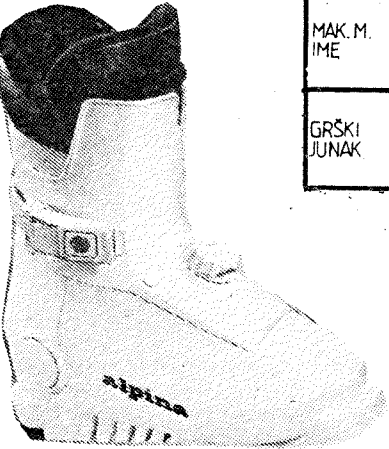
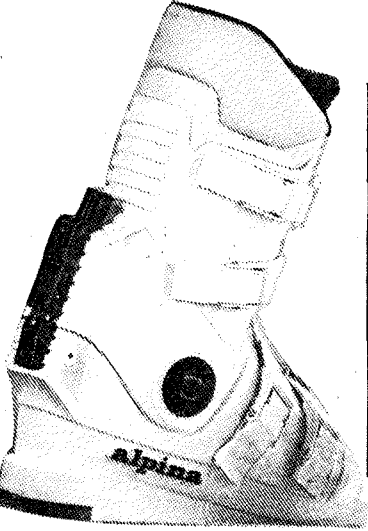
Razpis nagradne križanke

Tokrat vam je nagradno križanko pripravila naša znana tovarna čevljev in športne ter smučarske obutve Alpina iz Žirov. Pravilne rešitve pošljite do 21. marca na naslov Uredništvo TV-15 Naš tovariš, Miklošičeva 28, 61000 Ljubljana. Na spodnji levi rob pripišite Alpina. Tri reševalce čakajo knjižne nagrade iz programa založbe Borec.

alpina®

STANJE BREZ VROČINE	LASTNINA	NEZNAN V MATEMATIKI	NIKALNICA	SLOVENSKI REVOLUCIO	ŠPANSKI PEŠNIK	RAČUN	MESTO V ROMUNJI	ROLO	KOŽAŠKI POGLAVAR
							VEK		
IZDELOVAL. PARKETA							STARA UT. MERA		
VRSTA LES. PLOŠCA							UPOR		
MEHIŠKI DENAR				TUJA REVUJA			VRSTA TKANINE		
BUCHWALD			ZIV. NOGA KORALNI OTOK				MALAJ. OŽI. KRA		
NIKELJ		POLJSKO OPRAVILO	SV. IGRALEC NAM. TENISA				OZIM	STRINA	
TROPSKA			OČRT				NESPRETNEŽ		
				VISOK HRIB				NEMŠKI PREDLOG	
					TEZEJEV OČE				
	MAK. M. IME				OSVEŽILNA PIJALICA				
	GRŠKI JUNAK				GRŠ. ČRKA			ŠTEVNIK	
		ANTON VRATUSA	PLIN	GL. MESTO PERUJA	UROČENJE	PAMET	DUKE ELLINGTON		FR. REKA
							ŠPANSKI KLUB		PRIPADNIK NOM. PLEM.
		BIVALIŠČE ESKIMA				HARMONIJA			
		FRANCE CERAR				WEST KAČJI GLAS		PREDL.	
								CIMA	
						POLJSKI CVET		BISTVO	
								PREDLOG	
		GRŠKE PARTIZAN. ENOTE	TEHTNICA	REŠEVALNE SANI		VZGLAVNIK			
			DEL INDIJE			TELESNA POŠKODBA			
	RAS			PRODNIK	TEKOČINA V ŽILAH			OJALJEVALEC ELEKTROMAG. ENERGIJE	
					EVROPSKI VELETOK			VEZNIK	
						ANICA			
						MARINO TARTALJA			
	AHAIJSKI KRALJ								
	T.Ž. IME								

TV-15

NAGRADNI KUPON
Ime: _____
Priimek: _____
Naslov: _____

ČRNI VRH

Za spomenik Janku Premrlu – Vojku

Odbor za postavitev doprsnega kipa legendarnemu primorskemu narodnemu heroju Janku Premrlu – Vojku, ki deluje pri domicilnem odboru 3. trnovske čete Janka Premrla – Vojka v Črnem vrhu nad Idrijo, nadaljuje z akcijo zbiranja finančnih sredstev za doprsni kip, ki naj bi ga letošnje jesen postavili pred osnovno šolo v Črnem vrhu nad Idrijo.

Do sedaj se je zbralo 170.000,00 dinarjev, kar je slaba polovica potrebnih sredstev, zato je pripravljali odbor za finančno pomoč pri postavitvi spomenika ponovno zaprosil delovne kolektive, družbenopolitične organizacije, društva, šole in posameznike iz vseh primorskih občin. Sredstva se zbirajo na žiro račun občinskega odbora ZZB NOV Idrija št.: 52020-678-80443, namensko za spomenik Janku Premrlu – Vojku.

Prav je, da se ob tem zapisu spomnimo zadnje Vojkove akcije, ki jo je vodil 15. februarja 1943, ko je s soborci napadel italijansko fašistično kolono v Strugi pri Idrijski Beli in bil smrtno ranjen ter v noči na 22. februar 1943. leta umrl v taboru svoje čete na Brinovem griču pri Črnem vrhu. Le nekaj dni prej, kot je bil Vojko smrtno ranjen, ga je glavni štab NOV Slovenije imenoval za komandanta prve primorske brigade.

Krajani Črnega vrha nad Idrijo v spomin na Janka Premrla – Vojka in na njegove prve partizanske in drzno pripravljene vojaške akcije v tem kraju in okolici praznujejo 22. februarja krajevni praznik. Letošnji krajevni praznik so krajani praznovali v petek, 22. februarja, popoldne s slavnostno sejo skupščine krajevnih skupnosti in kulturnim programom. V začetku meseca marca pa pripravljajo tradicionalni Vojkov tek.

SILVŮ KOVAČ

LOKVE

Jubilejni pohod po poteh in smučinah 9. korpusa

V nedeljo, 3. marca, je od Lokev do Lazne potekal 20. jubilejni pohod po poteh in smučinah 9. korpusa, ki se ga je udeležilo veliko planincev, smučarjev in mladine.

Udeleženci pohoda so se zjutraj zbrali na Lokvah pred hotelom Poldanovec, kjer jih je pozdravil in jim zaželel srečno pot član predsedstva občinskega odbora ZZB NOV Nova Gorica Lojze Kristančič-Minko. Po naporni hoji so se udeleženci pohoda zbrali pri spomeniku na Lazni, kjer je bila krajša spominska slovesnost, planinci pa so se povzpeli na vrh Poldanovca.

Kljub slabemu vremenu so organizatorji vzorno pripravili pohod, za kar jim gre vsa pohvala.

K. L.

TITOVO VELENJE

Pokal Štirinajste divizije

Negovanje revolucionarnih tradicij, posvečenih pohodu 14. divizije na Štajersko, prehaja na nova področja družbenega življenja in športa. Lani, ob 40-letnici pohoda, so šaleški lovci v tej zvezi naredili nov korak: uvedli so tekmovanje v streljanju na glinaste golobe za pokal 14. divizije, ki ga je prvič osvojila ekipa lovske družine Dobrna. Lani je bila udeležba še skromna: nastopilo je samo sedem ekip. Letos je čutili že skromen napredek in upravičeno lahko pričakujemo, da bo tudi to tekmovanje postalo tradicionalno.

Tekmovalci in drugi lovci, bilo jih je več kot štirideset, so se zbrali 24. februarja letos pri Čuježu v Paki, kjer so počastili spomin na padle borce z ehominutnim molkom in s položitvijo venca. Od tam so se odpeljali k lovski koči na Lokah, kjer so najprej prisluhnili »zgodo-vinski uri« o pohodu Štirinajste. O izredni težavnosti pohoda, junaštvih in žrtvah jim je pripovedoval Franci Strle, eden najmlajših udeležencev pohoda, ki je potem tekmovanje v streljanju na glinaste golobe tudi odprl.

Letos je nastopilo devet ekip iz petih družin, in sicer: Velenje 1, Velenje 2 in Velenje 3, Dobrna 1 in Dobrna 2, Smrekovec 1 in Smrekovec 2 ter Škale. Vsaka ekipa je imela po tri strelce, vsak strelce pa je imel možnost sestreliti po deset golobov, kar se je nekaterim tudi posrečilo. Prvo mesto in prehodni pokal 14. divizije je dosegla ekipa lovske družine Škale v postavi Peter Silovšek, Vlado Vrabčič in Janez Blažič, ki je sestrelila 27 glinastih golobov od 30 mož-

nih. Na drugo mesto se je uvrstila ekipa št. 1 iz lovske družine Velenje v postavi Franc Avberšek, Jože Kvartič in Ivan Meh, ki je dosegla 25 zadetkov, na tretje pa ekipa št. 1 iz lovske družine Dobrna v postavi Božo Podpečan, Joža Kožel in Karl Vajthausner s 23 zadetki.

Na koncu velja poudariti, da sta slovesnost in tekmovanja, ki ju je vodil Franc Avberšek, lepo potekali in da ima lovska družina Velenje pri koči na Lokah zares odlično strelišče.

S. F.

RADOVLJICA

Urejanje seznamov borcev VDV

V Radovljici so se srečali na delovnem pogovoru člani odbora skupnosti borcev 5. bataljona 2. VDV brigade. V to skupnost so vključeni vedevejevci vseh gorenjskih občin, vključno s kamniško in domžalsko.

Dogovorili so se o dokončnem urejanju seznamov oziroma pregledov vseh padlih in preživelih borcev 5. bataljona 2. brigade VDV. Preživeli jih je še okoli 170 teh borcev, ki naj bi se ob jubilejni proslavi letos srečali na Krasu. V zvezi s tem so se pogovorili tudi o načinu podelitve spominskega znaka in knjige z monografijo 2. brigade VDV. Natančnega datuma še niso mogli določiti, ker ga je treba uskladiti z drugimi skupnostni borcev VDV.

Osnutek spominskega znaka je izdelal akademski slikar Pavle Zamar iz Pirana, v obliki medalje pa ga je oblikoval kipar Negovan Nemec iz Nove Gorice.

JR

RADOVLJICA

Koordinacijski odbor kurirjev in vezistov NOB

V Radovljici je bila v februarju ustanovna seja koordinacijskega odbora kurirjev in vezistov NOB pri občinskem odboru ZZB NOV Radovljica, ki šteje sedem članov. Za predsednika so izvolili Janeza Strgarja, za tajnika pa Jožeta Zupana. Med člani so trije vezisti in dva kurirja.

Sprejeli so tudi program dela, v katerem bo prednostna naloga zbiranje dokumentarnega gradiva in pisanje kronike dogodkov iz NOB. Poskrbeli bodo za prodajo knjige Po sledih partizanskih kurirjev Gorenjske, ki bo služila kot vodnik. Razen tega bodo zagotovili pri spominskih obeležjih vpisne knjige z žigi za pohodnike. Sodelovali bodo pri izvedbi kurirčkov pošte v občini, pa tudi sicer bodo načrtno sodelovali pri prenašanju tradicij NOB po osnovnih šolah. Organizirali bodo obiske k bolnim in ostarelim kurirjem in vezistom ter ob jubilejnih življenjskih obletnicah. Prav tako bodo sodelovali pri organiziranju in izvedbi zbora kurirjev in vezistov Gorenjske in se udeleževali vseh proslav ob 40-letnici zmage nad fašizmom. Skušali bodo čim tesneje sodelovati z enotami vezistov JLA na svojem območju.

JR

POKLJUKA

Spominsko tekmovanje v biatlonu

Na Pokljuki je bilo 10. februarja preloženo tekmovanje za pokal SRS v biatlonu, katerega pokrovitelj je odbor Skupnosti borcev 7. SNOUB Franceta Prešerna. Tekmovanje je organizirano v spomin na junaški boj 3. bataljona Prešernove brigade 15. decembra 1943.

Tekmovanja se je udeležilo prek 60 tekmovalcev v osmih kategorijah iz osmih klubov, pri čemer je pomembna velika udeležba pionirjev, ki so bili izjemno uspešni v streljanju. Najuspešnejši so bili tekmovalci iz Logatca.

Po tekmovanju je o boju 3. bataljona tekmovalcem govoril podpredsednik odbora skupnosti borcev Prešernove brigade Ivo Miklavčič. Vsem se je zahvalil za udeležbo na tekmovanju, s katero smo počastili junaški boj borcev 3. bataljona. S predsednikom odbora za biatlon pri SZS komandantom enote JLA, ki nadaljuje tradicije Prešernove brigade polkovnikom Špirom Nikovičem, sta podelila medalje, ki jih podeljuje odbor Skupnosti borcev Prešernove brigade.

Prehodni pokal Prešernove brigade za najbolj množično udeležbo pionirjev je že drugič osvojila ekipa smučarskega kluba Logatec.

I. M.

Na osnovi pravilnika in meril zveznega odbora ZZB NOV Jugoslavije o podeljevanju plaket Zveze združenj borcev NOV Jugoslavije in pravilnika o delu žirije predsedstva RO ZZB NOVS za podelitev plaket ZZB NOV Jugoslavije žirija objavlja

Razpis

plaket Zveze združenj borcev NOV Jugoslavije za leto 1985

Plakete ZZB NOV Jugoslavije se podeljujejo zaslužnim posameznikom, družbenopolitičnim organizacijam, družbenim organizacijam, društvom, šolam, kulturnim ustanovam, organizacijam združenega dela in drugim samoupravnim organizacijam in skupnostim za njihov izjemen prispevek pri ohranjanju in razvijanju tradicij NOB in socialistične revolucije, pri graditvi socialistične samoupravne družbe in pri delu in razvoju ter uresničevanju ciljev organizacije ZZB NOV.

Predloge oblikujejo organizacije ZZB NOV in druge družbenopolitične organizacije. Predloge lahko oblikujejo tudi organizacije združenega dela in druge samoupravne organizacije in skupnosti, vendar so le-te dolžne predloge posredovati v mnenje občinskemu odboru ZZB NOV z območja, s katerega je predlagani. Mnenje občinskega odbora ZZB NOV je potrebno priložiti k predlogu za dodelitev plakete.

Predloge z utemeljitvijo naj predlagatelji posredujejo najkasneje do 31. marca 1985 na naslov: Republiški odbor ZZB NOV Slovenije, Zirijska za plakete ZZB NOVJ, Ljubljana, Vrtača 11.

Žirija predsedstva RO ZZB NOVS
za plakete ZZB NOV Jugoslavije

Vabila

Družabni večer s prijetno domačo glasbo prireja ljubljanska sekcija Briško-beneškega odreda v petek, 15. marca, ob 17. uri v Domu JLA za vse borce in aktiviste Briško-beneškega odreda, 17. brigade Simona Gregorčiča, Gradnikove brigade, kobariškega vojnega področja in zapadnoprimorskega okrožja. Posebnih vabil ne bomo pošiljali! Berite TV-15, kjer bomo objavili tudi druga obvestila.

Odbor Briško-beneškega
odreda

Skupnost borcev Brkinske čete vabi na srečanje ob štiridesetletnici svobode. Srečanje bo na Kozjanah v soboto, 16. marca 1985, ob 11. uri. Vabimo borce, aktiviste, mladino in delovne ljudi Brkinov in širšega območja. Borci Brkinske čete se bomo pogovorili tudi o sprotnih nalogah.

Skupnost borcev Brkinske čete

Skupnost borcev goriškega vojnega področja vabi vse borke in borce komand goriškega, idrijskega in vipavskega vojnega področja s pripadajočimi komandami mest, krajan in mladino, naj se udeležijo odkritja spominske plošče komandi vipavskega vojnega področja in premični bolnišnici Vera te komande. Ploščo bomo odkrili v soboto, 9. marca 1985, ob 15. uri v vasi Erzelj na pročelju osnovne šole, kjer je bila pred enajstiridesetimi leti ustanovljena komanda vipavskega vojnega področja.

Vaša številna udeležba bo ponovno prispevala k večji in lepši slovesnosti ob spominu na vojne dogodke in na aktivno sodelovanje domačinov v narodnoosvobodilnem boju.

Skupnost borcev goriškega vojnega
področja

Pojasnilo

Pri osmrtnici, ki je bila objavljena v TV-15 v 7. številki dne 21. februarja, pri dekliskem primku Marice Kušar ni navedeno, da se je po možu pisala Leder. Odbor ZB Rateče-Gorenja vas se Lederjevim opravičuje za nepopolni podatek.

Spoštovani bralci!

Prav gotovo ste opazili, da je bilo v prejšnji številki našega časopisa veliko tiskovnih napak, še posebej velika pa je bila zmešnjava na peti strani, kjer so bili pomešani naslovi in fotografije pri treh člankih. To se je zgodilo zaradi okvare na strojih v ČGP Delo. Tako so morali delo, ki v normalnih razmerah traja vse dopoldne, opraviti v slabi uri in pol, da je bilo vse pripravljeno za tiskanje, zato tudi niso mogli pregledati in popraviti vseh strani časopisa.

Uredništvo

Zahvala

Že marec trka na naša vrata, jaz pa kot huda bolnica že iz zgodnje jeseni iz leta 1984 bolujem in dolgujem zahvalo tovarišicam in tovarišem, ki so mi v teh hudih dneh stali ob strani, me obiskovali in me spodbujali.

Kdor ne okusi tega, ne more verjeti in doumeti, koliko moči pridobiš v prelepi spodbudni besedi tovarišice ali tovariša in koliko srčne topline občutiš, ko spoznaš, da tovarstvo še obstaja. Zato se moram zahvaliti vsem in vsakomur posebej za vse to, za darila, ki sem jih sprejela ob prelepih čestitkah ob novem letu 1985.

Vsa zahvala gre Micki Klemenovi, Albinu Jančiču, organizaciji ZZB terena Dol, krajevni organizaciji SZDL iz Marnega, sosedom Julčki in Zofki za pomoč ob bolezni, Silvi Hauptman iz Marnega, Justu Bevc in Milki Jelen iz Hrastnika, Viliju Kuharju in Slavku in Kristini Deželak iz Dola, prijateljem Ivanki, Gelci in Fridi za tople obiske in darila in vsem, ki sem jih mogoče izpustila. Še enkrat prav lepa hvala za vso srčno toplino.

Ker pa se približuje 8. marec, praznik žensk, izrekam iskrene čestitke vsem borcam, vsem ženam na območju občinske skupščine Hrastnik, posebno pa vsem krajanom Marnega z željo, da ta dan prežive v sreči in zadovoljstvu, zdrave in čile še vnaprej.

Značka iz leta 1945

O partizanskih znakih iz vojnih let še vedno vemo zelo malo, spomini borcev pa le opozarjajo, da so vsaj posamezne značke bile. Tako je sekretarka vaške celice KP Slap ob Idriji Mara Fianaca-Volga dobila 17. januarja 1945 od tovariša Brovča posebno značko, ki pa jo je izgubila med pohodom na Trst. Ohranila je potrdilo, na katerem piše, da ji okrajni odbor OF za Baško Cerkljansko pošilja značko za »požrtvovalnost in vztrajnost pri delu, v katerem se je izkazala«. Ali mogoče kateri izmed bralcev TV 15 ve, kakšna je bila ta značka?

Ali so partizani in aktivisti pred osvoboditvijo nosili še kakšne druge značke razen tiste z likom tovariša Tita na plapolajoči zastavi?

Vsako še tako skromno obvestilo je dobrodošlo! Janez J. Švajncar, Cesta zmage 92, Maribor 62000

Popravek

V 8. številki TV-15 z dne 28. februarja je na 5. strani pod fotografijo pravilen tale napis: Predstavniki OGZ Ljubljana Šiška Stane Istenič izroča občinsko odlikovanje 1. stopnje Jožetu Babšku.

Darilo za 8. marec Notranjskemu odredu

Blizal se je 8. marec 1945. Čim bližje nam je bil, tem večje so bile skrbi za samo proslavo in praznovanje nasploh. Proslava ni bila vezana samo na naše tovarišice, ki so enakopravno sodelovale v bojih, v naših enotah, temveč tudi na ženske in dekleta na terenu – po vaseh, po vsej Notranjski. Skrbno smo pripravljali programe za praznik in v njih vtakali zmage na domačem terenu, na bojiščih po vsej Jugoslaviji in zmage na zavezniških frontah.

Organizirali smo pripravo in prižiganje kresov na za to določenih primernih krajih, od koder je imel sij plamena največji doseg. Najboljši prostor za to je bila Slivnica.

Za proslavo 8. marca smo se pripravljali hkrati z nenehnimi boji z Nemci in belogardisti. V tem času so bili Nemci v Italiji in na Primorskem v zaprtem krogu. Svoj preboj so osredotočili na železniško progo in ob njej. Na njihovi poti je bila Notranjska in z njo Notranjski odred. Sovražnik je uspel z večjimi enotami prodreti do Loške doline. Zasedli smo položaje Bloke–Nova vas–Loški potok. S teh položajev smo napadali sovražnika in ga prisilili, da je v nekaj dneh moral zapustiti naš teren. Naš odred je kakor vse druge enote imel tekmovalni načrt, ki je zajel uničenje žive sile in materialne (uničenje proge, vlakov in drugih objektov) do dela s terenskimi in zalednimi enotami.

V okviru proslave 8. marca smo načrtovali počastitev grobov naših borcev. Največ grobov naših borcev smo imeli na pokopališču v Viševku. Sklep partije odreda je bil, da bomo obiskali grobove naših borcev v Viševku. O tem sem obvestil partijo in SKOJ v Loški dolini, z zadolžitvijo, naj bi naše grobove na dan 8. marca slovesno uredili, na način, ki je bil mogoče v takratnih razmerah. To nalogo so prevzele naše tovarišice na terenu. Zaupal sem jim, da bomo borci odreda obiskali grobove naših borcev na 8. marec. Na dan 8. marca so bili v Loški dolini Nemci, in sicer v Starem trgu, Nadlesku, Podcerkvi, Kozarščah, Vrhju. Borci, člani partije in SKOJ, so bili z odlično lahko oborožitvijo razporejeni po sestavih. Delovali so po večjem delu Notranjske, napadali nemške transporte po železnici, postojanke, izhode sovražnika na naše področje.

Osmega marca smo prišli na Knežne njive. Prihajali smo z največjo previdnostjo, ker smo bili obveščeni, da je tam manjša sovražna enota, ki naj bi varovala enote v Loški dolini. Po natančnem razporedu smo stiskali obroč okrog vasi. Toda nobenih vidnih ali slušnih znakov, ki bi nam nakazovali sovražnika, ni bilo. Z vse bolj strnjnim obročem smo prišli do vasi. V sredini vasi smo zagledali tri ljudi, ki so sedeli in se pogovarjali. Presenetili smo jih z ukazom: »Roke kvišku!« Zgrabili so za orožje, da bi se prebili skozi naš obroč. Na njih smo opazili podobnost s partizani o obleki, toda to nas ni preprečilo, kajti belogardisti so uporabljali različne prevare za izvajanje grozodejstev nad prebivalstvom. Toda ob predaji smo ugotovili, da so partizanski obveščevalci 9. (ali 10.) SNOUB. Prepoznal jih je naš borec.

V Kneževih njivah smo odšli še z zadnjimi podatki o razmerah v Loški dolini, ki so nam bili potrebni za izvršitev naše obveze – počastitev grobov naših borcev v Viševku. Pred odhodom je bil vsak borec seznanjen z zadolžitvami in morebitnimi težavami. Mitraljezec s pomočnikoma naj bi ostal pri vrhu Račne gore, drugi pa je dobil nalogo, naj zavzame položaj nad zadnjim cestnim ovinkom ceste Iga vas–Babno polje. Mitralješka gnezda so bila opremljena z raketnimi pištolami, dogovorjeno signalizacijo in daljnogledi. Vse je bilo do nadrobnosti premišljeno in dogovorjeno. Boj bi morali sprejeti, ker druge možnosti ni bilo na teh položajih v Viševku.

Krenili smo po hribu navzgor proti Račni gori in pod vrhom proti Loškemu potoku, da sovražnik ne bi opazil našega premika. Ugotovili smo, da je naš mitraljezec na ovinku ceste Iga vas–Babno polje zavzel mesto. Prav tako smo opazili sovražnika v Starem trgu, okrog Kozaršč, na vrhu in v Danah. V Viševku smo videli ljudi, ki so prihajali v cerkev, sovražni kovarni vojakov pa ni bilo. Po teh ugotovitvah smo krenili po hribu navzdol. Orožje in vse kovinske predmete smo zavarovali, zaradi morebitnega odseva. Že prej smo se dogovorili, da ob srečanju z našimi ljudmi izmenjamo le kratke pozdrave kakor z drugimi, da jih ne bi izdali. Po prihodu na Vrhniko so se ljudje prijemali za glavo, ko so nas zagledali. Mlado dekle je priteklo z litrom žganja. Zahvalil sem se in dal steklenico na rob ceste, češ naj vzame partizan za meno, samo da ne sme nihče piti.

Pri vходу v Viševk sta bila mitraljeza že na določenih krajih: eden na delu Viševka na cesti, ki vodi v Markovec, drugi na delu Viševka, na cesti, ki vodi v Pudob oziroma Iga vas. Borec je moral paziti na morebitno signalizacijo naših zased, drugi pa smo odšli h grobovom naših borcev. Grobovi so bili izjemno lepo urejeni. Tako skrbno urejene grobove sem redko videval, tudi po osvoboditvi. Po ogledu grobov smo se ustavili pri skupni grobnici, kjer je pokopanih več borcev. Po maši so ljudje prišli iz cerkve. Zagledali so nas z začudenjem, skrbjo, ponosom in tudi strahom, češ kako si upate biti tu, a sovražnik je povsod okrog nas.

Ljudje so se nabirali okrog nas. Spregovoril sem o političnih razmerah v Jugoslaviji in v svetu. Orisal sem položaj bojišč v Jugoslaviji in zunanji nje. Ljudje so postali pozorni in vsak je hotel bližnje, da bi bolje slišal. Na koncu sem pozval ljudi, naj bodo bratje in naj skupno sodelujejo. Pozval sem družine, ki imajo svoje pri belogardistih ali Nemcih, naj vplivajo na njih, da se nam pridružijo. Po vojaških pravilih smo izstrelili še tri salve prek grobov naših borcev. Ljudje so nato v skupinah zapuščali pokopališče. Mudilo se jim je. Pričakovali so spopad. Sovražnik je bil v neposredni bližini. Pri izhodu s pokopališča mi je mlado dekle v naglici stisnila v roko droben, preganjen listek. Brez besed in pogleda se je oddaljila. Borec mi je sporočil, da do zdaj naše zasede niso opazile premikov sovražnika. Kolona borcev se je začela premikati. Šele zdaj sem lahko prebral pismo skojevke. V njem je pisalo, da so Nemci prestrašeni. Stalno sprašujejo o partizanih. Belogardisti so vse bolj boječi, nezaupanje med njimi se širi, niso več zgovorni. Tako da sporočajo iz njihovih postojank naši ilegalci. »Teško vas pričakujemo v Loški dolini«, se je končalo pismo.

V zasedenih vaseh je bilo veliko sovražnikov. Natančnega števila se ne spominjam, prav gotovo pa je morala biti večja vojaška enota. Iz Viševka smo odšli proti ovinku Iga vas – Babno polje, ki se prebija ob spodnjem delu Račne gore. Borci so hodili po 20 metrov narazen. Mitraljezec s pomočnikom, ki je bil do takrat v zasedi, je šel prvi, za njim pomočnika, nato drugi. Borci so se postopno vključevali v tako razporejeno kolono. Ko smo zadnji v tako razporejeni koloni prišli do cestnega ovinka, smo zasedli položaje. Ker do tega trenutka ni bilo slišati ne streliv ne pogovorov in ne opaziti premika sovražnika, smo začeli premišljati o sovražnikovi zanki, o možnih zasedah.

Z zaščitnicami smo šli v Babno polje, ne da bi srečali sovražnika. Tam so nam žene in dekleta prinesle hrano, pijačo in darila za počastitev borcev za 8. marec. V pismu skojevke je bilo napisano tudi to: »Mamice, žene in nekaj deklet, na čelu s Sterletovo mamo iz Markovca, so prišle ponoči k nam. S seboj so prinesle hrano in nekaj pijače, da počaste 8. marec – da počaste borce za 8. marec. Me smo urejele celo noč grobove naših borcev, o čemer ti bomo imele veliko povedati. Mi smo enotni in smo pripravljeni na vse. Naše tovarišice vam bodo povedale vse bolj obširno, ena od njih pa vam prinaša poročilo o razmerah po vsej Notranjski.«

Tedanje razmere, v katerih so te naše tovarišice urejale grobove, pripravljale hrano, pijačo, nogavice, rokavice, pulverje in drugo za obdaritev in počastitev, bi zaslužile poseben vojaško strokovni in politični študij. Ponoči so urejale grobove. Sterletova mama – naša partizanska mama se je postavila na čelo kolone, ki so jo sestavljale: matere, žene, in dekleta. Nosile so hrano, pijačo, ročne izdelke, oblačila in mimo vseh zased sovražnika, da bi pozdravile, obdarile in počastile vse naše borce za 8. marec. Takrat smo ta dan imenovali Veliki in mu posvečali vso pozornost. Če bi jih odkrili, bi jih zverinsko mučili in pobili. Za to dejanje in vsa druga jim gresta domovinska zahvala in priznanje.

Pri tej akciji nisem omenjal imen, ker nimam vseh imen borcev, aktivistov in aktivistk, ki so pri tem sodelovali. Pozivam vse takratne udeležence za obnovo grobišč kot tudi za akcije in pripravo praznovanja 8. marca na položajih Notranjskega odreda, naj naredijo seznam s čim več podatki ali pa vsak sam opiše sodelovanje z NOB, sodelovanje z Notranjskim odredom. Vse to lahko pošljejo na moj naslov posamično ali skupinsko. Prav tako prosim naše partizanske mamice in žene za podatke. Imel bi rad vsa imena, ki bi jih priključil spisom in zapiskom o Notranjski. Mogoče bom vse skupaj lahko objavil v knjigi ali pa vsaj iztrgal pozabi.

Božo Ivanović-Borko

S seminarja za predsednike in sekretarje občinskih zvez prijateljev mladine ter za predsednike svetov Zveze pionirjev

Naloge Zveze pionirjev ob 40-letnici osvoboditve

Prvega in drugega marca je bil v Ljubljani seminar, namenjen predsednikom in sekretarjem občinskih zvez prijateljev mladine ter predsednikom svetov Zveze pionirjev. Številna udeležba in plodne razprave so pokazale veliko angažiranost in skrb tistih, ki delajo za dobro našega najmlajšega rodu. Predvsem velja poudariti, da je seminar potekal brez uvodnih ali drugih referatov, kakor smo jih vajeni v naših papirnatih vojnah. Namesto tega je temeljil na izmenjavi izkušenj, nasvetov, predstavitvi težav in tudi uspehov posameznih občinskih zvez in društev prijateljev mladine v krajevnih skupnostih iz različnih koncev Slovenije.

V petek dopoldne je bilo največ pozornosti najmenjše društvom prijateljev mladine v krajevnih skupnostih, vsebini in obliki dela z otroki, programskim usmeritvam, materialnim, prostorskim in kadrovskim možnostim za delo društev pa še temu in onemu. Več o tem bomo napisali v prihodnji številki TV-15 na naši mladinski strani. Za danes smo nekoliko več prostora namenili drugemu delu seminarja, v sobotnem dopoldnevu, kjer so bile predstavljene naloge Zveze pionirjev ob 40-letnici osvoboditve.

Predsednik sveta Zveze pionirjev Slovenije Franci Kržan je opozoril na prvo pionirsko problemsko konferenco, ki je bila leta 1981 v Ljubljani na temo Naloge pionirjev pri ohranjanju in razvijanju izročil narodno-osvobodilnega boja. Takrat so razpravljali o nadaljnjem plemenitju vrednot, na katerih temelji vzgoja mlade generacije. Stiridesetletnica osvoboditve pa je priložnost, da v posameznih pionirskih odredih natančneje pregledajo in opredelijo naloge, da postane celotna aktivnost pionirskih odredov pomemben prispevek k ohranjanju in razvijanju revolucionarnih izročil. Zato naj praznovanje 40-letnice osvoboditve ne bo le datum osvoboditve, pač pa celo leto.

V prvi polovici tega leta je temeljna naloga odhod kurirčkov torbice (začetek 4. marca), ki obenem pomeni začetek meseca kurirčkov pošte v posameznih krajevnih skupnostih. Ponekod so pionirski odredi že zelo dobro razvili sodelovanje z drugimi družbenopolitičnimi organizacijami pri izpeljavi kurirčkov pošte, vendar še vedno niso povsod izrabljene možnosti, ki jih v ta namen ponujajo zlasti organizacije ZZB, NOV in ZRVS. V maju se bo kurirčkova torbica vključila v praznovanje meseca mladosti v občinah. Enkrat za vselej je treba prenehati ločevati med pionirji in mladinci. S tem v zvezi naj se okrepi vloga Zveze pionirjev pri sprejemanju pionirjev v mladinsko organizacijo. In ker bo letos ta sprejem potekal v letu osvoboditve, je prav, da ostane novopečen mladincem nepozaben, da prejmejo mladinsko izkaznico na kakem zgodovinskem kraju, ob obeležju, ki spominja na ta ali oni dogodek bojev za našo svobodo, ne pa v šolski telovadnici.

Pot kurirčkove torbice, ki jo bomo spremljali dva meseca, se bo končala 10. maja v Ljubljani, na veliki prireditvi – zboru pionirjev Jugoslavije. Zbralo se bo kakih tri tisoč pionirjev, med njimi 1200 pionirjev iz 61 slovenskih občin, prišle bodo desetčlanske delegacije pionirjev iz drugih jugoslovanskih republik in pokrajin, vrstniki iz zamejstva in otroci staršev na začasnem delu v tujini. Pionirji pa lahko povabijo tudi svoje vrstnike iz po-bratenih šol in občin. Ko bodo njihovi gostitelji, se bodo krepile tovariške vezi, vezi pravih pionirjev naše domovine. Posebnost letošnjega zbora bo v tem, da ne bo le srečanje, kamor prihajajo in od koder odhajajo delegacije pionirjev, pač pa bo vsak predstavil svojo dejavnost. Tako bodo pionirji na Trgu osvoboditve in še na drugih petih ljubljanskih trgih predstavili vso pestrost svojega celoletnega delovanja. Priказali ga bodo vrstnikom in tudi starejšim, ki se bodo ustavili ob njih. Obenem bodo potkale igre v namiznem tenisu, velikem šahu in podobno. Predvidevajo tudi prikaz pionirskih zadrug, šolskih zadrug, na katerih bodo pionirji hkrati prodajali svoje izdelke. Osrednja prireditve bo v poznih popoldanskih urah 10. maja na Trgu revolucije. Program bodo pripravili pionirji in profesionalci. To naj bo program, ki bo pomenil živahen utrip mlade generacije, zato bo vseboval tako disko glasbo kakor tudi filmske in gledališke predstave na prostem, v raznih kottičkih Ljubljane, ko bodo obenem že potekale priprave na tradicionalni pohod ob osvoboditvi Ljubljane, ki bo naslednjega dne, in v katerega se bodo vključili tudi pionirji. Osnovne šole bodo imele ta dva dni odprta vrata za vse pionirje, z razstavami, manifestacijami in zaključki kurirčkov pošte v posameznih pionirskih odredih. Obenem bo to odlična priložnost, da se pionirji seznanijo z zgodovino mesta, z osvoboditvijo Ljubljane, s pomenom datuma 9. maj.

Še na nekaj je opozoril tovariš Kržan, ko je govoril o nalogah Zveze pionirjev ob 40-letnici osvoboditve, in sicer na pomembnost, kako se pionirji na poročevalen način vključujejo v Zvezo prijateljev mladine in v družbeno stvarnost. V tem smislu bo 15. maja v Murski Soboti srečanje pionirjev zgodovinarjev. Tema raziskovalne naloge je dokaj zahtevna: Ljudska oblast od kočevskega zbora do prve slovenske ustave. To naj bi bil prispevek pionirjev k premišljanjem o našem političnem sistemu, prispevek, ki naj išče iztočnice v idejni vrednotah našega narodnoosvobodilnega boja. Premišljajo, da bi število sodelujočih pionirjev razširili. Doslej se je prijavilo le 25 pionirskih odredov, seveda pa je še vedno čas za prijavo.

Praznovanje 40-letnice svobode pa ne pomeni le teh manifestativnih oblik, ampak je prav, da se nanjo vežejo tudi druge pionirske dejavnosti, bodisi na glasbenem, likovnem, športnem področju, v obliki delovnih taborov, tekmovalij iz poznavanja naše preteklosti in podobno. V vsakem primeru je potrebno razprave o

tem izvesti v organizacijskih odborih za ohranjanje revolucionarnih izročil pri občinskih SZDL, od koder črpajo vsebino in energijo. Predvsem pa naj ne bo pionirskega odreda, kjer ne bi o tem pionirji sami razpravljali in predlagali, saj le tako uresničimo načelo, naj bo pionir subjekt, soustvarjalec.

Zelo tehtna je bila pripomba tovariša Staneta Reparja, predsednika sveta za ohranjanje in razvijanje izročil NOB pri Zvezi prijateljev mladine, da so pionirji pač generacija, ki je od dogodkov pred štiridesetimi leti najbolj oddaljena. Prav zato morajo biti priprave na to, kako bomo pionirjem te dogodke prikazali in kako jih proslavili v njihovih očeh.

Iz iztočnic, ki jih je dala Socialistična zveza ob praznovanju 40-letnice osvoboditve, je tovariš Repar opozoril na nekaj temeljnih, ki jih je treba stalno upoštevati pri načrtovanju. Najprej izjemno velika pozornost vsebini proslav. Stiridesetletnica je namreč vezana na celo vrsto dogodkov. Vsebinsko proslavo je treba prilagoditi nivoju pionirjev. Gotovo je, da je prvošolec ne bo dojel tako kot sedmošolec. Dalje je treba otrokom povedati in obrazložiti, da vojna v Jugoslaviji ni trajala le štiri leta, ampak dlje kot v ostali Evropi. Povedati jim je treba tudi pomembno politično ugotovitev, da na vzhodu še danes naletimo na podcenjevanje vloge naših ljudi pri osvoboditvi naše domovine. Najbolj pa izstopajo napadi na pridobitve naše revolucije. V zadnjih letih so ogroženi nekateri temelji revolucionarnih pridobitev, zlasti bratstvo in enotnost. Skratka, smo v zaostreni politični situaciji. Vse to je treba pionirjem na pravi način prikazati, jih pripraviti, da ne bodo s proslavo, na katerih bo beseda tekla tudi o tem, odhajali z nerazumevanjem ali celo napačnim razumevanjem. Predvsem pa je treba pionirje čustveno navezati na pridobitve revolucije, na naše temelje, kot so solidarnost, poštrevolnost, delavnost, odnos do ljudi, domovine, zemlje itd.

Socialistična zveza opozarja tudi na težko ekonomsko situacijo, zato naj bodo praznovanja omejena lokalno – v krajevnih skupnostih in občinah. To bo omogočilo tesnejši stik s tistimi dogodki ob osvoboditvi, ki so pomembni za posamezen kraj in občino. Praznovanje naj bo množično. Borci še dodajajo, da nikakor ne želijo prikazati 40-letnice kot svoj praznik, pač pa kot praznovanje vseh delovnih ljudi.

»Kvalitetno izvajanje proslav, je končal tovariš Staneta Repar, »je lahko nova priložnost, da se okrepiamo z novimi mentorji za delo s pionirji, tudi z mentorji za ohranjanje izročil NOB, kot na primer že delujejo mladi v pohodnih enotah, starejši mladinci, rezervni vojaški starešine itd. Zavedati se je treba, da generacija borcev odhaja, in da morajo na njihova mesta stopati mlajši, če hočemo ohranjati revolucionarno izročila. Od tega, kako bomo uspeli, je odvisno, kakšna bo pionirska organizacija čez pet ali šest let.«

Živa Drole

Žene, matere, dekleta... Poklic moje mame

Poznam pesem Talci, ki jo je napisal Karel Destovnik Kajuh. V pesmi opisuje, naj ne jočejo žene, matere, če padejo, če jih ustrelijo. Torej so žene, dekleta in matere sodelovale v NOB kakor moški. Če niso nosile pušk in brzostrelk, so bile kurirke, bolničarke, aktivistke. Vsaka po svoje so prispevale k hitrejši zmagi. Tudi v naši vasi imamo nekaj takih žena: Milico Bornšek, Mimiko Gorenšek, in druge. Fanika Fijavž je bila v internaciji, ker je pomagala partizanom. Vse te žene spoštujemo in jih obiskujemo. Stevilni pesniki, pisatelji so pisali o svojih materah, ki so jih težko preživljale, ker so bile družine revne.

Mame danes tudi niso samo mame. Mnoge delajo v krajevni skupnosti, so vzgojiteljice svojih otrok, šivilje za dom, naše prijateljice, s katerimi se pogovarjamo. Nekatere imajo težke poklice in nimajo časa za svoje družine. Če bi bila kdaj vojna, bi bila rada podobna učiteljici Bredi, o kateri sem brala knjigo.

MAJA OLUP, 4. r. Stranice

Moja mama je po poklicu medicinska sestra. Doma pa tega dela ne opravlja. Je predvsem perica in šivilja. Delo šivilje sem ji nekoč nakopala tudi jaz.

Zgodilo se je med počitnicami, ko sem bila teden dni pri Treh kraljih, kjer sem se smučala. Bilo nas je več otrok. Postelje, na katerih smo spali, so bile v nadstropjih. Večkrat smo z njih skakali na tla, namesto da bi šli po lestvi. Tako sem nekoč naredila tudi jaz. V sobi smo bile samo tri deklice.

Hotela sem skočiti s postelje, a sem obvisela na žeblju. Ko sem se spravila na tla, sem ugotovila, da sem napravila hlačam velikansko luknjo. Prijateljici sta se mi smejala na vse pretege. Tudi mene je zgrabil smeh. Hlače sem si takoj preoblekla, ampak dogodka nisem omenila nikomur razen mamici doma. Obraz se ji je nabral v nasmeih in obljubila mi je, da bo luknjo zašila. Opozorila me je še, naj na oblačila drugič malo bolj pazim.

KATJA ŠAJNOVIČ,
4. a OŠ Bakovci

Čestitam vsem borkam

Ob dnevu žena mi prihaja na misel, da je bila tudi moja stara mama mlada. A kaj, tedaj je bila vojna. Imela je druge naloge: bila je skojevka in je zbiral obveze, papir, zdravila. Večkrat je šla v Slovenske Konjice, kjer je poznala lekarnarja, da ji je dal obveze za kurirje. Ni bilo lahko delo, tudi nevarno je bilo.

Minili so časi in zdaj moja stara mama rada pripoveduje nam pionirjem o nevarnih časih. Pravi, da smo srečni, ker živimo tako lepo. Rada bi se zahvalila vsem takim ženam in jim čestitala za dan žena.

MANJA ADAMIČ, 4. r. Stranice

Obisk pri pisateljici

V šoli sva dobila nenavadno nalogo, naj obiščeva pisateljico Ano Praček-Krasno. Rečeno, storjeno. Zimskega popoldne sva sklenila nalogo uresničiti. Po prijaznem uvodu sva pisateljici postavila prvo vprašanje.

Kaj bi sporočili učencem naše šole

Učencem bi rekla, naj se pridno učijo v šoli. Dobri naj bodo doma in naj ubogajo svoje starše. Lepo je tudi, če otroci pazijo na naše okolje.

Kakšna je bila vaša življenjska pot?

Moja življenjska pot se je začela v Dolgi poljani, v stari Pračkovi hiši, takrat št. 3, sedaj 59. V šolo sem hodila v Budanje, kjer je bila takrat ljudska šola z dvema razredoma, štirimi oddelki in dvoletno ponavljalno šolo.

Šolanje je bilo končano s 14 leti. Takrat bi morala naprej v šole, kakor se je reklo v tistih časih. Prišla je velika vojna (prva svetovna vojna) in tako z mojim šolanjem ni bilo nič, saj je vojna trajala štiri leta. Po končani vojni so naši kraji pripadli Italiji. Med vojno, leta 1917, sta mi umrla oče in mati, dva brata pa sta bila v vojski. Za mlajšega brata in sestro sem morala skrbeti jaz.

Ko je vojna minila, sta se starejša brata vrnila. Jaz sem leta 1920 odšla v Ameriko z nekaterimi prijateljicami. Tako sem prišla v ameriško državo Pennsylvanijo med slovenske premogarje in jeklarske delavce. Kmalu sem si poiskala službo v mestu Johnstown, kjer sem tudi začela obiskovati večerno šolo, da sem se učila angleščino. Obenem sem se vpisala v dopisno višjo šolo in sem v njej diplomirala iz angleščine in sorodnih predmetov.

V Pennsylvaniji sem ostala kakih 12 let. Poročila sem se in sem sodelovala z rojaki v društvi in drugih skupinah, tudi v pevskem zboru. V letu 1929 se je začela v ZDA velika gospodarska kriza. Milijoni delavcev so ostali brez zaslžka in brez vsake druge pomoči. To so bili hudi časi. KMed krizo sem se preselila v velempeto New York, kjer sva z možem preživela okrog 40 let. Tu sem ob delu nadaljevala tudi študij. Bila sem aktivna med rojaki, v naših društvi, med drugim sem imela

nekaj let v New Yorku slovensko šolo za otroke naših izseljencev. Šolo smo organizirali ob sobotah. Prirejali smo slovenske igre. Učenci so sodelovali, ko smo med drugo svetovno vojno zbiral pomoč za naš narod v Jugoslaviji. Bila sem tudi novinarka in sem bila zaposlena pri slovenskem listu Glas naroda v New Yorku. Sodelovala sem tudi pri drugih slovenskih listih v ZDA. Pisala sem pesmi in prozo.

Po 52 letih sva se s pokojnim možem Adolphom Krasnom vrnila v domovino. Tukaj sem izdala dve knjigi: Med dvema domovinama in Moja ameriška leta. Letos bo izšel pri založbi Lipa v Kopru izbor mojih pesmi pod naslovom: PESMI IZSELJENKE.

Kateri pisatelj in katero delo vam je najbolj všeč?

To je pa težka izbira. Na moji mizi in v moji knjižni omari so dela tako ameriških kot slovenskih pisateljev in pesnikov. Naravno je, da mi je bil in mi je še vedno zelo drag pesnik Simon Gregorčič. Pesem Soči sem med prvo svetovno vojno deklamirala na odru Izobraževalnega doma Budanje. S soške fronte smo lahko slišali grmenje topov. Bilo je leto 1916. Seveda sledim tudi največjim literarnim tokovom. Drag mi je Prešeren, Zupančič in še drugi.

Kaj mislite o kulturnem življenju v Ajdovščini?

Kulturno življenje v Ajdovščini bi lahko bilo bolj pestro, če bi se mlajši rod začel redno zanimati za dvig kulturnega življenja.

Kaj mislite o današnji mladini?

Današnja mladina je izraz obdobja, v katerem je rasla. To je bilo povojno obdobje blagostanja. Na svoj način je naravno in prav, vendar pa pri tem ne bi smeli nikoli pozabiti na svoje narodne vrednote in kulturna ter druga izročila, ki smo jih podedovali od svojih prednikov.

MIRAN BAVEC in NEBOJŠA JOVANOVIČ, 6. č OŠ Borisa Kidriča, Ajdovščina

Obiskala nas je tovarišica Lidija Šentjunc

Pionirji in mladinci smo povabili tovarišico Lidijo Šentjunc na obisk na našo šolo z željo, da bi nam pripovedovala o svojem delu. Poslali smo ji nekaj vprašanj, ki segajo v obdobje pred vojno, med njo in po njej.

Tovarišica Lidija se je rada odzvala našemu povabilu. Že ob vstopu v učilnico smo opazili njeno odločnost, pogum in aktivnost, živahnost. S svojim napetim in zanimivim pripovedovanjem nas je navdušila. Vsakdo si je resnično lahko predstavljal takratno življenje. Mladi nasploh radi poslušamo o doživljajih med NOB in se tako tudi nekako pripravljamo na obrambo domovine. Tako tudi ohranjamo izročila NOB.

Rodila se je v Zasavju. Spominja se bojev z Orjuno v našem kraju, čeprav je to spremljala še z otroškimi očmi. Množično izseljevanje

Slovencev v Srbijo je prizadelo tudi njo. Nekaj časa je tam aktivno delovala, nato se je vrnila v Ljubljano, kjer je nadaljevala svoje delo in se vključila v ilegalo. Toda, kakor pravi sama, je ilegalno življenje ni oviralo. Da je bila zelo pogumna, nam kaže dejstvo, da se je z lažno legitimacijo podala celo v Trst. Potovala je kot oseba, rojena v Milanu, čeprav je znala italijansko samo – dober dan. Prepuščena je bila svoji domiselnosti in se je tudi znašla.

Vedno pa le ni bilo tako enostavno. Nekajkrat je bila zaprta, toda bila je močna in vztrajna. Narodna herojka še danes, v svobodni domovini, prevzema funkcije in še vedno je aktivna kot v mladosti.

POLONA ŽILNIK in
ROK KILAR, 8. d OŠ Trbovlje
PE Revirski borci

Mamicam za 8. marec

Krajevna skupnost in družbenopolitične organizacije Vrhpolje–Zalog v občini Domžale vsako leto praznujejo mednarodni dan 8. marec. Tako ga bodo tudi letošnje leto z dobro pripravljenim kulturnim programom, ki ga bodo izvedli učenci podružnične osnovne šole in skupina pevk mladinske organizacije Vrhpolje.

Proslava bo v nedeljo, 10. marca, ob 15. uri v gasilskem domu v Vrhpolju. V programu bodo sodelovali učenci in učenke podružnične osnovne šole, recitatorji in pevke, uprizorjena pa bo igrice–enodejanka.

Vsi vemo, da je 8. marec dan vseh žensk, mater, babic in tovarišic, zato naj se za trenutek oddahnejo, saj delajo 365 dni na leto, naj jim bo ta dan izjema.

Krajevna skupnost in družbenopolitične organizacije ter učenci podružnične osnovne šole vabijo na proslavo vse mamic in druge v čimvečjem številu!

Jože Novak

V torek, 27. februarja, je bilo na naši šoli veliko gostov. Povabili smo jih na proslavo, s katero smo počastili spomin na Katjo Rupeno, borko in politično aktivistko, po kateri se naša šola imenuje. Prisotni sta bili tudi Katjini sestre Mara in Ana, slavnostni govornik pa je bil Bogdan Osolnik. Po proslavi so si gostje ogledali razstavo fotografij šolskega foto krožka. Podarili smo jim tudi Utrinke, šolsko glasilo, v katerem je zbranih nekaj pričevanj borcev o življenju in delu Katje Rupena.

Foto krožek OŠ Katja Rupena
Novinarski krožek OŠ Katja Rupena
Novo mesto

KRAMLJANJE KRAMLJANJE KRAM

Za vse žene sveta naj ta šopek velja

Dragi mladi prijatelji, najlepša hvala za vse sestavke, ki ste nam jih poslali za praznik žena. Vsak posebej je edinstven cvet in iz teh cvetov bomo danes na naši mladinski strani sestavili šopek, ki naj velja za vse žene sveta. Metka Soderžnik iz 4. razreda osnovne šole v Stranica nam je celo narisala, kako bi bil videti ta šopek, če bi bile v njem namesto besed prave cvetlice.

Danes nastopajo žene, matere, dekleta, ti, ste, ki jih poznate iz svojih krajev, nastopata Majdina babica, ki je med vojno dve leti preživela v taborišču v Nemčiji in Katjina mama iz Bakovcev, ki jo ima Katja tako rada, pa tudi mama njo. Tu so borke, skojevke, ki so svojo mladost preživljale v nevarnem vojnem času, tako prijazne, vedno pripravljene zadovoljiti vedoželjnost naših pionirjev novinarjev, ko jih sprašujejo po spominih iz narodnoosvobodilnega boja. Marjetka Konec iz Stranic piše, da so imeli v dneh pred 8. marcem v šoli zelo veliko dela. Pripravljali so darila za mamic. Vsak je hotel narediti najlepše. Vmes pa so pripravljali še kulturni program. Včeraj, 6. marca, so namreč povabili v šolo vse mamic. Peli so, jim igrali in jih razveseljevali.

Kakor v Stranica bo tudi drugod, v drugih osnovnih šolah. Pionirji in tudi že mladinci znajo z drobnimi stvarmi pripraviti zelo iskrene izpovedi v znak pozornosti in ljubezni. Marsikje imajo navado, da na dan žena obiščejo partizanske mamic, s šopkom rdečih nageljnov, prtičkom, ki so ga izvezle spretnne mlade roke, ali kakim drugim drobnim darilcem za spomin.

Pa še en šopek imamo: pošilja ga Izidor (po poštne žigu smo lahko ugotovili, da je nekje iz Nove Gorice ali njene okolice), napisal pa je, da ga poklanja vsem tistim dekletom in ženam, ki imajo rade ciklame.

Iskrenim čestitkam naših mladih dopisnikov za dan žena se pridružujemo tudi mi v uredništvu!

Živa

KRAMLJANJE KRAMLJANJE KRAM

Pisatelji za mir

Kljub prizadevanjem vseh miroljubnih sil po svetu smo iz dneva v dan priče zaostrovanja med velesilama. To močno ogroža svetovni mir in varnost. Oboroževanje in z njim stopnjevanje napetosti vsebolj ogrožata svetovni mir in človeštvo. To se zavedajo tudi slovenski pesniki in pisatelji. Z mirovnim shodom pred slovensko skupščino so v ponedeljek, 4. marca, jasno izrazili skrb za mir, za sedanjo in prihodnjo generacijo. Skupini približno 30 slovenskih pisateljev sta spregovorila Miloš Mikeln in Josip Vidmar.

Jože Čurin

Spomin na narodnega heroja Toneta Okrogarja-Nestla

Letos je bila 30-letnica smrti našega rojaka narodnega heroja Toneta Okrogarja-Nestla, ki je umrl 13. 2. 1955 v Črni na Koroškem. Šola, ki nosi po heroju ime, je pripravila ob tej obletnici v spomin na njegovo smrt spominsko slovesnost z lepim kulturnim programom. V kulturnem programu so sodelovali učenci z recitacijami, mlajši mladinski pevski zbor pa je komemoracijo obogatil z lepo uglasenimi žalostinkami. O liku Toneta Okrogarja-Nestla je spregovoril predsednik krajevne organizacije

ZZB NOV Rudnik-Toplice Jože Smrekar. Spominske slovesnosti so se udeležili višji razredi šole, predstavniki družbenopolitičnih organizacij kakor tudi precejšnje število borcev NOB in njegovi najožji sorodniki.

Revirski muzej je s kustosom muzejske zbirke v Zagorju Brankom Omahnetom na šoli pripravil razstavo o življenju in liku Toneta Okrogarja-Nestla. Pred otvoritvijo razstave je šola Toneta Okrogarja-Nestla pripravila res slovesen in lep kulturni program, s katerim so počastili nje-

gov spomin. Proslave so se udeležili tudi njegovi najožji sorodniki Korošci, najbližji sorodniki pa večje število borcev, predstavniki družbenopolitičnih organizacij in občinske skupščine Zagorje ter krajanov iz Zagorja. Po programu smo si ogledali pripravljeno razstavo, o kateri so se vsi zelo pohvalno izrazili. Šola Toneta Okrogarja-Nestla je pripravila tovariško srečanje in pogovor s tovariši Korošci in drugimi borci ter predstavniki drugih organizacij. Vsem, ki so sodelovali v programu na spominski

Narodni heroj Tone Okrogar-Nestl

slovesnosti na pokopališču in pri otvoritvi razstave, posebno pa upravi šole se najlepše zahvaljuje občinski odbor ZZB NOV Zagorje ob Savi.

OO ZZB NOV Zagorje ob Savi

Partizanka Anka

Ob 40. obletnici 1. tankovske brigade je bila med tankisti tudi borka, hrabra tankistka Anka. Bila je prva ženska – voznica tanka v narodnoosvobodilni vojni Jugoslavije.

Mladinka, vzorna skojevka iz Bosanskega Petrovca Anka je odšla v partizane, v bojne enote 1., pozneje 4. krajiške brigade. Bila je hrabra partizanka, požrtvovalna bolničarka. S tovariši je jurila na sovražne bunkerje. Nekega dne, ko je priskočila na pomoč hudo ranjenemu partizanu, jo je zadel krogla v glavo. Obležala je v nezavesti. Bojni tovariši so jo prenesli do brigadne ambulante. Zaradi hude rane so jo z letalom odpeljali v zavezniško bolnišnico Barletti v Italijo. Tam je razmeroma hitro okrevala in rana se je čez nekaj tednov zacelila. Anka je tedaj premišljala samo to, kako bi se čimprej spet vrnila v domovino med svoje bojne tovariše v brigado. Od bojnih tovarišev – ranjencev je zvedela, da je neke v Gravini vojaško taborišče, kjer se borci urijo za tankiste.

Skrivaj je Anka zapustila bolnišnico in se vrnila v domovino med partizanske tovariše. Prijavila se je vojaški komandi v Gravini, kjer so se zbirali borci tankisti za 1. tankovsko brigado. Povelj-

nik tankovskega tečaja je Anko odvrčal od njenega namena, češ da je ta naloga za njo pretežka, da je to samo za moške. Toda Anka je bila uporna. Vpisala se je v šolo – tečaj za tankiste. Uspešno ga je končala in postala voznica tanka.

Leta 1944 je prispela 1. tankovska brigada v Dalmacijo in začeli so se hudi boji v sklopu 4. armade. Anka je poglajala svoj tank na nemške položaje v boju za osvoboditev Čapline. Tank se je vžgal, Anka je skočila iz plamenov in se rešila. Kot hrabra tankistka je dobila nov tank.

S svojim novim tankom je Anka v sestavi 1. tankovske brigade premagala v času 1944/45 dolgo bojno pot prek Hercegovine, Like, Gorskega kotarja in Slovenskega primorja – in med prvimi tankisti prispela v Trst.

Ob našem ženskem prazniku 8. marca smo ponosni na partizansko junakinjo Ano Kecman – Petrov, ki je v našem narodnoosvobodilnem boju pokazala največjo hrabrost in dokazala, da so tudi ženske sposobne izvršiti najtežje naloge, kadar je treba braniti svojo domovino. Seveda je to le eden svetlih primerov tisoč in tisoč junakinj iz našega NOB.

Angela Prijatelj

Pontonski most na Dravi

Bila je huda zima januarja in februarja leta 1945. Na območju Virovitice v Sloveniji so naše bojne enote postavile pontonski most na Dravi. Seveda so ga pred fašističnim sovražnikom varovali kakor puntico v očesu. Nemški poveljstvo za jugovzhod je po Hitlerjevem nalogu pritiskalo v to smer in pošiljalo na bojišče svoje enote iz Bosne in z območja Drine. Nastopale so zloglasna 117. nemška divizija s tankovskim bataljonom, 11. letalska divizija in 7. SS divizija.

Nemci so začeli ofenzivo na dravski pontonski most in poglajali v napad 1. kozaško divizijo, 1. ustaško divizijo, Pavelčev legionarski polk, izvidniško-konjiški bataljon, skupino Fischer, 264. nemško divizijo, tankovski bataljon in 11. letalsko divizijo. Toda naleteli so na trd oreh. Naša obramba je bila močna, učinkovita. Silovit protinapad na sovražne položaje so sprožile naše združene sile NOV in Rdeče armade. Naša 3. armada in 233. divizija Rdeče armade sta v hudih protinapadih odbili nemško ofenzivo in vrgli z bojišča 7000 sovražnih vojakov.

Pod poveljstvom komandanta 3. armade Kosta Nadža je stekla usklajena reševalna akcija: organiziranje pomoči in reševanje prebivalstva – 30.000 onemoglih ljudi, zlasti otrok in žena s področja Slavonije in Podravja pred fašističnim nasiljem. Pot je vodila čez pontonski most na Dravi na Madžarsko in do osvobojenega ozemlja v Vojvodini.

Kljub hudim razmeram je uspeh naše partizanske vojske rešil množico preganjanega ljudstva pred maščevalnim besom fašističnega okupatorja.

Po pripovedi R. Jovanovića
zapisala
Angela Prijatelj

Sprejet je osnutek štafete mladosti

Letos bo štafeta mladosti krenila na pot 23. marca iz Kragujevca. V ponedeljek, 4. marca, je zvezni odbor za proslavo štafete mladosti sprejel idejni osnutek letošnje štafetne palice, ki naj izraža gibanje, življenje, mladost. Prelamljanje svetlobe in sence pomenita gibanje, skozi igro ognja in vode se kaže življenje, vse skupaj pa je mladost, kakor pravi avtor osnutka Dragan Perović, kipar iz Beograda.

Prim. dr. Pavla Jerina-Lah je bila rojena leta 1915 v Borovnici. Izhaja iz kmečke družine. Leta 1940 je diplomirala v Zagrebu na medicinski fakulteti, zaposlila pa se je v splošni bolnišnici v Ljubljani kot stazistka. Takoj po okupaciji Jugoslavije se je vključila v delo odpora kot članica matičnega odbora OF v bolnišnici. Trikrat je bila zaradi tega aretirana. Ob delu v OF je zdravila ilegalce aktiviste, komuniste in partizane v tej bolnišnici, vodila sestanke, delala v obveščevalni službi, organizirala pa je tudi transport sanitetnega materiala za partizane.

Septembra leta 1943 je odšla v borčevske vrste. V

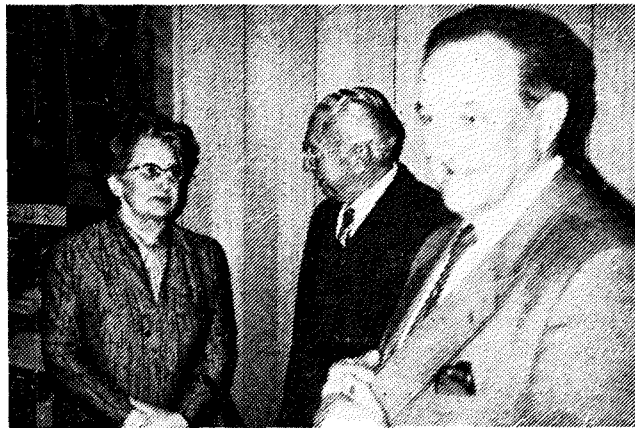
nemški ofenzivi 1943 so jo Nemci aretirali ter odpeljali v zapor v Trst. Med potjo je pobegnila iz transporta in se ponovno vključila v NOB. Potem je delala v znani partizanski bolnišnici Pavla kot upravnica,

meja in fašistično nasilje sta jasno začrtala njegovo življenjsko pot. Kot mlad strokovnjak se je zaposlil v rudniku Labin.

Izjemno hude življenjske razmere rudarjev v La-

nah tedanje fašistične Italije. Leta 1941 je bil vključen v NOV, njegove prve naloge pa so bile organiziranje ilegalnih trojk, zbiranje orožja, hrane in zdravil. Med NOV je opravljal še mnoge druge odgovorne naloge. Po vojni se je aktivno vključil v mnoge družbenopolitične aktivnosti zlasti na področju borčevske organizacije.

Narodni heroj Albert Jakopič-Kajtimir je že aprila leta 1941 začel s svojo aktivnostjo v Ljubljani kot aktivist. V borčevskih vrstah je bil od marca 1942 kot komandir čete in kasneje komandant bataljona Zapadnodolenjskega odreda, potem komandant Gregorčičeve brigade, od januarja leta 1944 komandant 30. divizije, nato načelnik štaba 9. korpusa.

Prim. dr. Pavla Jerina-Lah, Albert Jakopič-Kajtimir in Maks Bilc na sprejemu ob 70-letnici pri predsedniku RO ZZB NOV Slovenije Bogu Gorjanu.

zdravnica in kirurginja. V tej bolnišnici se je zdravilo 1600 ranjencev in bolnikov.

Maks Bilc je po poklicu strojni tehnik. Že v šolskih letih se je vključil neposredno v gibanje zavednih primorskih fantov in deklet. Takratna krivična

binu so ga dodatno seznanile z nečloveškim izkoriščanjem prebivalcev Istre in doseljenih delavcev. Tako ni naključje, da je bil relativno mlad, star 22 let, sprejet leta 1937 v KP Italije. Znano je, v kakšnih okoliščinah in nevarnostih so delovali komunisti v delavskih druž-

Po osvoboditvi je opravljal pomembne funkcije. Kot nekdanji revolucionar, borec za človekove pravice in kasneje vzorni družbenopolitični delavec se je vseh skozi do danes aktivno vključeval v borčevske organizacije.

Jože Čurin

Do nadaljnjega himna po starem

To, da bomo najbrž še naprej peli dobro staro himno Hej Slovani, je bilo bolj ali manj jasno, še preden je žirija za izbiro nove himne končala delo. To pa, da nismo našli niti primernejšega besedila napevu, je pustilo vrata »problemu himna« spet na stečaj odprta – za neko novo žirijo in morebiti nov (kateri že po vrsti?) natečaj. Če upoštevamo večinski glas ljudstva, ki je vendarle hotelo ohr-

niti vsaj za zdaj staro himno, se je izteklo vse skupaj še kar zadovoljivo. Če pa pogledamo celoten potek dogodkov ob natečaju, glasovih zoper le tega ali zanj, in obilici pisanja v zvezi z jugoslovansko himno, potem lahko vidimo, da je to še en primer, kako smo pri nas mojstri za velike razprave o majhnih problemih.

B. Ž. J.

tv-15 naš TOVARIŠ

TV-15 je oznaka za kurirsko postajo, ki je bila najdlje v vasi Občice v dolini med Dolenjskimi Toplicami in Semičem

Za razvijanje vrednot narodnoosvobodilnega boja in revolucije je TV-15 prejel nagrado vstaje slovenskega naroda za leto 1978 – Glavni in v. d. odgovornega urednika: ZVONE KRŽIŠNIK; Novinarji – uredniki: ŽIVA DROLE – TV-15 za mladino: BOJAN KUNTARIČ – notranja politika; MILENKO STRAŠEK – reportaže: BOJANA ŽOKALJ-JESIĆ – naša organizacija; Lektorka-redakcija: KATJA HVALA; Tehnični urednik: DRAGO SETNIČAR; Tajnica uredništva: MARA OKORN; Telefon uredništva: 327-780; Telefon uprave: 317-049 – Uprava in naročniški oddelki: Moše Pijade 24, p. p. 598, 61001 Ljubljana – Letna naročnina 700 din, posamezna številka v prosti prodaji 20 din – Tekoči račun: Založba Borec p. o. Ljubljana 50101-603-45772 – TV-15 izhaja vsak teden, izdaja ga Založba Borec, Ljubljana, Miklošičeva 28 – Rokopisov in fotografij ne vračamo – Po mnenju sekretariata za informacije IS SR Slovenije štev. 421/72 od 12. 4. 1974 se za TV-15 ne plačujejo temeljnega davka od prometa proizvodov – Korektura in tisk: CGP Delo, Ljubljana, Titova 35